

Акциони план политике за младе у
АП Војводини за период 2015-2020

Покрајински секретаријат за спорт и
омладину

Април, 2015. године

Акроними

АПВ - Аутономна покрајина Војводини
АППМ У АПВ - Акциони план политике за младе у АП Војводини
АП - Акциони план
АИДС или СИДА - синдром стеченог губитка имунитета
ПССО – Покрајински секретаријат за спорт и омладину
ПСЗСЦ – Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију
ПСКИ – Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање
ПСМСЛС – Покрајински секретаријат за међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу
ПСНТР - Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој
ПСПШВ - Покрајински секретаријат за пољопривреду, шумарство и водопривреду
ПСОПУН - Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу и националне мањине - националне заједнице
ПСПЗРП - Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова
ПСУГЗЖС - Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине
ПСЕМС - Покрајински секретаријат за енергетику и минералне сировине
ПАС - психоактивна супстанца (алкохол, дуван, дрога)
ППИ - полно преносиве инфекције
ППЗ - прва помоћ и заштита
МОС - Министарство омладине и спорта
МУП - Министарство унутрашњих послова
МЗ – Месна заједнице
НФО - Неформално образовање
НСМ - Национална стратегија за младе
НСЗ – Национална служба за запошљавање
НФМ – Неформалне групе младих
ЈЛС – Јединица локалне самоуправе
Центри за таленте – Центри за таленте у АП Војводини
ЦСР – Центар за социјални рад
КЗМ – Канцеларије за младе
Културне институције – Институције и други субјекти у култури
Фондови – Фондови и фондације
Установе – Установе и институције које раде са младима или реализују програме/услуге за младе
УП – Ученички парламенти
СП – Студентски парламенти
ЗОМ - Закон о младима
ЗЖС и ОР – Заштита животне средине и одрживи развој
ХИВ - вирус хумане имунодефицијенције

Тим који је радио на припреми документа

Покрајински секретаријат за спорт и омладину, путем јавног конкурса, ангажовао је удружење „Инжењери заштите животне средине“ и њихов предложени тим стручних сарадника из области омладинске политике за припрему текста Акционог плана политике за младе у АП Војводини за период 2015-2020.

Координаторка тима стручних сарадника била је Вишња Нежић, а супервизор израде документа Игор Јездимировић.

Тим стручних сарадника су чинили:

1. Татјана Јездимировић (Нови Сад), област Образовање младих
2. Биљана Стојановић (Кикинда), област Запошљавање младих
3. Немања Тењовић (Сремски Карловци), област Здравље младих и социјална политика према младима
4. Татјана Лазор Обрадовић (Нови Сад), област Здравље младих и социјална политика према младима
5. Марија Милосављевић (Панчево), области Култура, Слободно време младих и Информисање младих
6. Славица Ранисављев (Нови Сад), области Активизам младих, Волонтерски рад и Мобилност младих
7. Игор Илић (Чока), области Волонтерски рад и Мобилност младих
8. Александар Ђекић (Бечеј), област Безбедност младих
9. Марко Луткић (Нови Сад), област Безбедност младих
10. Ена Хорват (Сомбор), област Заштита животне средине и одрживи развој.

Тим стручних сарадника радио је у сарадњи са представницима ресорних покрајинских секретаријата, а активну подршку пружили су:

1. Милица Гагић (Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу и националне мањине - националне заједнице), област Образовање младих
2. Жељка Бојанић (Покрајински секретаријат за науку и технолошки развој), област Образовање младих
3. Весна Каменаровић (Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова), област Запошљавање младих
4. Јасмина Ђук (Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију), област Здравље младих и социјална политика према младима
5. Љиљана Зељковић (Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију), Здравље младих и социјална политика према младима
6. Александар Кравић (Покрајински секретаријат за културу и јавно информисање), област Култура и информисање младих
7. Оливија Тешић (Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине), област Заштита животне средине и одрживи развој
8. Татјана Бањанин Пејић (Покрајински секретаријат за спорт и омладину), области Активизам и слободно време младих и Волонтеризам и мобилност младих
9. Снежана Станковић (Покрајински секретаријат за спорт и омладину), област Безбедност младих.

Акциони план политике за младе у АП Војводини за период 2015-2020

Увод*

Млади су у развијенијим земљама света промовисани у све важнији друштвени ресурс, посебно због чињенице вишедеценијског тренда старења становништва. Због оваквог тренда, младе би требало посматрати и као релативно редак ресурс. Они су због својих специфичности онај сегмент популације који представља један од најосетљивијих сеизмографа друштвених промена. Ризици који обележавају адекватну друштвену интеграцију младих у друштво израженији су у земљама које пролазе кроз транзит, у односу на социјалистичко раздобље и стабилнија демократска друштва. Одрастање у постсоцијалистичким друштвима као што је наше, оптерећено је двоструком транзицијом јер, са једне стране млади пролазе кроз универзално животно раздобље преласка из детињства у одрасло доба, а са друге стране то им се дешава у земљи која и сама пролази кроз озбиљне друштвене промене и транзицију. Отежаној интеграцији младих у друштво доприноси и тзв. "продужена младост". Она је условљена све дужим трајањем формалног образовања, неизвесном могућношћу запошљавања, отежаном друштвено-економском осамостаљивању и одлагањем заснивања сопствених породица. Такође, породични односи су, под утицајем економских тешкоћа, незапослености и пада моралних вредности, постали напрегнути, што додатно отежава положај младих.

ЕУ Стратегија за младе (2010-2018)¹ не користи званичну дефиницију за одређени период у животу када се особа сматра младом, већ варира од државе до државе, у зависности од степена друштвено-економског развоја. Законом о младима Републике Србије дефинисано је да се младим особама сматрају лица од петнаест до тридесет година старости, док су према дефиницији Уједињених нација млади особе између петнаест и двадесет и четири године. У Аутономној Покрајини Војводини од 1.957.585 становника укупан број младих узраста од 15-29 је 386.451 или 19,74%. Млади људи узраста од 15-19 година заузимају 5,97 % или 116.929, они узраста од 20-24 година заузимају 6,66 % или 130.462, а млади узраста од 25-29 година заузимају 7,1 % или 139.060 младих².

Приступ младима може бити двојак: млади као ресурс и млади као проблем. Становиште да су млади ресурс подразумева подршку њиховим потенцијалима који треба да буду активирани још док су млади и без одлагања, кроз обезбеђивање оптималних друштвених услова за развој. Приступ младима као проблему подразумева да су они обзиром на осетљив период склони девијантним и ризичним облицима понашања, због чега им је потребна заштита од друштва у које се нису довољно интегрисали.

И у АП Војводини, омладинска политика се базира на приступу младима као ресурсу. Дакле, задовољавање потреба младих, а кроз решавање њихових проблема и то актуелних, суштинских проблема у времену садашњем, јер свако друго позивање и очекивање од њих да у будућности поведу друштво напред, било би само декларативног карактера. Младе смо препознали као партнере државном органу, те је Покрајински секретаријат за спорт и омладину створио свеобухватан и системски приступ који омогућава укључивање свих релевантних актера у стварању услова за развој младих у креирање, имплементацију и праћење омладинске политике.

Једна од специфичности војвођанске омладинске политике је чињеница да је значај младих препознат још 2002. године оснивањем покрајинског секретаријата за спорт и омладину. Системски приступ је био обезбеђен кроз реализацију два Акциона плана политике за младе у АПВ (2005-2008 и 2011-2014), што је био пионирски подухват како на нивоу регије, тако и на нивоу Републике Србије. Пар година касније, формирањем Министарства омладине и спорта (2008) започет је развој институционалног оквира за омладинску политику на националном нивоу, када је донета Национална стратегија за младе 2009-2014 и пратећи акциони план, а затим и Закон о младима (2011).

* НАПОМЕНА: Сви изрази који се користе у овом тексту, користе се родно неутрално

¹ EU Youth Strategy 2010-2018 (2009). [Стратегије за младе Европске уније за период од 2010-2018.] Brussels: *European Commission* (преузето са: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=EN> и http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm, 21. септембар 2013.)

² Процена Завода за статистику Републике Србије (<http://webzbs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx> , 6. мај 2013.)

Овима Законом предвиђена је израда и реализација Акционог плана политике за младе у АП Војводини и логичан наставак досадашњег рада Покрајинског секретаријата за спорт и омладину. Овај документ доприноси побољшању положаја младих, њиховом квалитету живота и решавању проблема. Посебно се истиче побољшање услова за активније укључивање младих у Европско повезивање, уз уважавање свих специфичности АП Војводине, а задовољавајући потребе и третирајући проблеме младих у свакој појединачној локалној самоуправи и у сваком месту у Војводини кроз системски приступ.

Програм Еразмус+

Еразмус+³ који се спроводи од 2014. до 2020. године, објединио је све досадашње међународне програме и европске иницијативе у областима образовања, тренинга, младих и спорта у жељи да свима који се баве овим областима на што једноставнији и лакши начин омогући да се укључе у реализовање циљева планираних стратегијама Европске уније. Еразмус+ програм је објединио седам претходно постојећих програма: Програм за целоживотно учење (Еразмус, Леонардо да Винчи, *Comenius*, *Grundtvig*), Млади у акцији и пет програма међународне сарадње (*Еразмус Mundus*, *Tempus*, *Alfa*, *EduLink* и *Bilateral Programmes*). За реализацију седам година програма Еразмус+, Европски парламент је одобрио 14,7 милијарди евра, од тога 10% или 1,47 милијарди евра за пројекте који се тичу младих.

Србија је у Еразмус+ програм укључена као партнерска земља, што ће омогућити младима и другим циљним групама програма да користе подршку коју Еразмус+ нуди. Млади из Србије су од самог почетка спровођења програма могли да учествују у активностима као представници партнерских организација. Од 2015. године организације из Србије могу да буду и носиоци активности, те ће имати могућност да заједно са младима угосте своје вршњаке из Европске уније и других партнерских земаља.

Пред младима и њиховим организацијама, али и пред институцијама у Србији отварају се многобројне могућности које Еразмус+ програм нуди. Колико ћемо бити у стању да их искористимо, на нама је и на систему подршке, који тек треба да се изгради на свим нивоима.

Закон о младима РС

Народна Скупштина Републике Србије је, у јулу 2011. године, усвојила Закон о младима (у даљем тексту: ЗОМ)⁴. Њиме се “уређују мере и активности које предузимају Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, а које имају за циљ унапређивање друштвеног положаја младих и стварање услова за остваривање потреба и интереса младих у свим областима које су од интереса за младе” (Чл. 1, став 1).

Посебни чланови ЗОМ-а уређују надлежност и овлашћења Аутономне покрајине Војводине у области омладинске политике. Закон је предвидео израду и реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ - “Аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе утврђују акционе планове за спровођење Стратегије на својој територији и у свом буџету обезбеђују средства за реализацију тих планова” (Чл. 12, став 2).

Највећи значај овог закона јесте у успостављању оквира за системску подршку младима, а први корак свакако је дефинисање основних појмова и улога. Прецизирани су термини који су се употребљавали у различитим значењима - омладинска политика, омладински сектор, омладина или млади, субјекти омладинске политике, омладинске активности, омладински рад, неформално образовање младих.

Основна начела на којима се ЗОМ заснива су: подршка младима, једнакост и забрана дискриминације, једнаке шансе, јачање свести о значају младих и њиховој друштвеној улози, активно учешће младих, као и одговорност и солидарност.

Такође, извршено је категорисање удружења која спроводе омладинске активности на: удружења младих (чије чланство чини најмање две трећине младих и чији су циљеви или области

³ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013R1288&qid=1395671967554>

⁴ Закон о младима („Службени гласник РС”, број 50/11)

остваривања циљева усмерени на младе) и удружења за младе (сва друга удружења чији су циљеви и области остваривања циљева, поред осталог, усмерени и на младе). Млади могу да се удружују и у неформална удружења. Сва регистрована удружења младих и удружења за младе могу се, ради остваривања заједничких циљева и интереса, удруживати у савезе.

Национална стратегија за младе

Влада Републике Србије је 27. фебруара 2015. године, усвојила Националну стратегију за младе за период 2015-2025 (у даљем тексту: НСМ).

Израда НСМ предвиђена је ЗОМ-ом, као документ, који на предлог Министарства омладине и спорта доноси Влада на период од 10 година. Процес израде НСМ започет је у јулу 2014. године доношењем Одлуке о образовању Радне групе за израду НСМ за период од 2015-2025 и акционог плана за њено спровођење. Радну групу је формирала Влада РС, чији су чланови били и представници Покрајинског секретаријата за спорт и омладину. Визија и принципи усвојене стратегије су следећи: подршка личном и друштвеном оснаживању младих; поштовање људских и мањинских права, равноправност и забрана дискриминације; једнаке шансе за све; значај младих и њихове друштвене улоге; активно учешће младих и сарадња; друштвена одговорност и солидарност.

У време када је текао процес израде Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020, истовремено је био у току и процес израде Националне стратегије за младе за период 2015-2025.

Акциони план политике за младе у АП Војводини за период 2011 - 2014

Скупштина АП Војводине је Акциони план политике за младе у АП Војводини за период 2011-2014 (у даљем тексту: АППМ у АПВ) усвојила 25. новембра 2010. године. Како у том периоду још није био донет Закон о младима, основ за његову израду на националном нивоу била је Национална стратегија за младе, а на европском "Млади у акцији", ЕУ стратегија "Млади: Улагање и оснаживање", 2010-2018, Декларација "Будућност омладинске политике Већа Европе: Агенда 2020". Имао је девет области: 1) Образовање младих; 2) Запошљавање младих; 3) Здравље младих; 4) Култура и слободно време младих; 5) Активно укључивање младих у друштво, изградња цивилног друштва и волонтеризам; 6) Мобилност и информисање; 7) Екологија и одрживи развој; 8) Социјална политика према младима и 9) Безбедност младих.

Укупно су била расписана четири конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ (2011, 2012, 2013, 2014) које су пратили и Конкурси за избор организације која ће вршити мониторинг и евалуацију пројеката одобрених на конкурс за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ. Током четири године, у оквиру Конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ подржано је укупно 392 пројекта које су реализовале организације младих и за младе, установе које се баве младима и Канцеларије за младе, у укупном износу од 50.424.000,00 динара, док је за мониторинг и евалуацију ових пројеката издвојено укупно 2.315.000,000 дин. Пројекти су реализовани у областима:

- Заштите животне средине: 60 пројеката, за шта је утрошено 5.670.000,00 динара;
- Култура и слободно време младих: 58 пројеката, укупан износ 7.287.000,00 динара;
- Образовање младих: 55 пројеката, укупан износ 6.997.200,00 динара;
- Здравље младих: 52 пројекта, укупан износ 5.183.000 динара;
- Безбедност младих: 39 пројеката, укупан износ од 4.592.000,00 динара;
- Запошљавање младих: 36 пројеката, укупан износ 5.041.700,00 динара;
- Активно укључивање младих у друштво, изградња цивилног друштва, волонтеризам: 34 пројекта, у укупном износу 5.707.000,00 динара;
- Мобилност и информисање младих : 31 пројекат, у укупном износу 4.597.400,00 динара;
- Социјална политика према младима: 28 пројеката, у укупном износу 4.113.000,00 динара.

Осим наведених средстава која су била намењена подршци пројеката у оквиру Конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2011-2014, циљеви предвиђени Акционим планом за младе, били су постигнути и посредством следећих конкурса: Конкурс за суфинансирање пројеката из области спорта и омладине (конкурс који је трајао током целе године 2011, 2012, 2013, 2014); Конкурс за реализацију Акционог плана за борбу против дрога у АПВ (2012, 2013, 2014); Конкурс за превенцију насиља и дискриминација (2013, 2014); Програм „Здравствено васпитање о репродуктивном здрављу (2013, 2014) и Конкурс „Активан распуст“ (2013, 2014). За ове намене у периоду од четири године, било је издвојено укупно 128.430.815,12 динара, а подржано је 509 пројекта које су реализовала удружења младих и за младе, установе и јединице локалне самоуправе.

Детаљан преглед одобрених износа и броја пројеката за период 2011-2014 у оквиру сектора омладина

Преглед одобрених износа и броја пројеката по годинама								
	2011		2012		2013		2014	
Назив Конкурса	Износ	Број	Износ	Број	Износ	Број	Износ	Број
Конкурс за суфинансирање пројеката из области спорта и омладине	6,265,000.00	80	17,532,543.00	100	27,977,140,00	76	30,374,672.12	68
Конкурс за реализацију Акционог плана за борбу против дрога у АПВ			5,000,000.00	14	2,000,000.00	6	3,000,000.00	18
Конкурс за превенцију насиља и дискриминација					4,221,460.00	16	5,000,000.00	28
Здравствено васпитање о репродуктивном здрављу							20,000,000.00	66
Конкурс Активан распуст					2.060.000,00	14	5,000,000.00	23
УКУПНО	6,265,000.00	80	22,532,543.00	114	36,258,600.00	112	63,374,672.12	203

У оквиру реализације Акционог плана политике за младе у АП Војводини, пројекти, тачније пројектне активности биле су реализоване у свим општинама АП Војводине. Највећи број пројеката реализован је у Новом Саду и Сомбору. Велики број активности реализован је у сеоским срединама или су активностима обухваћени млади из сеоских средина. Општине у којима је реализовано најмање пројеката биле су Алибунар, Пландиште, Бела Црква, Нова Црња, Тител и Беочин. Носиоци активности су била у највећем броју удружења, а затим Канцеларије за младе и локалне самоуправе, образовне, здравствене и друге установе. Кроз реализацију пројеката остварен је велики број партнерства, најчешћа су била партнерства између удружења и установа, а затим и између удружења међусобно.

Активностима пројеката који су одобрени 2011. године⁵ у оквиру Конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ било је обухваћено 66,66% територије Војводине. Код више од једне трећине реализованих пројеката, бар једна пројектна активност одвијала се у сеоским срединама, што указује на позитивну тенденцију и стратегију покрајинског секретаријата за спорт и омладину да се млади из руралних средина укључе у различите програме и на тај начин мотивишу да у својим срединама постану активни чланови заједнице. Током ове године покрајински секретаријат за спорт и омладину постигао је још три врло важна стратешка циља предвиђена Акционим планом, а то су: Фонд за младе таленте, Акциони план за борбу против дроге у АП Војводини и отварање Војвођанског омладинског центра (ВОЦ).

За 2012. годину је карактеристично да је територијална покривеност активностима у оквиру Конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ била приметно повећана⁶. Било је обухваћено 9 општина више него претходне године (87%), а важно је истаћи реализацију

⁵ Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2011. године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Инжењери заштите животне средине, Нови Сад

⁶ Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2012. године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

активности у 63 села и у мањим местима. Такође, повећан је директан обухват младих, односно за трећину више него претходне године (138.017). Ове године оформљен је Форум младих Војводине и Савет за младе АПВ.

Интересантно је да је 2013. године промењен приступ те је у оквиру Конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ одобрен мањи број пројеката (69), а у већим износима⁷. Ово у складу са препорукама из евалуационог извештаја претходне године да се већим износима буџета подржи мањи број квалитетнијих пројеката. Показало се да су ефекти реализованих пројеката већи (обзиром на квалитет пројеката и њихову реализацију), тако да је процењен број индиректних корисника пројеката за трећину већи (134.780) у поређењу са претходном годином. Такође, ове године, покрајински секретаријат за спорт и омладину је покренуо пројекат „Здравствено васпитање о репродуктивном здрављу младих“, као и Конкурс за превенцију насиља и дискриминације, што је озбиљан допринос реализацији АППМ.

Сваки евалуациони извештај који је пратио конкурсе за сваку годину реализације Акционог плана политике за младе за период 2011-2014 закључен је препорукама за сваку посебну област за наредни период, што је наравно уврштено у овај документ. Евалуација пројеката који су били одобрени 2014. године, била је у завршној фази током писања овог Акционог плана за младе.

Акциони план политике за младе у АП Војводини за период 2015 - 2020

Израда и реализација АППМ у АПВ је предвиђена Законом о младима и резултат је сарадње са невладиним сектором и ресорним покрајинским секретаријатима, али и потребе за системским приступом према младима на територији Војводине. До сада су у АП Војводини реализована два Акциона плана политике за младе у циклусима од по четири године (2005-2008 и 2011-2014).

Од самог почетка, у Војводини је практикован интензиван мониторинг и евалуација одобрених пројеката АППМ у АПВ, и то увек у непосредној сарадњи са удружењем младих и за младе. Тако су и током четворогодишње реализације Акционог плана политике за младе у АП Војводини за период 2011-2014 праћени његови ефекти, те смо се приликом израде овог Акционог плана за младе руководили врло јасним препорукама и показатељима ефикасности који су проистекли након евалуација. Осим ових показатеља, смернице новом АППМ у АПВ дале су Европске стратегије које се односе на младе, Програм развоја АПВ за период 2014-2020, стратегије из региона, а врло су важне и препоруке младих добијених у оквиру Форума младих Војводине.

У Војводини је од 2005. године пракса да у изради Акционог плана за младе директно буду укључени представници невладиног и владиног сектора, непосредним учешћем у пројектном тиму. Тако је било и овог пута, када је посредством конкурса формиран тим стручних сарадника из редова удружења младих, који су надаље непосредно сарађивали са представницима ресорних покрајинских секретаријата. Друга фаза израде је подразумевала одржавање јавних расправа, водећи рачуна о територијалној покривености Бачке, Баната и Срема. На овај начин смо постигли широк консултативни процес, те смо укључили удружења младих и за младе, представнике локалних самоуправа, Канцеларије за младе, представнике образовних, здравствених, социјалних и других установа, ђачке, студентске парламенте и све заинтересоване младе. Такође, млади су имали могућност да дају своје сугестије и предлоге на радну верзију АППМ посредством *web* апликације која се налазила на порталу *omladina.info*. и на сајту Покрајинског секретаријата за спорт и омладину.

⁷ Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2013. године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

Реализација Акционог плана политике за младе у АП Војводини за период 2015-2020

Акциони план политике за младе у АП Војводини за период 2015-2020 биће реализован путем конкурса који ће сваке календарске године расписивати Покрајински секретаријат за спорт и омладину.

Средства за реализацију Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020 обезбеђују се из буџета АП Војводине, у складу са Законом о младима (Чл. 12, став 1 и 2) и биће опредељена оним организацијама и установама које својим пројектима реализују активности у областима:

- I Образовање младих
- II Запошљавање младих
- III Здравље младих и социјална политика према младима
- IV Култура и информисање младих
- V Активизам и слободно време младих
- VI Волонтеризам и мобилност младих
- VII Безбедност младих
- VIII Заштита животне средине и одрживи развој.

Мониторинг и евалуација Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020

Мониторинг и евалуацију Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020 спроводиће Покрајински секретаријат за спорт и омладину. Сваку конкурсну годину пратиће извештаји са детаљним подацима, ефектима и показатељима о реализованим пројектима, као и завршни петогодишњи извештај о реализацији АППМ у АПВ, ради извештавања Покрајинске владе, као и смерница за наредни период.

Општи и специфични циљеви Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020

I Образовање младих

Општи циљ:

Ефикасно образовање прилагођено свим младима, у складу са европским трендовима, као и потребама младих

Специфични циљеви:

- 1.1. Повећати број младих који су обухваћени формалним образовањем
- 1.2. Повећати број младих који су обухваћени неформалним образовањем
- 1.3. Унапређивати квалитет образовања кроз интерсекторску и међусекторску сарадњу
- 1.4. Повећавати број младих укључених у међународне образовне програме и пројекте
- 1.5. Подстицати и награђивати талентоване младе

II Запошљавање младих

Општи циљ:

Успостављени програми подршке младим људима у превазилажењу проблема и препрека са којима се суочавају приликом одабира занимања, ступања и опстанка на тржишту рада

Специфични циљеви:

- 2.1. Системски пратити и процењивати положај младих на тржишту рада

- 2.2. Успоставити и усвојити концепт заједничке сарадње сва три сектора у области запошљавања младих
- 2.3. Развијати програме подршке младима у тражењу посла кроз каријерно саветовање и едукацију за стицање нових знања и вештина
- 2.4. Унапредити програме који доприносе стицању професионалног искуства и радног ангажовања младих
- 2.5. Промовисати примере добре праксе кроз размену искустава и међуопштинску сарадњу на нивоу АП Војводине

III Здравље и социјална политика према младима

Здравље младих

Општи циљ:

Подржане и промовисане постојеће и иновативне активности, програми и услуге у области промоције здравља и превенције болести намењене свим младим људима, са акцентом на младе из маргинализованих група

Специфични циљеви:

- 3.1. Промовисати здраве стилове живота, са акцентом на активном укључивању младих у промотивне активности и индивидуалној одговорности младих за сопствено здравље, нарочито у односу на репродуктивно здравље, вршњачке односе, основна љуска права
- 3.2. Развијати образовне програм у области репродуктивног здравља/
- 3.3. Подстицати коришћење информационих технологија за креирање и спровођење програма промоције здравља и превенције болести који су намењени младим људима
- 3.4. Подстицање програма превенције болести и заштите здравља младих у области ХИВ и ППИ
- 3.5. Јачати међусекторску сарадњу између установа и удружења младих и за младе
- 3.6. Иницирати програме превенције болести младих и заштите менталног здравља младих, младих из маргинализованих и ризичних група
- 3.7. Превенција болести зависности
- 3.8. Континуирано развијати здравствени систем усмерен ка младима кроз приступе који су пријемчиви младима

Социјална политика према младима

Општи циљ:

Унапређени програми, активности и услуге који доприносе већој друштвеној укључености младих у области социјалне политике

Специфични циљеви:

- 3.9. Подстицати испитивања потреба за локалним социјалним услугама и развијати локалне социјалне услуге за младе из маргинализованих група
- 3.10. Развијати програме за превенцију свих облика злостављања, насиља и експлоатације
- 3.11. Оснаживати постојеће и развијати нове приступе у области превенције насиља и дискриминације

IV Култура и информисање младих

Култура младих

Општи циљ:

Повећана доступност и понуда, унапређен квалитет културне потрошње младих и за младе, као и оснажени млади за учешће у креирању културне понуде

Специфични циљеви:

- 4.1. Подстицати и афирмисати стваралаштво младих у свим областима културе и уметности

- 4.2. Унапређивати понуду, квалитет и доступност садржаја из области културе
- 4.3. Афирмисати активности младих и за младе у области изворног народног стваралаштва, очувања нематеријалног културног и индустријског наслеђа и културе сећања
- 4.4. Унапредити услове за културне и уметничке активности и сарадњу младих стваралаца

Информисање младих

Општи циљ:

Обезбеђено благовремено и квалитетно информисање младих

Специфични циљеви:

- 4.5. Подстицати квалитетне видове информисања младих
- 4.6. Подстицати младе на креирање и пласирање информација

V Област Активизам и слободно време младих

Активизам младих

Општи циљ:

Развијен активизам младих у свим сегментима друштва

Специфични циљеви:

- 5.1. Развијати капацитете актера омладинске политике и механизме учешћа младих на покрајинском и локалном нивоу
- 5.2. Подстицати и подржавати програме у којима су млади активно и равноправно укључени у све сегменте планирања и реализације
- 5.3. Унапредити активизам младих у образовним установама кроз рад ученичких и студентских парламената
- 5.4. Подстицати активизам младих у функцији развијања међусекторске сарадње на свим нивоима и у свим областима

Слободно време младих

Општи циљ:

Побољшане могућности за квалитетно провођење слободног времена младих

Специфични циљеви:

- 5.5. Подржати и доприносити квалитету и разноврсности активности у оквиру слободног времена младих
- 5.6. Пружити подршку и обезбедити просторно-техничке услове за самоорганизовање младих

VI Област Волонтеризам и мобилност младих

Волонтеризам

Општи циљ:

Развијена свест младих, чланова локалне заједнице и доносилаца одлука о значају и важности волонтеризма

Специфични циљеви:

- 6.1. Подржати активно укључивање младих у волонтерски рад и информисање о могућностима волонтирања у земљи и иностранству
- 6.2. Подржати волонтерске програме установа и организација
- 6.3. Подржати оснивање и рад локалних волонтерских центара

Мобилност младих

Општи циљ:

Повећано учешће младих у процесу мобилности

Специфични циљ:

6.4. Подржати мобилност младих и информисање у овој области

VII Област безбедност младих

Општи циљ:

Унапређени услови и оснажени млади за развијање безбедносне културе

Специфични циљеви:

- 7.1. Институционално оснаживати сектор безбедности и повећати мултисекторску сарадњу у циљу унапређења, остваривања и заштите људских права и права младих
- 7.2. Развијати безбедносну културу младих, подстицати и стварати безбедније школско окружење, окружење на спортским манифестацијама и на јавним местима
- 7.3. Подстицати и креирати безбедније окружење на интернету и превенцију електронског насиља
- 7.4. Континуирано превенирати сузбијање вршњачког насиља и насиља у породици
- 7.5. Подстицати и стварати безбедније окружење младих у саобраћају
- 7.6. Подржати истраживања о насиљу

VIII Заштита животне средине и одрживи развој

Општи циљ:

Унапређен однос младих према заштити животне средине и одрживом развоју

Специфични циљеви:

- 8.1. Унапредити програме неформалног образовања, информисања, промоције и популаризације заштите животне средине (ЗЖС) и одрживог развоја (ОР), и обезбеђивати подршку за примену знања и запошљавање младих у овим областима
- 8.2. Унапредити процес заштите и очувања животне средине и развијати капацитете за активно учешће младих на пољу ЗЖС и ОР у руралним и неразвијеним срединама и на заштићеним подручјима
- 8.3. Јачати капацитете за активно учешће у доношењу одлука у области ЗЖС и ОР и унапредити умрежавање и мобилност младих у овим области на свим нивоима.

АКЦИОНИ ПЛАН

Образовање представља перманентан процес стицања неопходних знања и вештина за активно укључивање младих у друштвене токове и самим тим има важну улогу не само за индивидуални развој и напредак већ и за развој целокупног друштва. Као функционалан инструмент и подручје друштвеног живота кроз које млади развијају свој укупни потенцијал, образовање је приоритетан задатак друштва и сагледано је из угла формалног образовања, неформалног образовања и информалног учења.

Формално образовање подразумева временски и хијерархијски уређено стицање знања и вештина на основу званичних програма које укључује предшколско, основно, средње и високошколско образовање. Превасходно се финансира из јавних фондова и по завршетку одговарајућег степена знања добијају се одговарајуће дипломе, односно признања о стеченим квалификацијама, компетенцијама и нивоима образовања.

Неформално образовање обухвата све организоване и планиране програме и активности образовања и учења изван школског система, који се углавном не завршавају друштвеним признањем стечених знања и постигнућа у смислу националних квалификација и нивоа образовања. Оно је организована друштвена делатност која задовољава допунске, додатне или алтернативне потребе учења и која може, али не мора да буде повезана са системом формалног образовања. Програме и активности обично одликује и методологија рада са холистичким приступом, заснована на искуственом учењу и рефлексiji, прилагођена потребама и сензибилитетима циљне групе уз добровољно учешће.

Информално учење или самоучење је учење које појединац ванинституционално организује за себе. Одвија се у свакодневници, без посебне претходне организације, планирања и намере учења.

Систем образовања је први и најважнији елемент животне и развојне инфраструктуре сваког појединца, друштва и државе, јер његов укупан ефекат одређује квалитет и ефекте изградње и коришћења свих других система, ресурса и квалитета живота.⁸ Резултат образовања, односно образованост, постаје ученикова својина на темељу које он обавља одређене улоге у животу, те проширује своја знања и вештине у контексту целоживотног учења.

Образовање младих уређено је различитим законима⁹, стратегијама, акционим плановима и документима који су прошли кроз различите промене и прилагођавања у циљу тражења најбољег образовног модела за младе. Кроз своју стратегију за младе¹⁰ Европа као главне карактеристике области едукације и обуке наводи подршку једнаком приступу младих људи висококвалитетном образовању и обуци на свим нивоима, као и стварање могућности за целоживотно учење. Европска документа¹¹ и препоруке између осталог упућују и на важност узајамног односа формалног и неформалног образовања. Такође, као сродне интервенције, препознају се подржавање рада младих и стварање могућности за неформално учење/образовање, промовисање мобилности, охрабривање учења које доприноси иновативности, креативности и предузетништву, као и решавање питања раног напуштања школе. Иако се на први поглед може рећи да је у Србији у правцу промена и побољшања образовног система учињено много, нарочито у току последње деценије кроз реформе образовања, још увек није постигнут његов задовољавајући ниво. Још увек има доста резерви и простора за унапређење важних сегмената, као што је међусобно усклађивање свих нивоа образовања, њихова усаглашеност са потребама тржишта рада и применљивости стечених знања у реалном животу.

Национална стратегија за младе, као први корак ка системском решавању положаја младих у Србији посматра образовање као показатељ друштвеног, културног и економског развоја земље. Сходно томе, образовање младих према стратегији представља приоритетан задатак државе. Такође, на образовање се гледа и као на кључни чинилац који скраћује или продужава младост.

⁸ Влада Републике Србије, Министарство просвете и науке. Стратегија Развоја образовања у Србији до 2020. године

⁹ Закон о основном образовању (уређује основно образовање и васпитање), Закон о средњем образовању (уређује средње образовање и васпитање), Закон о основама образовања и васпитања (уређују се основе система предшколског, основног и средњег образовања и васпитања), Законом о високом образовању (уређује се систем високог образовања), Закон о младима (подстиче развој неформалног образовања)

¹⁰ Стратегија политике за младе Европске Уније за период 2010 – 2018. „Млади – улагање и оснаживање”

¹¹ *Summaries of EU legislation* (01.10.2014.). Council Conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020) [Official Journal C 119 of 28.5.2009]. Last update 23.10.2009. Sa web sajta: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm

Образовна структура становништва се најспорије мења зато што је за реформу образовања и смањења броја неписмених и нискообразованих људи потребно доста средстава из државног буџета и времена.¹² Ова структура у Србији је и даље неповољна, иако последњих година има благу тенденцију побољшања. Подаци из пописа 2011. године¹³ указују на то да је структура становништва Србије старијег од 15 година према стручној спреми следећа: без школске спреме 2,68%, са непотпуним основним образовањем 11%, са основним образовањем 20,76%, са средњом стручном спремом 48,93%, са вишим образовањем 5,65% и са виском образовањем 10,59%. Наведени подаци о образовној структури становништва упућују на неопходност већег укључења младих на свим нивоима школовања, као и на неопходност стварања услова и механизма који би подстицали враћање у систем оних који су одустали од школовања.

У односу на претходне четири школске године, број ученика 2013/2014. школске године у средњим школама на територији Аутономне покрајине Војводине је значајно мањи. Настава је омогућена на језицима пет националних мањина изузев ромског, а највеће смањење броја ученика запажено је код средњошколаца који наставу похађају на српском и мађарском језику. При избору средње школе, највећи број младих опредељује се за средње стручне школе, док су гимназије, мешовите и уметничке школе на другом месту. Знатно већи број ученика се опредељује за четворогодишње школовање у односу на трогодишње. Уколико је избор средње школе гимназија, млади у Војводини чешће бирају друштвено-језичке и природно-математичке смерове у односу на информатичке смерове.¹⁴

Након завршеног средњег образовања, 86% ученика наставља са школовањем на територији АПВ.¹⁵ При избору за упис, средњошколци могу да се одлуче за високе школе струковних студија и факултете. У Аутономној Покрајини Војводини високо образовање на струковним студијама се остварује у девет високих школа струковних студија (које су правни следбеници виших школа) и једној приватној високој школи струковних студија.¹⁶ На овим установама се реализује настава из основних струковних студија и студије трају шест семестара. У свих девет Високих школа струковних студија организоване су и специјалистичке струковне студије. Осим на територији Новог Сада заступљене су у Суботици, Вршцу, Зрењанину, Кикинди и Сремској Митровици. У односу на претходну годину, остварено је смањење укупног броја студената. Број студената који се финансира из буџета мањи је у односу на студенте који се самофинансирају, међутим, у односу на претходну школску годину, број студената чије се школовање финансира из буџета је повећан, а број студената који плаћају школарину је смањен. Просечна дужина студирања на високим школама струковних студија износи 4,29 година, што је више у односу на претходну школску годину. Поред српског језика, на високим школама струковних студија чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина и на факултетима Универзитета у Новом Саду настава се реализује и на мађарском, румунском, русинском, словачком, ромском наставном језику и другим језицима националних мањина, као и на енглеском, француском, немачком и руском. Високо образовање у Аутономној Покрајини Војводини остварује се на 35 високошколских установа. На факултетима у односу на претходно завршено звање на располагању су сва три нивоа образовања (основне академске, специјалистичке академске, мастер и докторске академске студије). Поред српског језика, на факултетима Универзитета у Новом Саду настава се реализује и на мађарском, румунском, русинском и словачком наставном језику. У поређењу са претходним годинама, школске 2013/2014 године запажа се незнатно повећање уписаних студената. Број студената чије се образовање финансира из буџета је приближно једнак броју студената који плаћају школарину. Након прве године мастер студија, број студената који се финансира из буџета се знатно смањује у односу на број студената који плаћају школарину, чији број расте.

Међународна и национална испитивања¹⁷ и даље указују на недовољан квалитет образовних постигнућа ученика на крају основног образовања у Републици Србији, тј. боље владање репродукцијом знања у односу на знање које има високу вредност за даље учење и

¹² Мојић, Д. и Мрђан, С. (2013). Анализа положаја младих у стратегијама владе републике србије и новијим социолошким истраживањима. У С. Клашња (Ур.), Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији – изазови и перспективе. (Стр. 19–26). Београд: Београдска отворена школа

¹³ Републички завод за статистику (2011) Попис становништва Србије 2011. Школска спрема, писменост и компјутерска писменост

¹⁴ Информације о средњем образовању и васпитању, с посебним освртом на школовање припадника националних мањина – националних заједница у Аутономној Покрајини Војводини у школској 2013/14

¹⁵ Информација о упису студената на факултете универзитета у Новом Саду у школској 2013/14. години, са посебним освртом на образовање припадника националних заједница (2014)

¹⁶ Информација о упису студената у високе школе струковних студија чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина у школској 2013/2014. години, са посебним освртом на образовање припадника националних заједница

¹⁷ Влада Републике Србије (2008), Национална стратегија за младе Републике Србије (23 стр.)

сналажење у свакодневним ситуацијама. У оквиру ПИСА студије 2012. године¹⁸, ученици из Србије су остварили изванредан напредак у односу на просечно постигнуће 2009. године. Иако се види напредак, он је доста спор и статистички безначајан. Више од једне трећине младих са 15 година није достигло минимум функционалне писмености. То су млади који ће имати значајне тешкоће у наредном образовању и могућностима запошљавања. Са друге стране, највиши ниво функционалне писмености постиже занемарљив број младих који су завршили основно образовање.

Европљани су одавно схватили важност неформалног образовања. Послови будућности захтевају да се њима бави едукован кадар, те се концепту целоживотног учења у Европској унији даје велика пажња. Према подацима сајта *Eurostat*, који се бавим статистичким подацима Европске уније, чак 50% младих Европљана стиче сертификате и улази на тржиште рада уз помоћ стручних курсева бавећи се различитим професијама; од индустријских до послова у услужној делатности. У Србији на жалост овај проценат износи свега 10%. Према анализи сајта *kursevi.com* мотиви за упис курсева су многобројни: веће могућности за проналазак посла, усавршавање језика због одласка у иностранство, започињање сопственог посла, брже и лакше сналажење на рачунарима за припаднике старијих генерација, повећање перформанси на послу и могућности за напредовање, а наравно постоје и лични мотиви за стицањем нових знања¹⁹. У поређењу формалног и неформалног образовања, млади формално образовање виде као неопходан предуслов будућег успеха, извесности и запошљавања, док са друге стране сматрају да неформално образовање нуди суочавање са непосредним друштвеним проблемима и омогућава вежбање избора и одлучивања битних интерперсоналних вештина у савременим "ризичним друштвима"²⁰.

До 2007. године млади су имали поверења у образовање и видели га као кључно за успех, да би се та слика већ од 2011. године променила, што указује да су млади данас углавном изгубили веру у образовање као стварни чинилац друштвеног успона¹⁷. Опадање поверења младих у образовање као фактор друштвене промоције важан је показатељ њихове неуспешне интеграције у друштвени систем. Неусклађеност образовног система и тржишта рада у значајној мери доприноси губитку поверења у образовање и неретко излажење из тог процеса²¹. Афирмацијом повезивања формалних и неформалних облика образовања и развијање квалитетних програма формалног и неформалног учења могли би променити слику младих о тренутном образовном систему и вратити им веру у њега.

Шансе младих да се школују (као и успех) углавном зависе од породичног, културног и економског капитала. У том погледу нарочито су угрожене осетљиве групе младих, где је ова констатација посебно значајна када је реч о не малом броју младих који живе у посебно тешким условима и којима су образовне могућности недоступне, тешко доступне или врло ограничене; или су током школовања изложени различитим врстама дискриминације. У односу на остатак Србије, Аутономна Покрајина Војводина предњачи у броју школа, образовних профила, нових начина образовања. Неки од примера за то су активне школе, билингвална настава, образовање на даљину, затим образовања на језицима националних мањина и афирмацијско укључивање у образовни систем маргинализованих група.

Поред свега, млади су издвојили образовање као област од приоритетног значаја. Међутим, указали су и да решења из постојећих прописа која уређују област образовања, немају очекиване непосредне учинке на образовни простор у којем се крећу, као и да немају свеобухватну слику о променама које су се десиле и које се дешавају у светском образовном простору²².

Сарадња у области образовања између невладиног и владиног сектора постоји кроз различита партнерства и пројектне активности. Анализирањем извештаја о реализацији Акционог

¹⁸ Павловић–Бабић, Д. и Бауцал, А. (2013). „Инспириши ме, подржи ме“, ПИСА 2012 у Србији: први резултати. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, Центар за примењену психологију

¹⁹ „Неформално образовање – где је Србија у односу на Европу?“ <http://www.kursevi.com/blog/Neformalno-obrazovanje-gde-je-Srbija-u-odnosu-na-Evropu/43540>

²⁰ Кука, Ј. (2013). Студија о индикаторима омладинске политике у републици Србији. У С. Клашња (Ур.), Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији – изазови и перспективе (стр. 5–42). Београд: Београдска отворена школа

²¹ Мојић, Д. и Мрђан, С. (2013). Анализа положаја младих у стратегијама владе Републике Србије и новијим социолошким истраживањима. У С. Клашња (Ур.), Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији – изазови и перспективе (стр. 19–26). Београд: Београдска отворена школа

²² Павловић–Бабић, Д. и Бауцал, А. (2013). „Инспириши ме, подржи ме“, ПИСА 2012 у Србији: први резултати. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, Центар за примењену психологију

плана политике за младе у АП Војводини²³ од 2005. до 2013. године уочава се да су носиоци пројеката у знатно већој мери невладине организације, па самим тим и иницијатори те сарадње. Међутим, може се запазити и да се последњих година јавља тенденција пораста пројеката које подноси и реализује владин сектор. С друге стране, ретки су случајеви укључивања привредних субјеката у овој области, иако би значајно могли допринети подизању квалитета образовног процеса и применљивости стечених знања и вештина. Привреда је заправо реално стање потреба одређених знања.

Тренутна образовна структура младих у Војводини указује на неопходност повећања броја младих на свим нивоима школовања, као и на неопходност стварања услова и механизма који би подстицали враћање у систем оних који су одустали од школовања. Разлог смањења броја младих који настављају школовање након основне школе и напуштање школског система може се тражити и у резултатима међународних истраживања. Она указују да ће, сходно резултатима о функционалности знања које су до тада стекли образовањем, више од једне трећине младих Србије са 15 година имати значајне тешкоће у наредном образовању и смањењу могућности запошљавања.

Упркос учињеним напорима и реформама које покушавају да нађу најбољи могући модел образовања за младе, млади губе поверење у образовни систем. С једне стране разлог томе су неприлагођеност образовних програма потребама тржишта, док са друге стране млади препознају да образовање, иако би требало, није оно које ће им омогућити лакше запослење. Истовремено, јавља се и питање стечених компетенција, практичних садржаја и квалитета након завршеног нивоа образовања. Разнородне потребе младих за учењем захтевају проширивање образовних могућности. Препознавање, подржавање и ефективна контрола квалитета и праћење различитих неформалних образовних програма јесу један од путева ка задовољавању ових потреба младих. Важно је на тај начин и развити програме континуираног образовања и обука које би младима пружиле могућност да стекну боље квалификације, знања и вештине.

Значајан допринос решавању поменутих проблема свакако дало би обогаћивање тренутних програма и садржаја образовања младих. Тако би један од важних праваца образовне политике требао да буде употпуњавање формалног образовања неформалним, омогућавање више практичних садржаја интерсекторском и међусекторском сарадњом цивилног, владиног и привредног сектора, као и већа заступљеност међународне размене искустава. Не сме се заборавити ни снажан утицај медија, који са напретком друштва све више јача. Медије треба у том смислу имати као савезнике, јер кроз моћ постављања норми и друштвених вредности коју имају, постављају потпуно нови систем образовних могућности за младе.

Иако је, у поређењу са осталим деловима Србије, образовање младих АП Војводини на високом нивоу, може се видети да још увек постоји доста резерве и простора за унапређење његових важних сегмената. Само перманентним и систематичним радом, сагледавањем проблема у ширем контексту, усклађивањем свих нивоа образовања са потребама тржишта рада, као и применљивости стечених знања у реалном животу, могу довести до жељених резултата.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област „Образовање младих“:

Општи циљ:

Ефикасно образовање прилагођено свим младима, у складу са европским трендовима као и потребама младих.

Специфични циљеви:

1. Повећавати број младих који су обухваћени формалним образовањем
2. Повећавати број младих који су обухваћени неформалним образовањем
3. Унапређивати квалитет образовања кроз интерсекторску и међусекторску сарадњу
4. Повећавати број младих укључених у међународне образовне програме и пројекте
5. Подстицати и награђивати талентоване младе

²³ Покрајински секретаријат за спорт и омладину (2009). Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини за период 2005 – 2008; за период 2011; за период 2012 и 2013, Инжињери заштите животне средине, Нови Сад Новосадски хуманитарни центар Нови Сад, Покрајински секретаријат за спорт и омладину

I ОБРАЗОВАЊЕ МЛАДИХ					
Општи циљ: Ефикасно образовање прилагођено свим младима, у складу са европским трендовима, као и потребама младих					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Временски рок	Ресурси
1.1. Повећавати број младих који су обухваћени формалним образовањем	1.1.1. Програми промоције значаја образовања и утицај образовања на развој појединца и друштва у целини	Број пројеката Број промотивних кампања, едукација Обухват младих промотивним кампањама Обухват младих едукативним програмима Обухват медија промотивним кампањама и едукацијама Територијална покривеност	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења Медији
	1.1.2. Подржати програме и активности усмерене на стицање функционалног знања и примену модерних технологија, програме учења на даљину и друге иновативне методе за повећање обухвата младих који су напустили редован образовани процес или нису могли да буду део тог процеса	Број пројеката Обухват младих пројектима Број пројеката са примену нових технологија Број пројеката за стицање функционалног знања Број иновативних метода Број младих који је напустио образовни систем Број младих који се вратио у образовни систем Процена применљивости и квалитета оваквих програма и активности према оцени младих Територијална покривеност	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења
	1.1.3. Подржати програме превенције раног напуштања и враћања младих који су већ напустили образовни систем у исти (менторство, осавремењавање и укључивање у допунске и ваннаставне активности)	Број пројеката Обухват младих допунским и ваннаставним активностима Број младих који је напустио образовни систем Број младих који се вратио у образовни систем Територијална покривеност	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Установе
	1.1.4. Подржати ваннаставне активности у васпитно-образовним установама, посебно рад секција, као и подстицати васпитно-образовне установе да повећавају број спортских секција у складу са Стратегијом школског спорта у АПВ у периоду 2013-2017	Број пројеката Број ваннаставних активности Обухват младих ваннаставним активностима Број младих укључених у школске спортске секције Процена квалитета ваннаставних активности према оцени младих Број секција Обухват младих секцијама Процена квалитета рада секција према оцени	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења

		младих Процентуално учешће младих различитих категорија			
1.2. Повећавати број младих који су обухваћени неформалним образовањем	1.2.1. Подржати програме неформалног образовања у оквиру васпитно-образовних установа и подржати програме промоције и важности неформалног образовања	Број пројекта Обухват младих неформалним образовањем Територијална покривеност Процена квалитета програма неформалног образовања према оцени младих Број промоција, кампања и едукација Обухват младих промоцијама, кампањама, едукацијама Обухват медија промоцијама, кампањама, едукацијама	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе
	1.2.2. Промовисати образовање и рад омладинских радника	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења Установе Медији
	1.2.3. Унапредити квалитет програма неформалног образовања кроз обуке и тренинге за тренере	Број пројекта Број и разноврсност обука Обухват младих Процена квалитета програма неформалног образовања према оцени младих Број младих који је након прођене обуке применио стечена знања у свом раду	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе
	1.2.4. Подржати програме и активности неформалног образовања усмерене на стицање функционалног знања и примену модерних технологија	Број пројеката Обухват младих пројектима Број активности са применом нових технологија Број активности за стицање функционалног знања Процена применљивости и квалитета оваквих програма и активности према оцени младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе
1.3. Унапређивати квалитет образовања кроз интерсекторску и међусекторску сарадњу	1.3.1. Подржати програме развоја интерсекторске сарадње образовних институција са научним, културним, спортским и другим установама. Подржати програме унапређења интересорне сарадње међу институцијама, по узору на програм „Активне школе“ ²⁴	Број успостављених сарадњи Број заједничких пројеката и активности Процена квалитета међусобне сарадње према оцени младих и свих сектора Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе Привредни сектор

²⁴ Програм „Активне школе“ је програм Покрајинског секретаријата омладине и спорта и део Стратегије развоја школског спорта у АП Војводини за период 2013– 2017. Више информација на <http://www.aktivneskolevojvodine.rs>

	1.3.2. Подржати програме професионалне (стручне) праксе кроз међусекторску сарадњу (цивилног, владиног и привредног сектора)	Број програма професионалне (стручне) праксе Процена квалитета и применљивости знања стечених програмима професионалне (стручне) праксе према оцени младих Обухват младих професионалним (стручним) праксама Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе Привредни сектор
	1.3.3. Подржати програме развоја и унапређења неформалног образовања усклађене са потребама привреде у циљу лакшег запошљавања	Број пројеката Број унапређених програма Број нових програма Обухват младих програмима Процена квалитета и применљивости знања стечених програмима према оцени младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе Привредни сектор
1.4. Повећавати број младих укључених у међународне образовне програме и пројекте	1.4.1. Подржати међународну размену знања и едукативне програме за младе	Број пројеката Обухват младих међународним разменама знања и едукативним програмима за младе Процена квалитета и применљивости знања стечених програмима према оцени младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе
	1.4.2. Подржати програме информисања младих о могућностима за образовање и усавршавање у иностранству	Број пројеката Обухват младих информисањем о могућностима за образовање и усавршавање у иностранству Обухват различитих канала информисања Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе Медији
	1.4.3. Подржати размену искустава у раду између образовних установа и организација цивилног друштва на домаћем и међународном нивоу	Број пројеката Обухват младих разменом искустава у раду између образовних установа и организација цивилног друштва на домаћем и међународном нивоу Територијална покривеност	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења Установе
1.5. Подстицати и награђивати талентоване младе	1.5.1. Награђивати младе таленте и подржати их кроз Фонд за таленте	Број награђених младих Обухват младих Број пројеката којима су млади таленти подржани Обухват подржаних младих којима су побољшани услови за рад Територијална покривеност	ПССО	2015 - 2020	ПССО Центри за таленте у АПВ Установе
	1.5.2. Подржати рад регионалних центара за таленте у АП Војводини	Број подржаних центара Број реализованих програма Територијална покривеност	ПССО	2015 - 2020	ПССО Центри за таленте у АПВ

“Бити запослен значи самостално стварати приходе, усавршавати се и осигурати се за дане када престајеш да будеш радно способан”

Габриела Костић, млада особа

Запошљавање младих убрзо после изласка из образовног система може да побољша целоживотну перспективу младим особама, али и да донесе добробит држави. Млада особа која ради је друштвено активна, има добар здравствени статус, употребљава и унапређује своја знања и вештине, добија могућност да током живота повећа личну зараду, али и да смањи како социјалне тако и економске трошкове држави. Последњих неколико деценија прелаз младих из образовног система у свет рада постао је дужи, сложенији и турбулентнији. Процењује се да 7,5 милиона младих између 15 и 24 година широм Европе нису запослени, не студирају и нису на обуци²⁵. Развијање докумената који укључују младе у концепт јавне политике ЕУ започео је још 1992. године, усвајањем Уговора из Мастрихта и траје до данашњих дана. Први општи циљ ЕУ Стратегије за младе 2010–2018 је „стварање више и једнаких могућности за младе у образовању и на тржишту рада“, при чему је за једно од главних подручја деловања означено подручје “запошљавања и предузетништва“. Корак даље у развоју политике ЕУ у области запошљавања младих направљен је крајем 2012. године, креирањем програма „Гаранција европској омладини“.

У Републици Србији запошљавање младих један је од националних приоритета, јер су управо запошљавање, samozapošljavanje и предузетништво младих издвојени као посебна област Националне стратегије за младе и Акционог плана за њено спровођење за период 2009-2014. Усвајањем Стратегије каријерног вођења и саветовања у Републици Србији, са Акционим планом за њено спровођење (2010) каријерно вођење и саветовање такође постаје национални програм са израђеном методологијом.

Програми подршке младима при запошљавању у АП Војводини добијају значајније место оснивањем Покрајинског секретаријата за спорт и омладину, а 2005. године ова област се нашла у првом Акционом плану политике за младе у АП Војводини. За тај период, који слободно можемо да назовемо пилот периодом са доста шароликим активностима – од едукативних (семинари усавршавања и стицања знања и вештина, обуке развоја пословне идеје...) до организовања сајмова и информатичких курсева – ПССО је показао јасно опредељење и одлучност да се у области запошљавања младих започне процес развоја мера које би довеле до суштински бољег положаја младих у овој области. У периоду од 2011. до 2013. године највише реализованих пројеката из области Запошљавање младих, према активностима предвиђеним за имплементацију АППМ у АП за период 2011-2014, имало је за циљ стицање додатних знања и вештина младих којима се повећава запошљивост и конкурентност на тржишту рада, као и пројекти који су се бавили промоцијом постојећих и новоуведених програма запошљавања младих (прво запослење, ново запошљавање и др.).²⁶

У оквиру мера активне политике запошљавања које спроводи Национална служба за запошљавање, постоје три групе подршке младима: а) каријерно вођење и саветовање; б) додатно образовање и обуке; в) развој предузетништва и програми запошљавања. Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова издваја део средстава за младе кроз доделу субвенција за samozapošljavanje незапослених лица и послодавцима за отварање нових радних места, док на основу споразума са локалним самоуправама суфинансира програме који се односе на спровођење јавних радова, запошљавање приправника, стручне праксе и обуке о професионалним и радним вештинама.

Присутна висока стопа незапослености младих је један од већих проблема и приоритета и на локалном нивоу. Многи градови и општине у АП Војводини, поред локалног акционог плана за запошљавање, имају и локални акциони план за младе који се бави побољшањем и решавањем овог проблема. Данас, 10 година након првог програма подршке младима при запошљавању, све указује на то да се доносиоци одлука и креатори развојних политика труде да се стање у овој области поправи, да се младима пружи помоћ у превазилажењу одређених препрека са којима се

²⁵ 15. Билтен о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, 2013

²⁶ Извештај о мониторингу и евалуацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2011, 2012 и 2013 године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Инжињери заштите животне средине, Нови Сад, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

суочавају ступањем на тржиште рада, да постоје и имплементирају се развојне стратегије и акциони планови.

Стање у септембру 2014. године нам указује на то да ситуација у АП Војводини у области запошљавања младих није на завидном нивоу и да око 26% регистрованих незапослених лица чине млади узраста од 15 до 29 година, од којих су нешто више од половине младе незапослене жене.²⁷ У структури регистрованих младих људи без запослења, најзаступљенија узрасна категорија је категорија од 25 до 29 година старости са 23.502 лица (или 47,51%), како укупно, тако и код младих незапослених жена (55,09%)²⁸.

Када је у питању квалификациона структура младих незапослених лица у АП Војводини, најзаступљенија су стручна лица (III – VIII ссс) са 36.618 (или 74,02%) регистрованих незапослених младих, од којих 27.479 (или 75,04%) су са завршеном средњом школом, односно квалификовани и висококвалификовани радници (III – V ссс), док 9.139 (или 24,96%) регистрованих незапослених младих има више или високо образовање (VI – VIII ссс). Нестручних регистрованих лица (I и II ссс) на територији АП Војводине је 12.851 (или 25,98%). У укупном броју нестручних младих незапослених лица, 48,57% су младе жене, док њихов удео у оквиру стручних младих незапослених особа износи 51,18%. Заступљеност младих жена код незапослених са средњим степеном стручности, односно квалификованих и висококвалификованих радника је 45,36%, а међу младима без запослења са вишим и високим образовањем њихово учешће је знатно веће и износи 68,67%.²⁹

На евиденцији службе за запошљавање у АП Војводини, крајем првог полугодишта 2014. године била је регистрована 1.051 млада незапослена особа са инвалидитетом, међу којима је 371 (или 35,30%) младих жена. Квалификациона структура младих незапослених особа са инвалидитетом је следећа: 606 (или 57,66%) неквалификовани и полуквалификовани радници, 421 (или 40,06%) лице са завршеном средњом школом или квалификовани радници, а 24 (или 2,28%) са вишим и високим образовањем. У исто време, код младих незапослених жена са инвалидитетом квалификациона структура је: 235 (или 63,34%) нестручне особе са I и II ссс, 122 (или 32,88%) свршене средњошколке или квалификоване раднице и 14 (или 3,78%) више или високообразоване раднице.

Када је у питању економски статус младих у Војводини, истраживање спроведено у пет војвођанских општина показало је да 16,5% анкетираних младих узраста од 18 до 32 године уопште не располаже новцем, док 19,8% њих располаже месечно сумом од пет хиљада динара. Трећина анкетираних младих из општина Кикинда, Бечеј, Нови Бечеј, Чоке и Житишта располаже месечно сумом од пет до петнаест хиљада динара, а 27,4% њих располаже сумом већом од петнаест хиљада динара. Новац којим располажу млади добијају од родитеља (44,3%), док остали наводе да зарађују повременим пословима сами или добијају од партнера или кроз дечији додатак, алиментацију или стручну праксу.³⁰

²⁷ Извор НСЗ/ПСЗ - У АП Војводини су у 2014. године на евиденцији Националне службе за запошљавање (НСЗ) била 188.823 незапослена лица. Од тог броја, њих 49.469 (или 26,20%) су били млади узраста од 15 до 29 година, међу којима су 24.983 (или 50,50%) биле младе незапослене жене. У децембру је у Војводини евидентирано 184.279 незапослених лица, што је 15.491 мање у односу на крај 2013. године

²⁸ Исто

АП Војводина – области	Незапослени 15-19 година			Незапослени 20-24 године			Незапослени 25-29 година		
	Укупно	Жене		Укупно	Жене		Укупно	Жене	
1 Севернобачка	609	268	44,01%	1.505	713	47,38%	1.764	995	56,41%
2 Средњебанатска	697	293	42,04%	1.907	869	45,57%	2.058	1.044	50,73%
3 Севернобанатска	563	247	43,87%	1.425	709	49,75%	1.492	831	55,70%
4 Јужнобанатска	1.189	545	45,84%	3.591	1.709	47,59%	4.055	2.218	54,70%
5 Западнбачка	773	319	41,27%	2.386	1.015	42,54%	2.689	1.222	45,44%
6 Јужнобачка	1.763	789	44,75%	5.795	2.836	48,94%	8.336	4.929	59,13%
7 Сремска	1.024	425	41,50%	2.740	1.298	47,37%	3.108	1.709	54,99%
Укупно АПВ	6.618	2.886	43,61%	19.349	9.149	47,28%	23.502	12.948	55,09%

²⁹ Извор НСЗ/ПСЗ, септембар 2014

³⁰ Истраживање спровела Кикиндска иницијатива младих 2013. године. Укупан узорак у истраживању чинило је 237 испитаника, од тога 93 (39,2%) испитаника мушког пола и 14 (60,8%) испитаница. Узорак су сачиљавали становници општина Кикинда (74 испитаника), Бечеј (73), Нови Бечеј (39), Чока (27) и Житиште (23). Сви испитаници су узраста од 18 до 32 године, са просечном старошћу од 24 године

Данас, све анализе показују да напредак у области запошљавања младих не може да се постигне кроз непотпуне и изоловане интервенције појединих институција или организација. Неопходни су кохерентност, координација и сарадња свих структура различитих институција и организација, и то кроз два основна елемента: са једне стране ова област захтева интегрисану стратегију развоја са акционим планом и отварање нових радних места, и са друге стране, циљане интервенције за помоћ и подршку младим људима у превазилажењу одређених проблема и препрека са којима се суочавају приликом одабира занимања, ступања и опстанка на тржишту рада. Да би се достигли постављени циљеви, потребно је развијати програме који прате и анализирају положај младих на тржишту рада, али и пројекте који подстичу предузетнички дух, промовишу концепт самозапошљавања, помажу остваривању пословних идеја и иновативног предузетништва.

Једна од битних мера Акционог плана политике за младе на територији АП Војводине за период 2015-2020 треба да буде усмерена и на подршку програмима који унапређују однос између образовних институција и послодаваца, стварају међусекторске и међуопштинске сарадње, али и на промоцију примера добре праксе и размену искустава на нивоу АП Војводине у циљу унапређења положаја младих у области запошљавања. Развојни програми АППМ у АПВ треба да подрже све младе, а то значи и учешће младих из руралних средина, маргинализованих група, као и активно учешће младих припадника/ца свих националних заједница. За напредак у овој области потребна је стална и усаглашена сарадња свих релевантних актера, како на националном, тако и на покрајинском и локалном нивоу.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област „Запошљавање младих“:

Општи циљ:

Успостављени програми подршке младим људима у превазилажењу проблема и препрека са којима се суочавају приликом одабира занимања, ступања и опстанка на тржишту рада.

Специфични циљеви:

1. Систематски пратити и процењивати положај младих на тржишту рада
2. Успоставити и усвојити концепт заједничке сарадње сва три сектора у области запошљавања младих
3. Развијати програме подршке младима у тражењу посла кроз каријерно саветовање и едукацију за стицање нових знања и вештина
4. Унапређивати програме који доприносе стицању професионалног искуства и радног ангажовања младих
5. Промовисати примере добре праксе кроз размену искустава и међуопштинску сарадњу на нивоу АП Војводине

II ЗАПОШЉАВАЊЕ МЛАДИХ

Општи циљ: Успостављени програми подршке младим људима у превазилажењу проблема и препрека са којима се суочавају приликом одабира занимања, ступања и опстанка на тржишту рада

Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Временски рок	Ресурси
2.1. Систематски пратити и процењивати положај младих на тржишту рада	2.1.1. Спровести анализу положаја младих на тржишту рада (кроз анализе које су показатељи демографске и образовне тенденције, показатељи радне снаге, стопе неактивности, зараде и услове рада)	Спроведена анализа на територији АПВ Број укључених општина/градова, институција и организација Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО НСЗ ПСПЗРП
	2.1.2. Наставити подршку формирања академске мреже младих на локалном нивоу и на нивоу АП Војводине	Формиране локалне Академске мреже младих Формирана Покрајинска Академска мрежа младих Обухват младих Број општина и градова укључених у мрежу Број локалних академских мрежа младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2018	ПССО ЈЛС
2.2. Успоставити и усвојити концепт заједничке сарадње сва три сектора у области запошљавања младих	2.2.1. Програми оспособљавања локалних актера за заједничко писање и имплементацију локалних акционих планова за запошљавање младих	Број написаних локалних акционих планова за запошљавање младих Број реализованих обука за примену ко-менаџмент концепта Број младих укључених у процесе одлучивања заједно са стручњацима/ представницима институција и организација које се баве запошљавањем младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2018	ПССО ЈЛС НСЗ Савети за младе Савети за запошљавање Установе ПСПЗРП
	2.2.2. Подржати пројекте који унапређују однос и сарадњу између образовних институција и послодаваца	Број укључених школа Број укључених послодаваца Обухват младих Број споразума о сарадњи између образовних институција и послодаваца који регулишу активности током и након завршетка пројекта	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе Привредна комора

<p>2.3. Развијати програме подршке младима у тражењу посла кроз каријерно саветовање и едукацију за стицање нових знања и вештина</p>	<p>2.3.1. Иницирати успостављање и подржати рад локалних каријерних центара на територији АП Војводине, као заједничког сервиса свих локалних актера за каријерно саветовање и едукацију</p>	<p>Број основаних каријерних центара Број партнерских организација и институција укључених у рад каријерних центара Број програма које каријерни центри спроводе (сусрети, <i>jobshadowing</i> активности, дан отворених врата...) Број креираних брошура Обухват младих Број организованих едукација</p>	<p>Удружења ЈЛС/КЗМ Установе</p>	<p>2015 - 2020</p>	<p>ПССО Установе НСЗ ЈЛС Удружења</p>
	<p>2.3.2. Подржати пројекте обуке из елементарних занимања за младе без квалификација</p>	<p>Број спроведених програма обука Обухват младих обукама</p>	<p>Удружења ЈЛС/КЗМ Установе</p>	<p>2015 - 2020</p>	<p>ПССО Установе ЈЛС НСЗ</p>
	<p>2.3.3. Подржати пројекте обуке из социјалног предузетништва и пројекте подршке социјалним предузећима која укључују младе а који се реализују у сарадњи са удружењима</p>	<p>Број спроведених програма обука Обухват младих обукама Број основаних социјалних предузећа који укључују младе на територији АП Војводине</p>	<p>Удружења ЈЛС/КЗМ Установе</p>	<p>2015 - 2020</p>	<p>ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења</p>
	<p>2.3.4. Подржати пројекте младих који укључују социјално предузетништво</p>	<p>Број подржаних пројеката Број основаних социјалних предузећа која укључују младе Обухват младих</p>	<p>Удружења ЈЛС/КЗМ Установе</p>	<p>2015 - 2020</p>	<p>ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења</p>
	<p>2.3.5. Подржати креирање иновативних програма подршке младима из рањивих група приликом одабира занимања и ступања на тржиште рада (превођење, адаптација и прилагођавање постојећих и нових програма тој циљној групи)</p>	<p>Број креираних програма Број партнерских организација и институција укључених у програме Број креираних аудио и штампаних брошура Обухват младих Број организованих едукација и активности у склопу једног пројекта</p>	<p>Удружења ЈЛС/КЗМ Установе</p>	<p>2015 - 2020</p>	<p>ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења</p>

	2.3.6. Подржати унапређење постојећих и иницирати успостављање нових пројеката преко којих млади стижу практична знања, вештине и компетенције које су неопходне на тржишту рада	Број подржаних пројеката Број нових пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења
	2.3.7. Промовисати каријерно вођење, саветовање и целоживотно учење	Број реализованих промоција Број партнера укључених у активности Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења
2.4. Унапредити програме који доприносе стицању професионалног искуства и радног ангажовања младих	2.4.1. Подржати различите видове радног ангажовања младих у АП Војводини	Број подржаних програма радног ангажовања Обухват младих Број успостављених партнерства	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења
	2.4.2. Подржати успостављање и рад бизнис инкубатора на територији АП Војводине	Број основаних бизнис инкубатора Број корисника услуга бизнис инкубатора Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења
	2.4.3. Подржати омладинско предузетништво у оквиру васпитно-образовних установа (виртуелна предузећа, ученичке задруге, ученичке компаније и сл.)	Број подржаних пројеката Број младих укључен у пројекте	Установе Удружења	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ
	2.4.4. Подржати пројекте ради унапређења теоријског знања и практичних вештина младих у области предузетништва	Број подржаних пројеката Број реализованих програма НФО Обухват младих Број изграђених партнерства	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења

2.5. Промовисати примере добре праксе кроз размену искустава и међуопштинску сарадњу на нивоу АП Војводине	2.5.1. Подржати организовање студијских посета које промовишу и укључују младе у програме запошљавања и самозапошљавања	Број подржаних студијских посета Број посета на регионалним и локалним сајмовима образовања и запошљавања Број укључених незапослених младих у студијске посете Број укључених представника институција и организација који се баве запошљавањем младих у студијске посете	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења
	2.5.2. Подржати примену интернет алата (<i>blogger.com, twitter.com, wordle.net, facebook.com, skype.com...</i>) и медија који промовишу предузетничку културу	Број реализованих пројеката Обухват младих Број креираних партнерства	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015- 2020	ПССО Установе ЈЛС НСЗ Удружења

ЗДРАВЉЕ МЛАДИХ

„Здравље младих представља вишеструку вредност и основу за одрживи развој сваког друштва, које зависи од напора који се улаже да се очува и унапреди. Свеобухватно разумевање и подстицање здравље младих види као стања потпуног физичког, менталног и социјалног благостања, а не само одсуства болести или неспособности³¹. Здравље младих се односи на системску бригу и акције у циљу очувања здравља младих (физичког и менталног) и превенцију понашања које је ризично по здравље. Ова област подразумева рад на унапређењу здравља младих, укључујући и оспособљавање младих за бригу о сопственом здрављу, промоцију здравих стилова живота, као и једнак приступ здравственој заштити. Подразумева и унапређење квалитета, ефикасности и доступности здравствених услуга, као и изналажење нових приступа за постизање бољег здравља младих³².

Стратегија здравља Европске уније „Заједно за здравље“ подржава свеукупну стратегију „Европа 2020“. У овој стратегији наводи се да су неопходне боље инвестиције у здравље које се односе на: рационалније трошење средстава, али не неопходно само у одрживе здравствене системе, већ инвестирање у здравље младих кроз промотивне здравствене програме, као и инвестирање и развијање система једнаке здравствене заштите зарад смањења неједнакости. Европском стратегијом за младе – Улагање и оснаживање³³, здравље деце и младих утврђено је као приоритетна активност. Здравље многих младих људи је у опасности због стреса, лоше исхране, недостатка физичке активности, полних односа без заштите, конзумирање дувана, алкохола и дрога. Циљ који је постављен у Европској стратегији за младе је подстицање здравих стилова живота, бављење физичким активностима и сарадња међу онима који раде са младима и здравствених стручњака, спортских организација; усмереност на спречавање проблема, повређивања, зависности и злоупотребе дроге, те очувања менталног и сексуалног здравља.

„Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији³⁴“, као документ од националног значаја, јесте део стратегије развоја целокупног здравственог система. Међутим, представља и инструмент за мобилизацију не само здравственог сектора, већ и свих чинилаца друштва као партнера у очувању здравља младих, решавању проблема и спречавању понашања које је ризично по здравље. Стратегија обухвата циљеве, активности и очекиване резултате у унапређењу здравља младих, укључујући и оспособљавање младих за бригу о сопственом здрављу. Такође подразумева и унапређење квалитета, ефикасности и доступности здравствене заштите, као и изналажење нових приступа за постизање бољег здравља младих. Наведена стратегија препознаје неопходност успостављања националних приоритета у области здравља младих, који би послужили за креирање активности у области промоције здравља, са специјалним нагласком на младе људе као носиоце. Такође, партнерство са младим људима је један од кључних фактора који овај документ препоручује. Са обзиром на то да су идентификовани индикатори за праћење здравља младих на Националном нивоу, постоји могућност мерења успешности постојећих услуга и сервиса. Тек кроз евалуацију и примењивање добијених резултата у пракси биће могуће унапређење и подршка индивидуалним и колективним здравим стиливима живота, адекватним здравственим и социјалним услугама. Такође, ово би омогућило и ефективније коришћење здравствених служби. Активности које су овако постављене и спроведене омогућиле би следећи корак у Стратегији који је неопходан за колективно унапређење здравља младих, што је свакако дефинисање индикатора за праћење детерминанти здравља и фактора ризика везаних за здравље младих. Неопходно је напоменути да овај документ препознаје и идентификује правце развоја служби и сектора који су у функцији промоције здравља младих, а затим и жељене исходе у односу на постављене циљеве које би требало реализовати кроз активности свих субјеката друштва. Такође идентификује главне носиоце активности на републичком и локалном нивоу који би помогли осмишљенијем коришћењу ресурса, омогућавајући интерсекторску кооперацију и координацију као и области унутар којих је потребна координација између здравственог и других сектора да би се постигли задати циљеви.

³¹ Устав Светске здравствене организације

³² Национална Стратегија за младе за период 2009-2014

³³ Европска стратегија за младе –Улагање и оснаживање, 2009

³⁴ Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији („Службени гласник „ РС, бр.55/05 и 71/05)

Циљеви Стратегије за развој и здравље младих

Спровођењем ове Стратегије, очекивани исходи су у мерилу са европским стандардима³⁵. То је промоција здравих стилова живота, очување и унапређење здравља младих. Затим, постизање вишег нивоа једнакости младих у здрављу, као и преусмеравање здравствене заштите од клиничког приступа према промоцији здравља, интерсекторској сарадњи, укључивању заједнице, активном учешћу младих и развоју индивидуалне одговорности за здравље.

Према томе, дефинисани су Стратешки исходи³⁶ који се огледају у порасту процента не само информисаности младих о здравственом систему, постојећим услугама, већ и у порасту процента коришћења свега наведеног. Такође, успостављење јасног и континуираног система сталног мониторинга, евалуације и унапређења квалитета рада службе за здравствену заштиту младих је још један од важних очекиваних стратешких исхода. Очекиван је и пораст процента општина на територији целе Републике Србије при којима постоје службе за здравствену заштиту младих са верификованим минимумом квалитета рада, као и пораст процента општина на територији Републике Србије на којима постоје циљане интервенције за здравствену заштиту посебно осетљивих, маргинализованих и социјално угрожених младих са верификованим минимумом квалитета рада.

Република Србија дефинисала је и индикаторе за праћење здравственог стања и здравственог понашања младих³⁷, који гласе:

„1. Здравствено понашање младих се разматра кроз проценат сексуално активних младих који користе кондом и друге поуздане/савремене мере контрацепције приликом сексуалног односа, затим праћењем преваленције злоупотребе психоактивних супстанци међу младима (дуван, алкохол, таблете, марихуана и остале дроге) и процента младих који су доживели насиље/злостављање.“

„2. Здравствено стање младих се прати кроз стање ухрањености младих, узрасно-специфичну стопу намерних прекида трудноће и специфичну стопу фертилитета, инциденцију сифилиса, гонореје, АИДС-а, гениталне хламидијазе, хепатитис Б и Ц вирусне инфекције, преваленцију ХИВ инфекције, хепатитиса Б, хепатитиса Ц и гениталне хламидијазе у посебно осетљивим популационим групама младих, као и праћењем стопа самоубиства младих.“

„3. Степен коришћења службе за младе се разматра кроз проценат општина на територији Републике Србије на којима постоје саветовалишта за младе у склопу примарне здравствене заштите, као и кроз проценат младих који су посетили саветовалишта за младе и задовољни су њима.“

С обзиром на чињеницу да је у АП Војводини донет први Акциони план политике за младе, постоји вишегодишње искуство у креирању активности, идентификовању циљева који су усмерени на популацију младих. Одржавање здравственог стања је континуиран процес, те су неке од активности, као и неки од циљева, исти и могу се наћи у сваком Акционом плану. Општи циљеви АППМ у АП Војводини за период 2011-2014 односили су се на промоцију и развијање здравих стилова живота, затим чување и унапређење репродуктивног здравља младих и са тим у вези и заштита од полно преносивих инфекција и ХИВ/АИДСа. Унапређење сервиса за младе се такође нашло у циљевима, као и заштита од фактора који неповољно утичу на здравље младих, заштита од ПАС, дувана и алкохола. Још један изузетно важан и препознат циљ који је идентификован као потреба на којој је неопходно радити и бавити се њом, односи се на чување и унапређење менталног здравља младих. Овако дефинисани, они су у складу са основни циљевима националне Стратегије за здравље и развој младих

Област Здравље младих је у оквиру АППМ у АПВ за период 2011-2014 једна од најзаступљенијих у смислу броја реализованих пројеката и броја обухваћених директних корисника. У току 2012. године у оквиру конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у области „Здравље младих“ издвојено је 1.450.000 динара или 10,6 % од укупног буџета предвиђеног за овај конкурс. У току 2013. у оквиру конкурса за реализацију Акционог плана политике за младе у

³⁵ За више информација консултовати извештај Европске Комисије о спровођењу активности практичне политике ове институције „Заједно за здравље – стратешки приступ за ЕУ 2008 - 2013“

³⁶ Стратегија за развој и здравље младих у Републици Србији, (Службени гласник РС, бр. 55/05 и 71/05)

³⁷ Институт за јавно здравље Србије „др Милан Јовановић Батут“, финални извештај, Београд, јун 2009

области „Здравље младих“ издвојено је 915.000 динара³⁸. Такође, ови пројекти су од стране екстерног мониторинга оцењени изузетно високо, у готово свим аспектима они имају оцену одличан. Након евалуације, препоручује се подршка пројектима који промовишу здравље младих на свеобухватан начин кроз повећање свести и кроз мотивацију младих да чувају и унапређују своје здравље кроз здраве изборе. Такође, препоручује се подршка едукацијама вршњачких едукатора избегавајући „медицински приступ“ едукацији. Подстицање активности које су прилагођене интересовањима и потребама младих, коришћење могућности *online* интеракције су такође препоручене у овом извештају. Укључивање младих из угрожених група и као кориснике и као креаторе, али и кроз ангажовање на пројектним активностима су такође виђене као неопходне. Потом извештај наводи и активизам младих у области промоције здравља као и волонтерски ангажман везан за унапређење здравља младих као активности које је обавезно имати.

Ослањајући се на анализе коришћених докумената, комуникације са релевантним секретаријатима и институцијама надлежним за питања здравља младих, у области здравља за период 2015-2020, биће издвојени следећи приоритети:

Репродуктивно здравље и полно преносиве болести

Пораст сексуалне активности међу младима се наводи у свим истраживањима, као и све већи број оних који прво полно искуство доживљавају у раној адолесценцији, односно пре 16-те године живота, самим тим снижавајући статистички просечан узраст остваривања првог полног односа. Претпоставља се да је и у Србији, у складу са савременим светским тенденцијама, сексуална активност адолесцената у порасту. У истраживању³⁹ којим је обухваћено 5385 студената прве и треће године студија из пет универзитетских центара у Србији установљено је да је сексуално искуство доживело 67,75% младића и 43,2% девојака. Нема повећања коришћења заштите од полно преносивих болести, док је уочена стагнација ширења ХИВ трансмисије код раније тзв. ризичних група (оболели од хемофилије, хомосексуалци итд), док је трансмисија сексуалним путем у порасту те је група младих посебно у ризику.

Покрајински секретаријат за спорт и омладину је 2012. године покренуо пилот пројекат „Здравствено васпитање о репродуктивном здрављу“. Крајњи циљ пројекта јесте увођење здравственог васпитања о репродуктивном здрављу као обавезан предмет у редован образовни систем. У школској 2012/2013. години програмом је било обухваћено десет средњих школа на територији Војводине и 1200 ученика других разреда, док је у већ школској 2013/2014 пројектом обухваћено 65 средњих школа у Војводини за ученике другог разреда. У сарадњи са Институтом за јавно здравље Војводине реализоване су едукације вршњачких едукатора који су радили у првој години пројекта, односно професора, педагога и психолога који су се прикључили пројекту наредне 2014/2015 школске године. Са Институтом је спроведено и истраживање о знању, ставовима и искуствима средњошколаца у вези са сексуалним здрављем⁴⁰. Резултати истраживања су показали, између осталог, да су најчешћи извори информисања о сексуалном животу средства јавног информисања, да је приближно сваки осми ученик првог разреда сексуално активан; главни разлози за ступање у нежељен сексуални однос у овом узрасту су жеља да се угоди партнеру (59% – чешће младићи), утицај алкохола (18% – чешће младићи), партнеров притисак (10% – три пута чешће девојке) и други разлози (11% – око три пута чешће девојке). Што се тиче општег знања о сексуалном здрављу, на скали од 0 до 27 ниједан ученик није постигао максималан број бодова, при чему је просечан резултат износио 9. Највећи број ученика је имао ниво знања мањи од 10 (55%), при чему је најчешћи укупан збир знања био 10. Ово истраживање оправдало је потребу увођења сексуалног васпитања у средње школе у Војводини. Такође, основни резултати евалуације прве године реализације пилот пројекта "Здравствено васпитање о репродуктивном здрављу" показали су да је програм био успешан, јер није утицао на већу учесталост ступања у сексуалне односе и повећање броја сексуалних партнера међу учесницима програма. Установљено је да је програм значајно утицао на повећање знања у вези са сексуалним и репродуктивним здрављем, како код ученика који су учествовали у програму, тако и код оних који нису, а похађају исти разред. Повећала се пропорција ученика који имају позитивне ставове о аутономности одлука

³⁸ Извештаји о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2012. и 2013. године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Новосадска хуманитарна организација, Нови Сад

³⁹ Цуцић и др., 2000

⁴⁰ Ауторке: др сц. мед. Снежана Укропина, проф. др Александра Капамација, Проф. др Марија Зотовић Костић, фебруар 2013, податке обрадио Институт за јавно здравље Војводине

у партнерским односима, односно који сматрају да је у реду одбити нежељен сексуални однос, као и тражити од партнера/ке да користи контрацепцију и спроведе преглед на сексуално преносиве инфекције. Оно што је веома важно, повећала се пропорција ученика који користе кондом као претежно контрацептивно средство при сексуалном односу са новим партнером⁴¹.

Ментално здравље младих и посебно осетљиве групе⁴²

„Лоше ментално здравље младих један од водећих ризика по здравље младих“⁴³. На ово указује Стратегија за развој менталног здравља, која наводи податке да постоји све већа стопа поремећаја понашања, болести зависности, депресије и самоубиства, као и ниска стопа контрацептивне заштите са све већим порастом сексуално преносивих инфекција. Посебно се издвајају следеће рањиве групе са којима се ретко спроводе програми који задовољавају задовољење специфичних потреба као и програми намењени менталном здрављу младих. „То су: млади без родитељског старања, бескућници, смештени у васпитне установе, сиромашни, они који нису обухваћени школским системом, припадници националних мањина, верских заједница, млади са потребом за посебном подршком, избегла и расељена лица.“⁴⁴

Млади са психичким поремећајима

Према подацима Светске здравствене организације од 3–12% младих има озбиљан психички поремећај, а 20% младих до осамнаесте године има неки од облика развојних, емоционалних или понашајних проблема. Најчешћи облици психичких поремећаја код младих су: депресија, анксиозност, злоупотреба психоактивних супстанци, анорексија, булимија, опсесивно-компулсивни поремећај, поремећај контроле нагона, поремећај (тешкоће) прилагођавања, специфичне тешкоће учења и поремећаји понашања.

Болести зависности

За тешке поремећаје физичког и психичког здравља младих заслужне су и болести зависности, које успоравају и озбиљно угрожавају психо-физички развој младе особе.

Према истраживању⁴⁵ у периоду од годину дана пре тренутка испитивања чак 51% становника Србије користило је психоактивне супстанце. Удео становништва које је узимало психоактивне супстанце веће је у популацијама најсиромашнијих и најниже образованих. Такође, жене су у поређењу са мушкарцима значајно чешће извештавале да су у протеклих годину дана узимале психоактивне супстанце. У популацији становника старости између 15 и 24 године има 28% оних који су конзумирали психоактивне супстанце у периоду од годину дана пре испитивања, док је удео ових особа у популацији становника старости између 15 и 34 године 34.7%. Подаци⁴⁶ везани за злоупотребу психоактивних супстанци (ПАС) и болести зависности у Републици Србији нису потпуни. Сва досадашња истраживања и анкете, и ако методолошки неуједначена, указују на чињеницу да је број корисника ПАС међу популацијом младих у порасту (без обзира на субгрупе које постоје у овој популацији), такође узраст у ком се догађа први контакт са ПАС је снижен, док је комбиновање две или више ПАС све учесталије.

Једна од реализованих активности АППМ у АПВ за период 2011-2014 је формирање Покрајинског савета за борбу против дрога, донет је Акциони план за борбу против дрога у АПВ за период 2011-2014, који је реализован током четири године.

⁴¹ Истраживање знања, ставова и понашања у вези са сексуалним здрављем, др сц. мед Снежана Укропина, проф. др Александра Капамација, проф. др Марија Зотовић, 2013

⁴² Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији; Ментално здравље младих у Србији (Центар за истраживање, едукацију и развој); Стратегија развоја заштите менталног здравља

⁴³ Стратегија развоја менталног здравља у Републици Србији

⁴⁴ Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији

⁴⁵ “IPSOS Strategic marketing“ – истраживање здравља становника Републике Србије, 2013

⁴⁶ <http://www.zdravljemladih.rs/>

Поремећаји исхране

Непостојање одговарајућих и континуираних програма едукације и непосвећивање времена овој теми у оквиру образовног система и медија, у директној су вези са неинформисаношћу младих о последицама неправилне исхране. Здрава исхрана је често окарактерисана као скупа, док је брза храна најприступачнија младима.

Према истраживању из 2013. године⁴⁷, просечан индекс телесне масе младих је значајно виши од просечног индекса телесне масе у односу на 2006. године. Највећи проценат младих, тачније две трећине њих, нормалне је ухрањености (66.7%) што представља значајно мањи удео у поређењу са 2006. годином (71.4%). Потхрањених је 5.1%, а умерено гојазних 14.5% и ту не постоје разлике у поређењу са 2006. годином. Међутим, приметан је значајно већи проценат гојазних (13.7% у поређењу са 8.5% 2006. године). Очекивано, међу најсиромашнијима, највише је потхрањене деце и младих (11.5% у поређењу са 5.1% на нивоу просека).

Физичка (не)активност

Истраживања показују да је бављење школским спортом позитивно повезано са укупним нивоом физичке активности код деце и младих и другим позитивним здравственим понашањима⁴⁸. Физичка активност изразито доприноси не само физичком, већ и менталном здрављу, као и когнитивном, социјалном и емотивном развоју сваког детета. Физичко васпитање је једини школски предмет који је усмерен на физичку активност, физички развој и здравље младих и, не случајно, једини је предмет поред математике и матерњег језика који има континуитет од првог до осмог разреда током обавезног основношколског образовања у Републици Србији, са основним циљем стварања здравог и радно способног становништва, ток су такмичења и одличја тек у другом плану.

У АП Војводини не постоји навика младих људи да се самоиницијално баве било којом врстом рекреативне физичке активности. Спортот се углавном баве од ране младости и кроз период адолесценције. Свест о неопходности постојања физичке активности скоро да уопште не постоји. Препозната је и неопходност организовања другачијег система такмичења који је прилагођен потребама и интересовањима младих док је развој физичког васпитања виђен кроз побољшање програма, простора и опреме, статуса предмета физичког васпитања и радне обуке наставника. Што се тиче континуираних и организованих спортских активности, на Универзитету о њима готово да и не можемо говорити. Иако је физичко васпитање постојало као обавезан предмет на Универзитету (1963. године је уведено као обавезно, а укинато је 1998.), оно данас не постоји у оквиру званичног образовног плана и програма намењеног високошколским установама. Закон о Универзитету (28. мај 1998. год.) не наводи физичку културу ни као предмет, нити као добровољну активност и даје увертиру свим новим законима (чак и тренутно актуелном Закону о високом образовању) да физичку активност у потпуности изостави као обавезну.

Услед свега наведеног опало је учешће младих у грани спорта која је препозната као универзитетски спорт. Универзијада представља крајњу инстанцу такмичења у овом рангу. Студенти се баве спортом, услед похађања спортских активности у неком од локалних клубова, а не зато што имају своје универзитетске лиге и сл. Иницирањем поновног увођења предмета физичке културе као обавезне на Универзитету, била би пружена прилика младима који нису у могућности да похађају спортске активности у клубовима, то учине у оквиру редовног образовног програма.

Национални просветни савет је на 97. седници 29. 10. 2013. године усвојио нови документ⁴⁹ и мере за унапређивање наставе физичког васпитања у ком се наводи да ће се часови физичког васпитања вратити на факултете по изналажењу институционалног и финансијског модела који би то омогућио. Здравствено стање младих једне земље основна је полазна тачка за њен даљи развој. Жељено стање коме тежимо јесте да што већи број младих, али и оних који се баве здрављем младих, буде укључено у реализацију циља – што бољег здравственог стања младе популације кроз иновативне програме и подршку здравственим услугама и сервисима. Након спроведеног истраживања Покрајинског секретаријата за спорт и омладину којим је било покривено 86% васпитно-образовних установа у АП Војводини, након систематских прегледа школараца и

⁴⁷ "IPSOS Strategic marketing" – истраживање здравља становника Републике Србије, 2013

⁴⁸ Стратегија развоја школског спорта у АП Војводини за период 2013-2017, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, 2013

⁴⁹ Званичан интернет портал Националног просветног савета (укуцати адресу у претраживачу као што је и наведена – у оба писма) - <http://www.nps.gov.rs/dokumenta/мере-за-унапређивање-физичко-2>

података Завода за спорт и медицину спорта АПВ, покрајински секретаријат је школски спорт дефинисао као један од приоритета. Наиме, ови подаци су показали да у Србији 74% становника није довољно физички активно; у погледу моторичких способности наши основци заостају за својим вршњацима у Европи; 1/3 младих је прегојазно; свако пето дете је гојазно, а деформацију кичменог стуба има сваки десети основац и сваки пети средњошколац. Физичка неактивност представља четврти по значају фактор ризика када је реч о хроничним, незаразним болестима, одмах после пушења, хипертензије и високог нивоа шећера у крви⁵⁰. Због свега наведеног, Покрајински секретаријат за спорт и омладину је израдио Стратегију развоја школског спорта у АПВ за период 2013-2017, којим је школски спорт одредио као приоритет у односу на врхунски. Акционим планом Стратегије школског спорта дефинисано је низ активности у циљу реактивирања и оживљавања школског спорта, школских такмичења и ваннаставних секција, стављања комерцијализације физкултурних сала под контролу, а масовнијег враћања широке популације ученика свих профила и способности и њихових наставника у сале оживљавањем спортских секција, као и новим садржајима и секцијским понудама у оквиру школских и ваншколских активности, током редовних школских дана, али и викендима, у време летњег и зимског распуста... Стратегијом је такође, након 25 година поново успостављена Спортска Олимпијада школске омладине Војводине – СОШОВ, која је одржана у мају 2014. године. Кроз успостављање система школског спорта, брига о здрављу младих је стављена као у први план, као и едукације на тему фер плеја и здравих стилова живота уопште.

Сматрамо да је неопходно даље развијање сарадње свих релевантних актера на овом пољу како би се што боље одговорило на потребе нарочито маргинализованих група младих када је у питању здравље, здравствено васпитање и ментална хигијена. Поред тога, неопходно је радити и на развијању здравог окружења које подразумева заједницу без предрасуда и смањеног нивоа дискриминације, како према младима из маргинализованих група, тако и у општој категорији младих. Ово је могуће постићи коришћењем комуникационих канала, нових метода и методологија које су пријемчиве младима, заједници али и професионалцима из ове области.

Са обзиром на то да је ПССО одувек постављао стандарде у раду са младим људима, предложене активности су виђене као главна карика између здравственог система и самих младих.

Циљеви АППМ за период 2015-2020 за област Здравље младих

Општи циљ:

Подржане и промовисане постојеће и иновативне активности, програми и услуге у области промоције здравља и превенције болести намењене свим младим људима, са акцентом на младе из маргинализованих група

Специфични циљеви:

- 3.1. Промовисати здраве стилове живота, са акцентом на активном укључивању младих у промотивне активности и индивидуалној одговорности младих за сопствено здравље, нарочито у односу на репродуктивно здравље, вршњачке односе, основна љуска права
- 3.2. Развијати образовне програме у области репродуктивног здравља/
- 3.3. Подстицати коришћење информационих технологија за креирање и спровођење програма промоције здравља и превенције болести који су намењени младим људима
- 3.4. Подстицање програма превенције болести и заштите здравља младих у области ХИВ и ППИ
- 3.5. Јачати међусекторску сарадњу између установа и удружења младих и за младе
- 3.6. Иницирати програме превенције болести младих и заштите менталног здравља младих, младих из маргинализованих и ризичних група
- 3.7. Превенција болести зависности
- 3.8. Континуирано развијати здравствени систем усмерен ка младима кроз приступе који су пријемчиви младима

⁵⁰ WHO, 2008

Социјална политика према младима

Социјална политика према младима обухвата адекватно препознавање и реаговање у вези са околностима и потенцијалним проблемима које имају млади.⁵¹ Социјална политика је као област веома широка и подразумева бригу за младе, нарочито младе из маргинализованих група као што су: млади са инвалидитетом, Роми и Ромкиње, *LGBTIQ*, девојке, млади са психичким проблемима, млади родитељи, млади на институционалном смештају, итд. Социјална политика према младима подразумева оснаживање младих за самостално и одговорно проналажење решења које ће допринети њиховој потпуној интеграцији у друштво.⁵²

Европска унија је низом докумената⁵³ дефинисала положај младих као изазов и ставила га у фокус планова за наредни период. Према једној од комуникација Европске комисије,⁵⁴ међу кључним иницијативама ЕУ у области образовања и омладинских политика биће „обезбеђивање да свака будућа иницијатива ЕУ која се тиче младих обухвати предлоге који ће имати за циљ, између осталог, борбу против сиромаштва и социјалне искључености угрожених младих, путем неформалног учења и партиципативних метода.“ У истом документу се истиче да је свака пета млада особа у ЕУ незапослена и у ризику од сиромаштва, док је свака десета млада особа која је запослена и даље у ризику од сиромаштва. Поред тога, издвајају се екстремно социјално искључене групе попут Рома, особа са инвалидитетом, миграната... У области социјалне заштите и приступа основним услугама наводи се да „...упркос успеху система социјалне заштите да одговоре на најхитније потребе након избијања кризе, значајан проценат људи са ниским примањима има слаб приступ мрежама социјалне заштите“. Стога се акценат ставља на „већу ефикасност путем консолидације услуга и њихове боље испоруке, уз мобилизацију већег броја актера и инструмената.“ Као кључни изазови за јавне политике идентификовани су „превенција, која представља најефикаснији и најодрживији начин борбе против сиромаштва и социјалне искључености и рана интервенција, да би се избегло да људи који падну у сиромаштво остану заробљени у све тежим и проблематичнијим социо-економским ситуацијама“⁵⁵. Према Студији о индикаторима омладинске политике у Републици Србији⁵⁶, у оквиру области која се бави социјалном инклузијом, Европска стратегија за младе поставља циљ „спречити друштвену искљученост и сиромаштво младих људи и пренос таквих проблема између генерација. Такође, треба јачати узajамну солидарност између друштва и младих. Потребно је промовисати једнаке могућности за све и борити се против свих облика дискриминације“.

Област у Националној стратегији за младе која се бави социјалном политиком према младима је дефинисана као „Животне шансе свих група младих и ризици од социјалне искључености и неједнакости“. За однос државе према младима посебно је важно да узме у обзир и уважи разлике које постоје у шансама за развој и живот различитих група младих. У прегледу и анализи стања неопходно је уважити неједнаке животне шансе рањивих група младих и могуће ризике социјалне искључености и неједнакости оних који живе у посебно тешким условима или пак у удаљеним и забаченим крајевима. У Републици Србији постоје и регионалне разлике које се огледају у могућностима за образовање и запошљавање младих, као и у доступности културних и спортских садржаја. Постоје различите рањиве групе младих.

Млади Роми који у популацији младих од 15-20 година чине 5,7% према подацима и проценама Републичког завода за статистику, упадљиво су мање обухваћени на свим нивоима школовања од њихових вршњака у општој популацији. Основну школу, од деце евидентираних у ромским насељима, похађа 66,2% (наспрам 94,4% остале деце у Републици Србији), а велики број рано напушта школовање (посебно девојчице); у средњу школу уписује се свега 14,1% младића Рома (наспрам 82,4% осталих) и 5,9% девојака Ромкиња (наспрам 88,9% осталих). Међу онима који накнадно (друга шанса) завршавају основну школу, такође је највише Рома (8,5% мушкараца и

⁵¹ Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини за период 2005 - 2008, Покрајински секретаријат за спорт и омладину АП Војводине, Инжињери заштите животне средине, Н. Сад

⁵² Национална стратегија за младе за период 2009-2014

⁵³ Европска стратегија за младе –Улагање и оснаживање (2009) Еуродеск Хрватска, Агенција за мобилност и програме ЕУ, програм „Млади на дјелу“

⁵⁴ Европска платформа за борбу против сиромаштва и социјалне искључености: европски оквир за социјалну и територијалну кохезију. Обавештење Европске комисије Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном комитету и Комитету региона (2010) Европска комисија, Брисел

⁵⁵ исто

⁵⁶ Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији - изазови и перспективе (2013), Београдска отворена школа, Министарство омладине и спорта

8,6% жена). Међу уписаним студентима је веома мали број Рома (школске 2006/2007 године износи око 0,06%).

У Републици Србији живи између 700.000 и 800.000 особа са инвалидитетом, од чега је 20,6% оних који су млађи од 24 године. Подаци из три одвојена истраживања говоре да највећи број особа са инвалидитетом завршава школовање на нивоу средње школе (у укупном узорку особа са инвалидитетом то износи 62,9%), док их је на високим школама и основним студијама знатно мањи број (25,5%). Такође, значајан број младих из ове групе завршава школовање у специјалним школама. У поменутиим истраживањима је назначено да дискриминација према овој групи младих још увек постоји, иако је сада мања. Посебно су осетљиве поједине групе младих девојака, односно жена. Према подацима *MICS5* истраживања⁵⁷ (2014), на узрасту од 15 до 19 година стопа рађања код адолесценткиња ромске националности је 152, а у општој популацији 22. Пре 15-те године је у брак ступило 16,9% Ромкиња, у односу на 0,8% девојака из опште популације. Младе Ромкиње су у погледу образовања једна од најискљученијих група младих. Према истом истраживању, само 15% Ромкиња завршава средњу школу, у односу на 93% девојака из опште популације, или 28% момака ромске националности. Такође је важно истаћи да се у Републици Србији и кроз формални систем школовања (где преовладава женска радна снага; ниво и начин уџбеничког представљања полних улога) и друге образовне програме, још увек стереотипно приказују жене и мушкарце, те да је потребна већа заступљеност садржаја о равноправности полова (родној равноправности).

И млади родитељи, посебно младе самохране мајке, представљају ризичну и искључену групу када је у питању процес образовања. Ова проблематика повезана је и са сиромаштвом и води у нови круг сиромаштва (лоши услови за развој деце у следећој генерацији).

Током реализације Акционог плана политике за младе у АП Војводини за период 2011-2014 реализовани су бројни пројекти који се односе на област социјалне политике према младима. На основу података из годишњих извештаја о реализацији АППМ⁵⁸ може се констатовати да је обухват тема и циљних група био доста узак. Акцент је стављен на категорију особа са физичким и менталним инвалидитетом, а преовлађујуће теме едукација су биле теме родне равноправности и репродуктивног здравља. Препоруке које су дате у извештају од стране тима за мониторинг и евалуацију реализованих пројеката су да се настави подршка циљној групи особа са инвалидитетом, али и младима из других маргинализованих група, јер им је потребно омогућити континуирано коришћење сервиса који омогућавају интеграцију у ширу друштвену заједницу. Потребно је помоћи укључивању младих из маргинализованих група у активан друштвени живот и развијати социјалне услуге у локалној заједници као подршку младима. Поред тога, истакнута је потреба за повећањем доступности едукативних, културних и рекреативних садржаја који ће допринети квалитетном испуњавању слободног времена младих угрожених сиромаштвом или маргинализованих из других разлога и развијањем саветовалишта и других облика саветодавног рада за младе; пружање подршке у школовању, организовањем едукација на теме насиља, дискриминације, трговине људима и сл. Препоручено је и да се настави подршка пројектима који уводе и развијају иновативан приступ у раду са младима, и то нарочито у области борбе против предрасуда и дискриминације, родне равноправности. При томе су као циљна група истакнути млади који ће се спремати за професије које подразумевају васпитање и образовање деце или утицај на формирање јавног мњења⁵⁹.

Закон о социјалној заштити усвојен 2011. године⁶⁰ отвара шири простор за развој услуга на локалном нивоу, у смислу плурализације пружалаца услуга, транспарентнијег оквира за финансирање, инсистирања на партиципацији корисника итд. Међутим, остао је проблем недовољних финансијских средстава за успостављање услуга које ће на примерен начин одговорити на испитане потребе корисника, а међу њима и младих, посебно младих из различитих маргинализованих група. Одрживост већ успостављених услуга је под знаком питања а успостављање нових услуга или проширивање постојећих на већи број корисника или нове циљне групе веома тешко. Према анализи положаја младих у стратегијама Владе Републике Србије и

⁵⁷ Србија – Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце 2014, Главни налази (2014), Републички завод за статистику и УНИЦЕФ

⁵⁸ Извештаји о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2011, 2012, 2013, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Инжењери заштите животне средине, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

⁵⁹ Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2011. године, Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2012. године, Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2013. године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Новосадски хуманитарни центар, Инжењери заштите животне средине, Нови Сад

⁶⁰ Закон о социјалној заштити ("Сл. гласник РС", бр. 24/2011)

новијим социолошким истраживањима⁶¹ „...значајну структуралну препреку интеграцији младих представљају слаби системски механизми.“ Конкретно, ова анализа указује на недовољну повезаност секторских политика, као и недовољно доступне, ефикасне и ефектне програме подршке младима у различитим областима. У области социјалне политике посебно се истиче потреба за мерама подршке породицама са децом, као и мере подршке становању, запошљавању итд.

У овом поглављу је анализа стања постављена у две перспективе: положај посебно маргинализованих група младих и идентификовани кључни проблеми младих.

Посебно маргинализоване групе младих

Млади из посебно маргинализованих група: млади са инвалидитетом

Иако у Србији, па ни у Војводини не постоји ниједна установа која располаже свеобухватним базама података, процењује се да у Србији живи између 700 и 800 хиљада особа са инвалидитетом, односно да 10 % популације чине особе са инвалидитетом. У многим стратегијама које су усвојене, особе са инвалидитетом су наведене као једна од најмаргинализованијих група становништва. Млади са инвалидитетом су у посебно тешком положају услед веома лошег социоекономског статуса. У најтежем положају су млади са инвалидитетом који живе у руралним крајевима и они који припадају и другим рањивим категоријама становништва. Сиромаштво се продубљује као последица потешкоћа при запошљавању, школовању, савладавању архитектонских баријера, доступности информација итд. У домену здравља, један од највећих проблема су недоступност здравствених служби и превентивних програма здравља.⁶²

Млади из посебно маргинализованих група: Роми и Ромкиње

Према резултатима пописа становништва из 2011. године, у АП Војводини се 42.391 грађана изјаснило као припадници ромске националне мањине што је 1,25% укупног становништва. Но, према неким проценама, број припадника ромске националне мањине је три до пет пута већи од броја утврђеног званичном статистиком, јер многи живе у нерегистрованим насељима, нису пријављени и немају сталну адресу, немају лична документа, изјашњавају се као припадници других националних група итд. Млади ромске националности спадају у једну од најрањивијих група становништва у Војводини. Поред тога што најчешће живе испод границе сиромаштва, велики проблем представљају и следеће баријере: рано напуштање школе, језичке баријере, просторна, културна и политичка дискриминација, социјална изолација и сегрегација. Припадници ромске националности живе 12,4 година краће од опште популације и имају 4 пута већу стопу смртности као последица хроничних болести. Пројектом којим су уведене здравствене медијаторке, направљен је велики помак, али и даље постоји велики број особа ромске националности које нису у могућности да користе здравствену заштиту.⁶³

Млади из посебно маргинализованих група: девојке

Младе жене у Војводини су у неповољнијем положају у односу на младе мушкарце. Оне имају неповољније услове при одабиру занимања, проналажењу посла и другим аспектима битним за живот и развој младе особе. Теже се запошљавају и послови које обављају су мање плаћени. У додатном ризику од сиромаштва су младе самохране мајке и жене које припадају и другим рањивим категоријама (жене са инвалидитетом, Ромкиње...). Младе жене су у већој мери изложене и насиљу. Разлика између полова је посебно уочљива у домену сексуалног насиља, и по многим истраживањима свака осма девојка је била сексуално узнемиравана, док је у мушкој популацији

⁶¹ Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији-изазови и перспективе (2013). Београдска отворена школа, Министарство омладине и спорта, доц др Душан Мојић, мр Слободан Мрђа

⁶² Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији

⁶³ Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији; Остваривање и праћење стандарда квалитета здравствене заштите Рома у Србији - Анализа и препоруке (2013), Центар за права мањина, Београд; Сиромаштво, незапосленост и социјална искљученост Програм Уједињених нација за развој

број случајева сексуалног узнемиравања и злостављања минималан. Здравље младих жена је посебно угрожено недостатком образовања о репродуктивном здрављу и недовољним подстицањем девојака на бављење спортом.⁶⁴

Млади из посебно маргинализованих група: LGBTIQ

Иако не постоје прецизни подаци, процењује се да у Србији живи 240.000 особа које припадају овој групи становништва. Велики број особа из ове популације спознаје своју сексуалну оријентацију управо у периоду младости. Иако постоји законски оквир за поштовање основних људских права *LGBTIQ* особа, дискриминација ове популације је веома изражена. Хомофобија, трансфобија и систематско кршење права на слободу окупљања, говор мржње, отворени видови насиља мотивисани нетрпељивошћу према овој популацији, а неретко и избацивање из куће и са посла и даље су учестали облици дискриминације. Што се тиче здравственог стања у 2013. години, ова популација је чинила 70% од укупног броја новооткривених случајева који имају *XIV*. *LGBTIQ* популација је и под повећаним ризиком у односу на ментално здравље, где један од већих проблема представља депресија и ризик од самоубиства. У односу на младе који припадају овој групи неопходно је посебну пажњу усмерити на вршњачко насиље.⁶⁵

*Млади из посебно маргинализованих група: млади на институционалном смештају и млади који су измештени из установа социјалне заштите*⁶⁶

Национална стратегија за младе наводи да је у Републици Србији у установама за децу и младе без родитељског старања смештено 1450 деце и младих. Према проценама, близу 60% корисника домова су адолесценти, од којих се сваки десети налази у завршној фази пред излазак из дома и осамостаљивање. Нажалост, млади у домовима, за разлику од њихових вршњака из природних породица, нису довољно оспособљени за самосталан живот. Недостатак основних просоцијалних вештина, као и пасиван приступ у задовољавању личних потреба, већину чини недовољно спремним за интеграцију у заједницу. Млади предуго остају у установама, излазе из њих по стицању пунолетства, односно завршетка школовања, најчешће су без организоване подршке за обезбеђивање адекватног смештаја и заснивања радног односа. Млади који су измештени из установа социјалне заштите или из нефункционалних биолошких породица или су услед смрти родитеља смештени у хранитељске породице, сигурно спадају у посебно рањиву групу младих, често са ниским самопоштовањем, непрерађеним губицима, са недовољним препознавањем сопствених снага и капацитета, подложнији лошим утицајима из потребе припадања групи. Потребан је посебан програм оснаживања, ослањања на личне снаге, усмеравање на позитивне видове подршке који би био намењен овој маргинализованој групи младих.

Кључни проблеми младих

Млади са проблемима у понашању и сукобу са законом

У систему социјалне заштите и званичним евиденцијама центара за социјални рад, у групи која је названа „деца и омладина са поремећајима понашања“ обухваћена су како деца и омладина која су само једном починила прекршај или кривично дело, тако и она која се више пута јављају као починиоци кривичних дела и прекршаја Карактеристике поремећаја понашања такође могу бити симптоми за друга психијатријска стања. Поремећај понашања представља једну широку, недовољно спецификовану категорију проблема који се као дијагноза даје малолетним лицима, јер се ради о личности која је у процесу развоја или формирања, односно у развојном периоду

⁶⁴ Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности; Стратегија у области равноправности полова у Аутономној Покрајини Војводини

⁶⁵ Извештај о имплементацији Препоруке CM/Res (2010) 5 Комитета министара земљама чланицама о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета у Србији; Скућимо заједницу, Анализа стања и примери добре праксе психосоцијалне и здравствене подршке *LGBTIQ* популацији у Србији

⁶⁶ Подаци добијени од Покрајинског секретаријата за здравство, социјалну политику и демографију АП Војводине

детињства и адолесценције. Укупан број евидентиране деце и омладине са поремећајем понашања у 2010. години у Војводини износи 8.187 лица, према подацима из "Анализе извештаја о раду центара за социјални рад у АП Војводини 2010" Покрајинског завода за социјалну заштиту. Укупан број евидентиране деце и омладине са поремећајем понашања у периоду 2008-2010 године према наведеним подацима се повећава⁶⁷. Према истом извору, од 2008, до 2010 године, број почињених кривичних дела од стране деце и младих и изречених санкција (нема података издвојених за само за популацију младих) повећава се за око 5% из године у годину. Према Стратегији за младе Републике Србије 2008-2014, у Србији су млади од 14 до 27 година починиоци око 60% укупних кривичних дела, а ако се та граница помери до 35 година, онда је то готово 80% укупно почињених кривичних дела. На основу расположивих информација на нивоу АП Војводине, може се закључити да је потребно у наредном периоду наставити подршку пројектима и програмима којим се превенира и сузбија развој антисоцијалних образаца понашања деце и омладине као што су дневни боравци, центри и клубови за младе.

*Насиље у породици, родно засновано насиље и вршњачко насиље **

На основу различитих истраживања која су спроведена у Србији, свака четврта жена је претрпела неки вид насиља. Према Истраживању вишеструких показатеља које је спровео Републички завод за статистику у сарадњи са УНИЦЕФ-ом 2014. године, може се видети податак да је проценат жена које мисле да муж/партнер има право да удари или истуче своју жену у општој популацији 3,8%, док је код Ромкиња тај проценат 37,0%.

Најчешћи облици насиља међу младима су насиље у породици, родно засновано насиље и вршњачко насиље, а истраживања говоре да је насиље међу младима у порасту. Насиље у породици је насиље које је усмерено ка члановима одређене породице и увек представља злоупотребу моћи и контролу. У Војводини, као и у већини заједница у свету, моћ и контролу најчешће имају мушкарци, те услед тога су насиљу у породици најчешће изложени жене, деца, млади, болесни, особе са инвалидитетом и други чланови/це породице који имају мање моћи.

Насиље у породици такође често помињемо у контексту родно заснованог насиља управо зато што у највећој мери погађа управо жене. Дакле, када говоримо о насиљу у породици неизоставно говоримо и о дискриминацији жена и угрожавању женских људских права. Родно засновано насиље није искључиво везано за насиље у породици, оно се јавља и у заједници (силовање, трговина женама, узнемиравање на раду...), у институцијама и државним органима (у школама, домовима, затворима...) и у ситуацијама ратног конфликта (понижење, злостављање, ropство...).

Специфичан облик насиља коме су пре свега подложни деца и млади јесте вршњачко насиље које се најчешће одиграва у васпитним и образовним установама. У односу на раније године, утврђено је да се, као резултат превентивних мера у школама, физичко и вербално насиље донекле смањило, социјално насиље (искључивање, игнорисање...) не јењава, док је виртуелно насиље у порасту. Сваки облик насиља несумњиво оставља последице по здравље младих. Поред тога што насиље има директне последице по здравље (нпр. повреде), изложеност насиљу повећава ризике по ментално здравље и касније практиковање ризичних понашања (депресија, покушаји самоубиства, психосоматске сметње, коришћење психоактивних супстанци...). У посебном ризику су млади који припадају рањивим категоријама становништва, јер услед дискриминације и других отежавајућих фактора теже користе постојеће механизме заштите.⁶⁸

Злостављање и занемаривање

Злостављање и занемаривање које је постало социјално видљивије, представља велики друштвени проблем који погађа како младе у породицама, тако и младе у установама за децу

⁶⁷ Информација о потреби додатних облика подршке деци и омладини са поремећајем понашања која се налазе у систему социјалне заштите на територији Аутономне Покрајине Војводине (2010), Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију

* У делу текста "Социјална политика према младима" проблеми насиља третирају се из аспекта ове области. У одељку "Безбедност младих" неки од проблема које обрађујемо овде, сагледавају се у контексту безбедности.

⁶⁸ Одлука о програму за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у Аутономној Покрајини Војводини за период од 2014. до 2020. године; (2014) Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова АП Војводине; Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима; Насиље у партнерским односима и здравље (2005) Аутономни Женски Центар

лишену родитељског старања, ромску популацију, избегла и расељена лица и остале категорије посебно осетљивих, маргинализованих и социјално угрожених. Обједињени подаци о учесталости злостављања не постоје ни на нивоу државе нити на нивоу појединих сектора. Свака институција независно од области (здравство, социјални рад, полиција, судство) која се бави збрињавањем жртава злостављања има своје податке. Велики број удружења бави се овом проблематиком, али ни они немају јединствену базу података. Поред тога проблем је у неуједначености едукације и доктринарних ставова у овој области.

Млади су злостављани најчешће унутар породице, али и у школи, на јавним местима, у друштву вршњака и у институцијама у које се смештају особе са инвалидитетом или млади у сукобу са законом. Влада Републике Србије усвојила је 2005. године Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања, који је обавезао све система да усвоје посебне протоколе о поступању у ситуацијама злостављања и насиља. Ови протоколи штите и популацију младих до 18 или преко 18 година, уколико су под старатељством. На локалном нивоу ради се на подизању међусекторске сарадње на виши ниво како би се координираним акцијама проблем што боље превенирао, међутим озбиљни резултати и даље изостају.

Трговина људима

Трговина људима представља продају и куповину особе, њену експлоатацију кроз употребу силе, претње, преваре или на други начин са циљем остварења зараде. Под трговину људима потпада сексуална експлоатација, принудни рад, принудно просјачење, илегално усвајање, принудни бракови, трговина органима и други облици. Иако не постоји стереотипни профил жртве, чешће су то особе из маргинализованих друштвених група и особе слабијег социо-економског положаја. Услед тога, млади који су у ризику од сиромаштва су под повећаним ризиком од уласка у ланац трговине. Такође је установљено да преовлађује унутрашња трговина, с обзиром да су жртве трговине у Србији најчешће управо из Србије.

Као примери добре праксе рада са младима на проблему трговине људима, показале су се превентивне активности које за циљ имају да младе људе информишу о проблему трговине људима, да им се скрене пажња на све опасности које овај проблем носи, али и да им се укаже на могућности превенције и начине заштите који им стоје на располагању.⁶⁹

Укључивање свих младих, нарочито младих из рањивих група у ширу друштвену заједницу је жељено стање коме тежимо. Ово се може остварити кроз оснаживање младих, промовисање и развијање услуга за младе, сензибилизација професионалаца који се баве младима и развој међусекторске сарадње. Потребно да се успоставе и/или унапређују одрживе и доступне услуге за младе из различитих рањивих група је веома изражена и на њу нам указују подаци из анализе тренутног стања о положају ових група. Међусекторска сарадња подразумева укључивање свих сектора (јавног, приватног и невладиног) у креирање и реализацију различитих услуга за побољшање положаја и здравља младих. Потребно је развијати разноврсне и одрживе механизме сарадње ових сектора који ће довести до веће ефикасности услуга и давати боље резултате. Интерсекторска сарадња институција и омладинских организација ће допринети бољој анализи потреба младих, а самим тим и адекватнијем одговору на њихове потребе.

Када говоримо о потребама младих из рањивих група, важно је да увидимо све њихове потребе које се не односе само на потребе за образовањем, запошљавањем и здрављем, већ и за конзумирање културних садржаја, учешће у спортским и рекреативним активностима, путовањима, и др. Доступност поменутих садржаја и услуга је као хоризонтална тема интегрисана у све садржаје овог акционог плана.

Заједница без предрасуда и смањена дискриминација према младима из рањивих група је такође приоритет. Важно је наставити, још снажније и на иновативан начин радити на едукацији младих из опште популације на смањивању предрасуда према младима из рањивих група и борити се против дискриминације. Потребни су нам професионалци који у различитим системима раде са младима, а који су у довољној мери осетљиви и упознати са специфичностима младих који долазе из рањивих група. Поред тога веома је важан и систем који је усмерен на младе, а самим тим и њима више доступан. Зато су потребни савременији начини комуникације са младима и садржаји који ће у први план као носиоце ставити саме младе жене и мушкарце.

⁶⁹ Трговина људима у Републици Србији (Астра), <http://www.astra.org.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Социјална политика према младима*

Општи циљ

Унапређени програми, активности и услуге који доприносе већој социјалној укључености и инклузији маргинализованих младих.

Специфични циљеви

1. Подстицати испитивање потреба за локалним социјалним услугама и развијати локалне социјалне услуге за младе из маргинализованих група
2. Развијати програме за превенцију свих облика злостављања, насиља и експлоатације
3. Оснаживати постојеће и развијати нове приступе у области превенције насиља и дискриминације

III ЗДРАВЉЕ И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА ПРЕМА МЛАДИМА

Здравље младих

Општи циљ: Подржане и промовисане постојеће и иновативне активности, програми и услуге у области промоције здравља и превенције болести намењене свим младим људима, са акцентом на младе из маргинализованих група

Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Време нски рок	Ресурси
3.1. Промовисати здраве стилове живота, са акцентом на активном укључивању младих у промотивне активности и индивидуалној одговорности младих за сопствено здравље, нарочито у односу на репродуктивно здравље, вршњачке односе, основна људска права	3.1.1. Промовисати развој превентивних програма усмерених на развој здравих стилова живота и вештина за здраво живљење (информисање, едуковање и саветовање)	Број промовисаних програма Број промовисаних програма из области информисања Број промовисаних едукативних програма Број промовисаних саветовања Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Институт за јавно здравље Здравствене установе
	3.1.2. Континуирано реализовати вршњачке едукације за младе, на основу усвојених националних стандарда и према акредитованим програмима заштите здравља младих	Број реализованих вршњачких едукација Број акредитованих програма Обухват младих Територијална покривеност Процена квалитета реализованих програма на основу оцене младих-корисника	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.1.3. Подржати нове едукативне програме намењене младима	Број нових програма Обухват младих Територијална покривеност Процена квалитета реализованих програма на основу оцене младих-корисника	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Здравствене установе
	3.1.4. Подржати програме спортско-рекреативних активности усмерених на очување и унапређење здравља младих	Број подржаних програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020.	ПССО Установе Спортске организације
	3.1.5. Подржати инклузивне програме усмерене на смањивање дискриминације према младима нарушеног здравља (инвалидитет, ХИВ/Сид), као и подршка младима који су у процесу лечења	Број реализованих програма усмерених на смањивање дискриминације Број реализованих програма у болницама Број младих ангажованих као волонтери у болницама и др. установама кроз програме Обухват младих Територијална распрострањеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Здравствене установе
3.2. Развијати образовне програме у области репродуктивног здравља	3.2.1. Иницирати увођење предмета „Здравствено васпитање о репродуктивном здрављу“ у наставни програм васпитно-образовних установа	Уведен наставни предмет у наставни програм васпитно-образовних установа	ПССО	2015 - 2020	ПССО Установе

	3.2.2. Подржати програме вршњачке едукације за младе који су ван система (свратишта, сигурне куће и сл.) у области репродуктивног здравља, уз посебан осврт на специфичности и родне улоге младића и девојака	Број подржаних програма Обухват младих Број нових вршњачких едукатора	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.2.3. Промовисати методе савремене контрацепције и заштите репродуктивног здравља (водећи рачуна о родним разликама између младића и девојака) путем социјалног маркетинга и социјалних мрежа уз континуирану медијску кампању	Број промотивних активности Број пратилаца на друштвеним мрежама Анализа трајање медијске кампање Обухват младих програмима Обухват младих медијском кампањом	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.2.4. Промовисати превентивне програме репродуктивног здравља младих	Број промовисаних превентивних програма Обухват младих Територијална покривеност Квалитет програма на основу оцене младих-учесника	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
3.3. Подстицати коришћење информационих технологија за креирање и спровођење програма промоције здравља и превенције болести који су намењени младим људима	3.3.1. Подржати развој нових канала комуникације у програмима здравствене превенције са посебним нагласком на <i>online</i> системе информисања и саветовања младих у области здравља	Број унапређених програма Број корисника нових канала комуникације у подржаним програмима Квалитет <i>online</i> система информисања, на основу оцене младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Здравствене установе
	3.3.2. Подржати кампање и пројекте који се баве превенцијом злоупотребе психоактивних супстанци, алкохола, дувана, коцкања и поремећаја исхране на креативан и модеран начин	Број реализованих кампања Број пројеката Обухват младих кампањама	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Здравствене установе Медији
3.4. Подстицати програме превенције болести и заштите здравља младих у области ХИВ и ППИ	3.4.1. Промовисати тестирање на ППИ и ХИВ/АИДС и учинити га доступнијим (одвојеним у односу на пол)	Број промотивних активности Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.4.2. Промовисати превентивне програме који се односе на ППИ, ХИВ/АИДС, а обухватају општу популацију младих, младе из маргинализованих група у руралним срединама	Број промовисаних програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Здравствене установе
	3.4.3. Програми информисања младих о могућностима превенције нежељених трудноћа ППИ и	Број информативних програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Здравствене

	ХИВ/АИДС-а				установе Медији
3.5. Јачати међусекторску сарадњу између установа и удружења младих и за младе	3.5.1. Унапређивати свакодневно окружење младих на начин који подржава бригу о здрављу (уклањање реклама за алкохол и дуван са места где млади проводе време - околина школа, уређење спортских и рекреативних терена)	Број обухваћених делова града Број обухваћених места Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС
	3.5.2. Подржати увођење здраве исхране у васпитно образовне установе	Број подржаних активности Територијална покривеност Број васпитно-образовних установа укључених у програме	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе ЈЛС
	3.5.3. Реализовати креативно-едукативне програме у здравственим установама за младе који су у процесу лечења	Број реализованих креативно-едукативних програма Обухват младих Број установа где је програм реализован	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
3.6. Иницирати програме превенције болести младих и заштите менталног здравља младих, младих из маргинализованих и ризичних група	3.6.1. Подржати специјализоване програме инклузивног карактера за младе са посебним потребама	Број подржаних програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.6.2. Програми заштите менталног здравља младих усмерени на развој животних вештина – вештина комуникације, преговарања, решавања проблема и конфликта, управљање стресом ради повећања самопоуздања	Број реализованих програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.6.3. Програми за подршку и развој (постојеће и нове) служби за психолошку подршку младима: СОС телефони, интернет и <i>face-to-face</i> саветовалишта	Број спроведених програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.6.4. Програми промоције заштите менталног здравља младих и смањивања дискриминације према младима са поремећајима менталног здравља путем социјалног маркетинга и социјалних мрежа, уз пратеће медијске кампање	Број спроведених програма и кампања Територијална покривеност Број друштвених мрежа Број пратилаца на друштвеним мрежама Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.6.5. Програми информисања младих, наставника, родитеља и др. о менталном здрављу и начинима његовог очувања	Број спроведених програма Обухват младих Обухват наставника Обухват родитеља Број споразума са удружењима	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе Установе

		родитеља/наставника			
3.7. Превенција болести зависности	3.7.1. Подржати програме превенције: злоупотреба психоактивних супстанци, алкохола, дувана, коцкања и поремећаја исхране	Број подржаних програма превенције Број подржаних програма за сваку болест зависности Обухват младих Територијална покривеност	ПССО Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.7.2. Формирати мреже организација и установа које се баве превенцијом болести зависности	Број чланова у мрежи Број предложених мера, активности и програма којима би се мрежа бавила	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
3.8. Континуирано развијати здравствени систем усмерен ка младима кроз приступе који су пријемчиви младима	3.8.1. Активности усмерене на смањење штете од употребе дрога у локалним заједницама (<i>harm-reduction</i> програми) као што су усмерења на програме одвикавања за кориснике психоактивних супстанци, саветодавни програми за кориснике, рад на терену и ширење информација у зонама високог ризика од потенцијалне конзумације психоактивних супстанци, итд.	Број реализованих активности Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.8.2. Подржати и сензитивисати рад Саветовалишта за младе при Домовима здравља за приступ прилагођен младима	Број подржаних Саветовалишта Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
	3.8.3. Подржати нове едукативне програме намењене здравственим радницима, наставницима, ради стицања знања о пријемчивом приступу младима, здрављу младих и начинима њихове заштите	Број реализованих програма према здравственим радницима, наставницима Број обухваћених корисника програма Једнака заступљеност свих наведених тема у оквиру подржаних програма	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Здравствене установе
Социјална политика према младима					
Општи циљ: Унапређени програми, активности и услуге који доприносе већој социјалној укључености и инклузији маргинализованих младих у области социјалне политике					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Временски рок	Ресурси
3.9. Подстицати испитивања потреба за локалним социјалним услугама и развијати локалне социјалне услуге за младе из маргинализованих група	3.9.1. Подржати истраживања о ситуацији, потребама и капацитетима младих из маргинализованих група	Број реализованих акционих истраживања Број општина у којима су реализована истраживања Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПЗСД ЈЛС Удружења
	3.9.2. Програми промоције и повећања доступности услуга у заједници за младе из	Број општина у којима су реализоване кампање Број услуга које су подржане Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС Удружења

	маргинализованих група (кампање о правима и услугама)				Медији
	3.9.3. Подржати програме који промовишу и реализују концепт „Дизајн за све“ (архитектонска приступачност, коришћење асистивних технологија, доступност информација итд.) ⁷⁰	Број реализованих пројеката Обухват младих са инвалидитетом и припадника других маргинализованих група Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења Удружења особа са инвалидитето м Медији
	3.9.4. Подржати различите облике психосоцијалне подршке младим родитељима (едукације, вршњачка подршка и др.)	Број и врста психосоцијалних програма Обухват младих родитеља Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЦСР Удружења
	3.9.5. Реализовати иновативне инклузивне активности (фестивали, кампање, едукације...) којима се пружа подршка или их реализују млади из хранитељских породица, млади са проблемима у понашању, млади са инвалидитетом, млади који су изашли из институције социјалне заштите итд.)	Број реализованих пројеката Обухват младих из маргинализованих група који су активно укључени у пројекте Обухват младих пројектима Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЦСР ПСЗСД Удружења
	3.9.6. Подржати различите облике психосоцијалне подршке за младе из маргинализованих група (млади из хранитељских породица, млади са проблемима у понашању, млади са инвалидитетом, млади који су изашли из институције социјалне заштите итд.)	Број реализованих пројеката Обухват младих из маргинализованих група који су активно укључени у пројекте Обухват младих програмом	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЦСР ПСЗСД Удружења
	3.9.7. Подстицати локалне самоуправе да уврсте у буџете финансијску подршку младима из маргинализованих група као и већа средства за финансирање социјалних услуга намењених младима (свратишта, клубове, саветовалишта...)	Број општина које су издвојиле средства у буџету за финансијску подршку младима из маргинализованих група Број реализованих пројеката за младе у општинама Број општина које су у одлукама о социјалној заштити уврстили младе из маргинализованих група као кориснике Број општина које финансирају услуге социјалне заштите за младе	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС Удружења
3.10. Развијати програме за превенцију свих облика	3.10.1. Подржати програме едукације младих и њихових организација о	Број одржаних едукација Обухват младих едукацијама	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења

⁷⁰ "Дизајн за све" је подстицање иницијатива које подразумевају прилагођеност свим људима; више на сајту <http://www.crid.org.rs/dizajn-za-sve/>

злостављања, насиља и експлоатације	законској регулативи, стратешком оквиру у области превенције злостављања, насиља и експлоатације		ЈЛС/КЗМ		
	3.10.2. Организовати кратке и ефектне акције информисања младих о њиховим правима и начинима како да их остваре у области превенције злостављања, насиља и експлоатације	Број одржаних акција Обухват информисаних младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења Медији
	3.10.3. Развијати различите облике саветодавних програма (вршњачка саветовалишта, СОС телефони и сл.)	Број подржаних саветовалишта, СОС телефона и сл. Обухват младих ангажованих на програмима Обухват младих корисника програма	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЦСР ЈЛС Удружења
	3.10.4. Подржати умрежавања у локалној заједници у области превенције злостављања, насиља и експлоатације младих, посебно младих из маргинализованих група	Број покренутих мрежа Број и структура укључених локалних актера	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЦСР ЈЛС Удружења Медији
3.11. Оснаживати постојеће и развијати иновативне приступе у области превенције насиља и дискриминације	3.11.1. Различити облици кампања и програми неформалног образовања у локалним заједницама који разбијају родне стереотипе и табуе у најширој јавности	Број реализованих кампања Обухват младих у кампањама и НФО Број локалних заједница у којима су реализовани програми	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења Медији
	3.11.2. Едукације и кампање међу младима у васпитно-образовним установама на тему: родних стереотипа, предрасуда и дискриминације, ненасилне комуникације, толеранције, родно заснованог и вршњачког и партнерског насиља	Број реализованих едукација Број реализованих кампања Број обухваћених школа Обухват младих кампањама и едукацијама	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења Медији
	3.11.3. Подржати услуге саветовалишта за младе у области превенције насиља и повећање њихове видљивости, атрактивности и доступности у локалној заједници	Број подржаних саветовалишта Број новостворених саветовалишта Број корисника	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења ЦСР
	3.11.4. Програми едукације вршњачких и парњачких едукатора у области превенције насиља и дискриминације	Број реализованих програма Обухват младих едукацијама	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе Удружења
	3.11.5. Коришћење електронских медија ради организовања разних иновативних облика информативног	Број реализованих пројеката Врста медија и иновативних решења	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења Медији

	и саветодавног рада у области превенције насиља (<i>onlajn</i> саветовалишта, друштвене мреже, форуми итд)				
	3.11.6. Спровести истраживања у области родне равноправности, партнерског насиља у популацији младих, вршњачког насиља и насиља у породици	Број реализованих истраживања Обухват младих истраживањима	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења Установе
	3.11.7. Реализовати инклузивне антидискриминацијске пројекте који промовишу активно учешће или лидерство младих из маргинализованих група	Број реализованих пројеката Обухват младих пројектима Обухват младих из маргинализованих група Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења ЦСР
	3.11.8. Приближавати теме о рањивим групама младима из најшире популације на иновативне, провокативне и атрактивне, разумљиве начине (нпр. награде за најоригиналније решење за кампању за промоцију права младих са инвалидитетом и сл.)	Број иновативних иницијатива Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења
	3.11.9. Развијати програме за сензибилизацију професионалаца који раде са младима из маргинализованих група (организовање кампања и обука намењених професионалцима у институцијама, организовање радне праксе за младе припаднике рањивих група, менторски рад професионалаца као подршка младима у процесу	Број реализованих програма Обухват професионалаца у програмима Обухват младих из маргинализованих група	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПЗСД Удружења ЦСР

КУЛТУРА

Према истакнутом теоретичару студија културе Рејмонду Вилијамсу, култура је један од три појма у енглеском језику које је најтеже дефинисати. И заиста, у литератури се среће толико велики број дефиниција да није тешко изгубити се у њима.⁷¹ На *UNESCO* конференцији посвећеној културној политици а одржаној 1982. године објављено је да: култура даје човеку способност да размишља о себи. Кроз културу се човек изражава, постаје свестан себе, препознаје своје недостатке, испитује своја достигнућа, неуморно тражи нова значења и ствара дела којима превазилази своја ограничења (*UNESCO* 1982 п. 190, Левис и Милер, 2003:2)⁷². Културу можемо дефинисати у веома широком контексту, и она постоји у облицима који су многострани и стално се мењају зависно од места, укуса и раздобља. Култура је део прошлог, садашњег и будућег личног и колективног наслеђа, којем свако наредно покољење даје свој допринос. На одређени начин, она је одраз сваког друштва. За нас је важно да, када културу посматрамо у контексту младих људи, приметимо да млади кроз своју културну праксу и своју способност за иницијативу, истраживање и иновацију изграђују и играју улогу у свим културним развојима⁷³.

Култура је препозната као важан део инструмената и програма политике Европске уније. Лисабонски уговор, који је ступио на снагу 2009. године, обавезује ЕУ да у свим активностима узима у обзир културу како би се поспешило поштовање међу културама и промовисала разноликост. У ЕУ Стратегији за младе 2010-2018, други општи циљ је охрабривање младих људи да активно учествују у друштву, што се свакако односи и на културну и друштвену партиципацију младих. У оквиру популације ЕУ једна трећина младих је изјавила да се бави културним активностима у слободно време, било да иду на плес, певање, баве се фотографијом и сл. Такође, уживају у различитим културним догађајима међу којима су најзаступљенији одласци у биоскоп и на концерте, али су активни и у невладиним организацијама, те је свака четврта млада особа у ЕУ током 2011. године била укључена у волонтерске активности.⁷⁴ Овим подацима у прилог говори и чињеница да је једно од главних подручја деловања ЕУ Стратегије 2010-2018 и област Креативност и култура, кроз коју настоји да оствари низ циљева. Комисија остваривање ових циљева спроводи и кроз програм Креативна Европа, као и програм Еразмус плус.⁷⁵

У Републици Србији је 2009. године усвојен Закон о култури⁷⁶. У Националној стратегији за младе 2009-2014, међу приоритетним областима постоји област која се односи на слободно време младих у којој се помиње доста проблема у области културе. Међутим, културна производња и потрошња као засебна област не постоји. Као основ за прецизније дефинисање активности из ове области представља проблем то што не постоји национална стратегија развоја културе која је предвиђена кровним Законом о култури из 2009. године, а која је и даље у процесу израде.

Покрајински секретаријат за спорт и омладину показао је јасно опредељење и одлучност када је култура и креативност младих у питању да започне процес развоја мера које би довеле до бољег положаја младих у овој области. Стога се она нашла и у АППМ у АП Војводине за период 2011-2014, али је као и током претходног Акционог плана (2005-2008) била спојена са слободним временом младих. Током имплементације АППМ за период 2011-2014 реализовано је укупно 47 пројекта. Остварени циљеви су се углавном односили на подршку програмима и пројектима младих и за младе у области савременог уметничког стваралаштва, у области културних делатности аматерског културног и уметничког стваралаштва, мултикултуралним и интеркултуралним програмима и оснаживању омладинских клубова (школских омладинских клубова), а само током

⁷¹ антрополози Кребер и Клакхолм су у својој књизи *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions* из 1952. године изнели 164 дефиниције културе

⁷² Lewis J. & Miller, T. (2003) *Critical Cultural Policy Studies*, Blackwell Publishers Ltd. UK.

⁷³ Европска повеља о учешћу младих

⁷⁴ Истраживање „Млади у покрету“, Еуробарометар (2011); http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_319a_en.pdf (приступљено 01. октобра 2013)

⁷⁵ Креативна Европа је програм Европске уније који промовише културу и креативне индустрије широм ЕУ за период 2014-2020. Програм је одобрен од стране Европског парламента 19. новембра 2013, а усвојен од стране Европског савета 3. децембра 2013. Ступио је на снагу 1. јануара); Еразмус + (2014-2020), (*Erasmus Plus*) нови је оквирни програм за образовање, обуку, омладину и спорт који комбинује све актуелне планове ЕУ за образовање, обуку омладине и спорта, укључујући и Програм доживотног учења (*Еразмус, Леонардо да Винчи, Коменски, Грундтвиг*), Млади у акцији и пет међународних програма сарадње (*Erasmus Mundus, Tempus, Alfa, Edulink* и програм за сарадњу са индустријским земљама, потписан 11. децембра 2013.)

⁷⁶ „Службени гласник“ (РС 72/09)

2013. године било је реализованих пројеката који су се бавили младима из маргинализованих група.

Потреба за културном партиципацијом и стваралаштвом једни су од приоритета и на локалним нивоима, где скоро сваки град/општина у АП Војводини има локални акциони план за младе. Неке локалне самоуправе имају и своју Стратегију културног развоја за период 2010-2015.

Културна потрошња је саставни део слободног времена младих, а последња истраживања показују да млади у Србији⁷⁷ и АП Војводини не посећују баш често догађаје из области културе. Укупно посматрано, 83,5% младих ретко или никада не посећује музеје, 75,4% никада или ретко посећује галерије, 72,5% ретко или никада не посећује културно-историјске споменике и археолошка налазишта. Такође, 69% младих ретко или никада не посећује позоришне представе, а 69,2% књижевне вечери, док 67% никада или ретко одлази у биоскоп. Млади су најзаинтересованији за одлазак у клубове (62,9%). Група младих која одлази у културне институције и посећује културне програме чини 10% (статистичка процена) ове популације, а 3% до 5% од њих партиципира у јавном кул. животу барем једном месечно, док 12,7% младих чини групу повремених посетилаца. (Мрђа, 2011).⁷⁸ Млади који ретко посећују институције културе и културне догађаје најчешће то чине због недостатка слободног времена (39,3%), недостатка интересовања (17,0%), недостатка новца (16,4%), због неодговарајуће понуде (14,2%). (Мрђа 2011; Мрђа 2011; истраживање обухвата и универзитете у Војводини)⁷⁹.

Културно стваралаштво младих је значајно за свако друштво јер на тај начин умногоме може да допринесе културном развоју средине и шире друштвене заједнице. Подаци су показали да се 13,4% младих повремено бави неком формом књижевног стваралаштва, око 8,5% неком од визуелних уметности, 7,8% неком формом музичких активности.⁸⁰

Општи профил културне потрошње и културне продукције младих у Републици Србији и АП Војводини је поприлично јасно издиференциран, а главни извори диференцијације су социоекономски статус, односно материјалне могућности родитеља, место порекла и становања. Што се средстава за задовољавање потреба из области културе тиче, 65,9% младих може месечно да издвоји мање од 2.000,00 динара за задовољење културних потреба, тако да можемо констатовати да је стандард популације младих у Србији једна од важних ставки које утичу на квалитет и обим културног живота ове популације.⁸¹ Овај податак можемо исто тако да применимо и на младе у Војводини с обзиром да подаци из Локалних акционих планова и одређених истраживања (попут истраживања спроведеног у Панчеву⁸²) говоре о томе да је новац један од значајно битних разлога зашто млади не посећују културне догађаје. Такође, у унутрашњости је далеко мања културна понуда него у већим градовима⁸³. Исто тако, велики утицај на стварање вредносног система и развијање културних потреба има образовање.

Култура је веома уско повезана са напретком и прогресом у друштву, једним од централних појмова науке о друштву и политици. Културни активизам у свом опусу садржи учешће друштвене групе или појединца у стварању културних вредности. Како би млади учествовали у стварању културних добара, потребно је информисати их о значају њиховог ангажмана и тиме повећати њихову мотивацију за укључивање у културне активности. Неопходна је координација и сарадња свих структура различитих институција, као и њихово прилагођавање новим начинима рада и комуникације, како на националном тако и на регионалном и локалном нивоу. Вишеструки значај овакве сарадње огледа се и у чињеници да млади и омладинска удружења уносе иновације и у рад самих установа културе и других институција, које могу користити младалачку енергију и креативност и иновирати своје програме и начине организације. Постоји потреба за израдом стратегије социо-културне анимације као засебног дела стратегија за младе на свим нивоима (или

⁷⁷ Мрђа, Слободан, (2011); Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развоја; истраживањем односно узорком је обухваћено 56 средњих школа из 33 града у 26 округа Републике Србије, међу којима су обухваћене и средње школе у Војводини

⁷⁸ исто

⁷⁹ Мрђа, Слободан, (2011); Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развоја; Мрђа, Слободан. (2011); Културни живот и потребе студената у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развоја. Од 1.500 планираних испитаника, анкетирано је 1.096 што чини 73,1% реализације узорка. Најмањи проценат реализације је на Универзитету у Београду (60.3%), док је нешто већи на Универзитету у Новом Саду (74.2%)

⁸⁰ исто

⁸¹ исто

⁸² Истраживања урађена у оквиру пројекта прекограничне сарадње под називом „Културна политика као алатка за заједништво и регионални развој“ (http://www.pancevo.rs/rezultati_socioloskog_istrivanja_u_kulturi_panceva-20-1-3114 приступељено 19.10.2014.)

⁸³ према подацима из Локалних акционих планова

као део акционог плана), што би допринело већем ангажовању младих у процесима културне производње и потрошње.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Култура младих*

Општи циљ

Повећана доступност и понуда, унапређен квалитет културне потрошње младих и за младе, као и оснажени млади за учешће у креирању културне понуде.

Специфични циљеви:

1. Подстицати и афирмисати стваралаштво младих у свим областима културе и уметности
2. Унапређивати понуду, квалитет и доступност садржаја из области културе
3. Афирмисати активности младих и за младе у области изворног народног стваралаштва, очувања нематеријалног културног и индустријског наслеђа и културе сећања
4. Унапређивати услове за културне и уметничке активности и сарадњу младих стваралаца

Информисање младих

Информисаност младих се описује као могућност приступа потпуним, објективним, разумљивим и поузданим информацијама о свим питањима и потребама које млади изразе. Неко ко је млада особа не може користити одређену услугу или учествовати у некој активности, ако не зна да она постоји, не може да користи своја права и одговорности као грађанин/ка или корисник, као запослена или незапослена особа ако није адекватно информисана. Квалитетно информисање је основни предуслов за лични и друштвени развој младих, за развијање њихових пуних потенцијала као појединаца/ки и активних грађана/ки, и предуслов за побољшање општег квалитета живота младих људи. Квалитетно информисање се заснива на потреби младих да буду информисани и прилагођавању средства информисања захтевима ове популације.⁸⁴

Европска унија је кроз своја документа подржала важност информисања младих особа. Оно је своје место нашло у Универзалној декларацији људских права, у Конвенцији о правима детета, Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода. Постало је индикативно да ефективног учешћа младих нема уколико они нису информисани о могућностима које су им доступне, на локалном, регионалном, националном, европском и светском нивоу.

Информисање младих се према Европској агенцији за информисање и саветовање младих⁸⁵ може поделити на опште и специфично. „Опште“ информисање младих покрива све теме које интересују младе људе, и може да укључи спектар активности: информисање, саветовање, подршку, обуку и тренинге, умрежавање и упућивање на специјализоване сервисе. Са друге стране, специфично информисање односи се на информисање младих у специфичној области деловања. Теме које овакав вид информисања често укључује су: каријерно и правно саветовање, информације о студијама и стипендијама, пословима и обукама, здрављу итд. Ове активности могу пружати информативни центри за младе или информативни сервиси за младе у оквиру организација или Канцеларија за младе, електронски или путем других канала информисања.

Савет Европе информисаност види као кључ за партиципацију младих и изградњу демократског друштва.⁸⁶ Неопходно је да млади буду информисани да би се активно укључили у друштво и начинили га бољим местом за себе и друге. Велику важност информисање има и у области запошљавања, где омладински информативни центри нуде релевантне информација за тражиоце посла о тренутном кретању пословних понуда и могућностима. Партиципација младих и запошљавање су препознати у Стратегији за младе Европске уније⁸⁷, а информисање је пут до њиховог остварења. Комитет Министара⁸⁸ је такође резимирао да се остварење демократије и основних слобода и људских права заснива на комплетним, објективним, поузданим и разумљивим информацијама. Млади људи их користе да би могли да учествују у друштву, остварујући активну партиципацију. *ERYICA* – Европска Агенција за информисање и саветовање је значајна за

⁸⁴ Национална стратегија за младе за период 2009-2014

⁸⁵ <http://eryica.org>

⁸⁶ Compendium Youth Information, 2012

⁸⁷ EU Youth Strategy 2010-2018 (2009)

⁸⁸ Recommendation of the Committee of Ministers to member states on youth information, 2010

препознавање нових токова у информисању младих, мапирању проблема и развоју стратегија које се тичу ове области. Агенција је истакла значај формирање инфо центара, значај информисања путем интернета, али и информисања “лицем у лице” које представља могућност и за обављање саветодавне улоге.

Закон о младима препознаје значај информисања и потребу да се млади информишу и издају публикације (Чл. 20). Информисање младих је једна од области која је била део Националне стратегијом за младе за период од 2009-2014⁸⁹. Стратешки циљ НСМ гласи „Благовремено и свеобухватно информисање младих је битан предуслов за успешно остварење циљева Стратегије.“ На основу законских аката у Србији, можемо закључити да информисање представља темељ неопходан за остварење свих других стратешких циљева.

Национална стратегија за младе у оквиру наведеног стратешког циља подржава изградњу система информисања младих на свим нивоима и у свим областима. Издваја се важност информисања младих о могућностима и перспективама у локалној средини, као и доступност информација. Са друге стране истакнута је потреба да се ради са младима у циљу повећања њихове информатичке писмености. Посебне теме у којима би информисање требало унапредити су повезане са запошљавањем (информисање младих о избору занимања, могућностима запошљавања и перспективама на тржишту рада) и одрживог развоја (градити глобалне електронске мреже међу омладинским организацијама које промовишу одрживи развој). НСМ наводи да медије, а најчешће телевизију и новине, прати велики број младих. Ипак, они веома ретко пажњу посвећују информативним и политичким програмима, а више од половине њих уопште не прати вести. Поставља се питање колико су садржаји у медијском простору погодни и прилагођени младима. Национална стратегија указује на значај креирања и обогаћивања садржаја медијских кућа који имају образовни карактер, а примерени су овој друштвеној групи. Иако медији представљају значајан фактор у развоју младих и целокупног друштва, приметно је да је недовољна пажња посвећена медијском описмењавању ове групе.

Млади у области информисања имају двоструку улогу. Они су примаоци информација, циљна група којој се медији, организације, државе обраћају. Са друге стране једнако значајна, али мање препозната, је њихова улога аутора, креатора, односно преносиоца информација. Информисаност младих је била заступљена у ранијим Акционим плановима политике за младе у АП Војводини у области Мобилност и информисање младих. Циљеви су били усмерени ка обезбеђивању правовременог и квалитетног информисање младих о локалним, регионалним и Европским, као и у областима: студије, запослење, каријера и професионални тренинзи, али и практична питања из свакодневног живота. Као значајно је издвојено и учешће младих у креирању јавних програмских садржаја од значаја за младе и информатичка писменост.

Развој нових технологија је са собом донео информације које су доступније младима. Истраживање "Млади и нови медији у Србији"⁹⁰ је показало да млади као главни извор информација користе интернет, затим телевизију, а на последњем месту су дневне новине. Већ тада је уочен пораст коришћења смарт телефона у приступу информацијама које је тада користило нешто више од четвртине популације. Претпоставка је да се овај број убрзано повећава чинећи информације доступнијим. Од друштвених мрежа међу младима је најпопуларнији *Facebook*, а прати га употреба *Twitter* – а.

Број и присутност информација може да наведе на погрешан закључак да су млади више и квалитетније информисани, ипак ово најчешће није случај. Наиме развој канала информисања, осим бенефита са собом носи и изазове. Колико год апсурдно звучало, без обзира на повећан број врста, канала и начина информисања (пре свега, мисли се на електронско информисање), у пракси се показало да млади и даље не располажу са довољним бројем информација, које битно могу да им отворе и олакшају нове могућности и погодности. Дакле, остаје проблем приближавања и упознавања младих са информацијама тј. приближавања коришћења информативних канала и информација.

Европска Агенција за информисање и саветовање је препознала неколико значајних проблема у савременом информисању младих на нивоу Европе, а који се читавају и на подручју Војводине. Показало се да млади не могу увек да се носе са великим бројем информација, односно знатан број информација до којих долазе чини да теже препознају релевантну и за њих значајну информацију или извор од ког долази. Различити канали информисања и могућност да сви пласирамо информацију чини да се младе особе често суочавају са контрадикторним и променљивим садржајима. Ово спречава младе да донесу на објективним подацима засноване

⁸⁹ Националном стратегијом за младе за период 2009-2014 (2008)

⁹⁰ Истраживање "Млади и нови медији у Србији" (2012)

одлуке или квалитетно задовоље своје потребе. Други део уочених проблема се односи на саме младе. Европска Агенција за информисање и саветовање настоји да ради на освешћивању младих за улогу аутора информација и преносиоца, али и ризика коришћења нових технологија, посебно у циљу заштите података.

Поред савремених технологија, битно је улагати и у информисање „лицем у лице“. Овај канал комуникације је чак значајнији него раније, јер је социјална инклузија младих продужена и комплекснија. Ово се посебно одражава на информисање о осетљивим питањима, као што је здравље и информисање рањивих група којима је потребно прилагодити информације.

Током реализације Акционог плана за политике за младе у претходном периоду, подржани су између осталог и веб портали чија је улога била управо информисање младих о општим, али и специфичним питањима. Ови портали су уређивани од стране младих који су желели да садржаје од важности пренесу другима. Такође, образовани су инфо пултови који су најчешће пратили неке специфичне проблеме или информацијске садржаје – волонтеризма, мобилности, локалних манифестација и слично. Информације су од младих биле усмерене ка младима.

АП Војводина је подржала информисање на покрајинском нивоу и путем портала *omladina.info*, који обухвата информације обезбеђене од државне администрације и од значаја за младе и привредне субјекте. На овом порталу се налазе базе података, истраживања и документи који садрже релевантне податке о актерима омладинске политике у Војводини. На овај начин се олакшава проток информација између формалних институција, удружења и младих и за младе. Једна од база података која се налази на овом порталу, односи на удружења младих и за младе, а важна је јер подразумева напредну претрагу по свим критеријумима, што битно олакшава њихову евентуалну сарадњу. ПССО је такође подржао оснивање и рад Војвођанског омладинског центра (ВОЦ), чије је формирање било предвиђено НСМ и АППМ у АП Војводини. Од 2011. године ВОЦ представља простор намењен удружењима млади и за младе, ради спровођења едукација, семинара за младе из области информисања, здравља, запошљавања, екологије, образовања и свих других области битних за младе.

У оквиру великог броја Канцеларија за младе, формиран је Каријерни инфо кутак. На овај начин одговара се на специфичну потребу младих да буду информисани о запошљавању, које се најчешће наводи као област за коју млади не добијају довољно информација. У Новом Саду је основан Омладински инфо центар – Инфополис.⁹¹ Поред пружања информација кроз друштвене мреже, он даје младима могућност да лично дођу у простор и добију садржаје који ће им омогућити да остваре своје потребе или донесу битне животне одлуке. Успешном се показала сарадња локалних и регионалних медија.⁹² На локалу млади су информисани путем медија у емисијама које су сами креирали, а које су најчешће биле присутне на радију. Међутим, упитан је број младих до којих ови садржаји долазе. Једини могући проблем јесте немогућност увида у број младих који ове програме прате преко локалних медија. Млади најбоље знају који садржаји их занимају, стога је потребно подржати пројекте који имају за циљ укључивање младих у креирање, вођење и уређивање информативних, забавних рубрика и емисија у медијима. На Форуму младих Војводине се такође разговарало о значају информисања,⁹³ а издвојен је значај прилагођавања медијског програма потребама и интересовањима младих, те је предложено да у наредном периоду буду подржани програми који имају едукативну компоненту, промовишу културу и уметност и интеркултуралност.

Потребно је више пажње посветити едукацији запослених у средствима информисања о аспектима омладинског информативног рада и поштовању свих принципа омладинског информативног рада из Европске повеље за информисање младих.⁹⁴ Постојеће омладинске организације и даље свој рад, због ограничених капацитета, усмеравају само на мали број младих људи, док се остали информишу путем електронских медија који нису специјализовани за омладински информативни рад.

Информисаност је од пресудног значаја за активизам и партиципацију младих. Ипак, овај део информисања је недовољно заступљен у АП Војводини. Млади су недовољно информисани о својим правима, могућностима, правним оквирима, дужностима, као и раду органа намењених младима, омладинских организација, ученичких и студентских парламената. Често институције своје информације нуде на језику и каналима комуникације који су неприлагођени младима.

⁹¹ <http://mladins.info/mladins/?p=163>

⁹² Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2011, 2012 и 2013 године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Инжењери заштите животне средине, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

⁹³ <http://www.sio.vojvodina.gov.rs>

⁹⁴ Европске повеље за информисање младих⁹⁴ (2004)

Савремене технологије су омогућиле да информације буду доступне великом броју младих, као и да млади буду креатори информација. Међутим, приметан је јаз између капацитета и знања младих о значају, принципима и путевима информисања и броја садржаја који расте из дана у дан. У току претходних година направљен је помак који се тиче информисања младих из области запослења, студирања и мобилности употребом *web* платформи, друштвених мрежа, али и информисањем уживо. Ипак информације се свакодневно мењају и развијају, те овај процес никад није завршен. Са друге стране мали број младих је информисан о својим правима, могућностима, видовима партиципације и активном укључивању у друштво. Такође, информације за младе од стране институција често нису прилагођене младима. Приметан је недостатак едукативних материјала на српском језику који се тичу квалитетног информисања младих. Сарадња младих и локалних медија се показала успешном, те је потребно радити на одрживости и промоцији ових програма.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Информисање младих*

Општи циљ:

Обезбеђено благовремено и квалитетно информисање младих.

Специфични циљеви:

1. Подстицати квалитетне видове информисања младих
2. Подстицати младе за креирање и пласирање информација

IV КУЛТУРА И ИНФОРМИСАЊЕ МЛАДИХ

Култура

Општи циљ: Повећана доступност и понуда, унапређен квалитет културне потрошње младих и за младе, као и оснажени млади за учешће у креирању културне понуде

Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Временски рок	Ресурси
4.1. Подстицати и афирмисати стваралаштво младих у свим областима културе и уметности	4.1.1. Подржати пројекте у области уметничког и савременог стваралаштва младих	Број подржаних пројеката Број младих укључених у планирање, припрему и реализацију подржаних пројеката Обухват младих корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Привредни сектор Фондови Установе
	4.1.2. Подржати програме и пројекте који се односе на увођење различитих облика алтернативног стваралаштва младих	Број подржаних пројеката и програма Број младих укључених у планирање, припрему и реализацију подржаних пројеката и програма Обухват младих корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Привредни сектор Установе Удружења Фондови
	4.1.3. Подржати програме и пројекте младих који укључују гостовања у земљи и у иностранству	Број гостујућих програма младих из земље и иностранства Број програма младих из земље који су гостовале у иностранству Број ЈЛС у којима су гостовали програми из земље и иностранства	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ПСМС ЈЛС Установе Удружења Фондови Привредни сектор
	4.1.4. Подржати мултикултуралне и интеркултуралне пројекте младих и за младе	Број подржаних пројеката Број младих укључених у планирање, припрему и реализацију подржаних пројеката Обухват младих корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови Привредни сектор
	4.1.5. Подржати инклузивне пројекте који утичу на доступност културне понуде за младе из	Број подржаних пројеката Број младих из рањивих група укључен у планирање, припрему и реализацију пројеката	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ПСЗСД

	маргинализованих група, пројекте који промовишу младе из маргинализованих група као креаторе и ствараоце (ангажовање знаковних преводаца и/или друге опреме која омогућава праћење програма од стране маргинализованих група, уклањање архитектонских баријера)	Обухват младих Број уклоњених архитектонских баријера			ЈЛС Установе Удружења Фондови Привредни сектор
4.2. Унапређивати понуду, квалитет и доступност садржаја из области културе	4.2.1. Подржати програме и пројекте који утичу на повећање доступности информација о услугама, програмима и манифестацијама свих релевантних установа културе и других актера у култури на покрајинском и локалном нивоу путем Интернета	Број подржаних програма и пројеката који утичу на повећање доступности информација путем Интернета Број креираних интернет презентација установа културе и других актера у култури Број прегледа интернет презентација Број и правременост објављених информација (<i>rating</i> сајта)	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови
	4.2.2. Подржати постојеће и увести нове медијске садржаје младих и за младе из области културе; увести редовне културне рубрике у електронске и штампане медије чији су уредници млади из свих група	Број подржаних програма и пројеката Број уведених културних рубрика у електронске и штампане медије Обухват младих који су учествовали у креирању и увођењу културних рубрика у електронске и штампане медије Обухват младих који су корисници/це културних рубрика електронских и штампаних медија	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Медији Фондови Привредни сектор
	4.2.3. Кампање и акције усмерене на изградњу културних навика младих	Број подржаних кампања и акција Обухват младих који су учествовали у планирању, припреми и реализацији кампања и акција Обухват конзумента културних садржаја	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови Привредни сектор
	4.2.4. Подржати едукације и семинаре о организовању и управљању културним догађајима	Број одржаних едукација и семинара Обухват младих који су учествовали у планирању, припреми и реализацији едукација и семинара Обухват младих који су присуствовали едукацијама и семинарима Број одржаних културних догађаја након едукација и семинара	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови
	4.2.5. Спровести истраживање о културним потребама младих из свих група	Број спроведених истраживања Број обухваћених испитаника/ца из свих група Број прегледа корисника/ца портала (базе	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС

		података) на годишњем нивоу			Установе Удружења Фондови
4.3. Афирмисати активности младих и за младе у области изворног народног стваралаштва, очувања нематеријалног културног и индустријског наслеђа и културе сећања	4.3.1. Подржати пројекте младих у области изворног народног стваралаштва и очувања нематеријалног културног наслеђа и културе сећања	Број подржаних пројеката Обухват младих који су учествовали у планирању, припреми и реализацији пројеката Обухват корисника пројеката Број одржаних јубилеја	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови
	4.3.2. Подржати пројекте ревитализације и реактивације објеката индустријског наслеђа	Број подржаних пројеката Број ревитализованих и реактивираних објеката Обухват младих учествовали у ревитализацији и реактивацији објеката Обухват младих корисника/ца ревитализованих и реактивираних објеката	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови Привредни сектор Завод за заштиту споменика културе
4.4. Унапредити услове за културне и уметничке активности и сарадњу младих стваралаца	4.4.1. Подржати пројекте који унапређују културну и уметничку размену младих из свих група и удружења младих и за младе у земљи и иностранству	Број пројеката реализованих у земљи и иностранству Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ПСМС ЈЛС Установе Удружења Фондови
	4.4.2. Подржати пројекте мапирања напуштених јавних простора у Војводини који могу бити искоришћени за младе и њихове активности	Број подржаних пројеката Број мапираних објеката Број младих који су учествовали у мапирању објеката Број младих који су упознати са бројем напуштених јавних простора	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ЈЛС Установе Удружења Фондови Привредни сектор Завод за заштиту споменика културе
	4.4.3. Подржати пројекте унапређења постојећих простора и њихово привођење намени и подршка пројектима отварања нових простора за младе из свих група	Број простора који су унапређени и приведени намени Број новоотворених простора Обухват младих корисника унапређених и новоотворених простора	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ ПСОПУН ЈЛС Установе

					Удружења Фондови Привредни сектор
Информисање младих					
Општи циљ: Обезбеђено благовремено и квалитетно информисање младих					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Временски рок	Ресурси
4.5. Подстицати квалитетне видове информисања младих	4.5.1. Програми промоције стандарда квалитета омладинског информативног рада у складу са Европском повељом о информисању младих	Број реализованих програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСКИ Удружења
	4.5.2. Подржати организацију сајмова, форума, трибина младих ради међусобног информисања о удружењима младих и за младе, њиховим активностима пројектима и др. информацијама значајних за младе на локалном и покрајинском нивоу	Број организованих сајмова, форума, трибина и сл. Број укључених удружења, медија и др. Обухват младих Територијална покривеност	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС
	4.5.3. Подржати оснивање инфо пунктова ради информисања о активностима и постојећим могућностима за младе у областима битним за њих	Број формираних инфо пунктова Евиденција области/тема за које су формираны инфо пултови	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС/КЗМ
	4.5.4. Ажурирати базу података организација младих и за младе у АП Војводини и њено промовисање	Број унетих организација у базу Број посета/корисника базе Број реализованих промоција	ПССО Удружења	2015 - 2020	ПССО
	4.5.5. Информисати младе о расположивим ЕУ Фондовима који се односе на омладинску политику, њихове приоритете и услове аплицирања	Број реализованих пројеката Територијална покривеност Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО НАПОР
	4.5.6. Подржати функционисање Војвођанског омладинског центра	Обезбеђена одрживост ВОЦ-а	ПССО Установе	2015 - 2020	ПССО
	4.5.7. Подржати реализацију програма Војвођанског омладинског центра	Број реализованих програма у ВОЦ-у Обухват младих програмима ВОЦ-а	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО
	4.5.8. Спроводити истраживања ради системског праћења и процењивања потреба, проблема, ставова младих	Број реализованих истраживања Територијална покривеност Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе

	на нивоу АП Војводине				
	4.5.9. Информисати младе о правима, одговорностима, могућностима и видовима остваривања њихових права	Број пројеката Квалитет информација на основу оцене младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Медији
	4.5.10. Развијати критички приступ у односу на информације које се пласирају младима	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Медији
	4.5.11. Унапредити информисање младих о програмима финансирања мобилности младих у васпитно-образованим установама	Број пројеката Број укључених васпитно-образованих установа Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе
4.6. Подстицати младе на креирање и пласирање информација	4.6.1. Подстицати младе на креирање информативних садржаја на интернету (веб портал, апликације, блогови и др.)	Број пројеката Обухват младих који су креирали информатичке садржаје Број медија који су пласирали ове садржаје	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Медији
	4.6.2. Подржати реализацију информативно-образовних програма за младе, електронских и штампаних средстава информисања (часописи, радио и тв емисије) у сарадњи са младима	Број и врста подржаних информативно-образовних радио и телевизијских програма Број подржаних информативно-образовних активности у електронским и штампаним медијима Број медија који су пласирали ове садржаје Квалитет садржаја на основу оцене младих Број младих укључен у креирање програма	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Медији
	4.6.3. Подржати оснивање ИТ клубова при КЗМ или при другим просторима намењених младима са акцентом на младе у руралним срединама	Број основаних клубова Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС Медији
	4.6.4. Подржати едукације младих које се односе на информатичку писменост	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност Квалитет едукација на основу оцена младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Медији Привредни сектор
	4.6.5. Подржати едукације и обуке актера омладинске политике ради квалитетнијег медијског пласирања информација ка младима	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе Медији ЈЛС
	4.6.6. Промовисати активизам младих на местима која су њима блиска (школе, школска дворишта, факултети, паркови, локали, спортске и музичке манифестације <i>online</i> активности и сл.)	Број реализованих промотивних програма Број и врста места на којима су организоване промоције Обухват младих Квалитет промотивних активности на основу оцене младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС

Активизам младих

Партиципација дефинише различите облике учешћа грађана у заједници и чини основу демократског друштва. Активизам младих представља све улоге које млади остварују у друштву, а којима утичу на заједницу, залажу се за једнака права и могућности, развијају своје потенцијале. Активизам младих је формално дефинисан и обезбеђен кроз законске акте, а суштински оствариван кроз појединачне и групне иницијативе младих на локалном, регионалном и државном нивоу. Активни млади су равноправни учесници у свим областима друштвеног живота, који са правима и могућностима преузимају и одговорност за будућност заједнице.⁹⁵ Што се животна доб младих подиже, веће су могућности њихове партиципације и укључивања у различите активности које су од значаја за њихов положај и друштвену заједницу.

Стратегија за младе Европске уније истиче да интеграција младих води личном испуњењу, социјалној кохезији и активном грађанству. Управо партиципација, односно активизам младих представља једну од осам најважнијих области Стратегије за младе Европске уније, према резолуцији Савета ЕУ⁹⁶.

Омладинска политика Савета ЕУ се заснива на обезбеђивању једнаких могућности за развој знања, вештина и компетиција младих за њихово активно учешће у свим аспектима друштва. Савет ЕУ је у оквиру Декларације⁹⁷ дефинисао приоритете омладинских политика. Они обухватају промоцију активног учешћа младих у демократским процесима и структурама и подржавање једнаких могућности за учешће свих младих људи у свим аспектима њиховог свакодневног живота.

Начело активног учешћа младих представља једно од шест начела Закона о младима⁹⁸ и упућује да „сви, а посебно субјекти омладинске политике, обезбеђују подстицајно окружење и дају активну подршку у реализацији омладинских активности младих, предузимању иницијативе и њиховом смисленом укључивању у процесе доношења и спровођења одлука које доприносе личном и друштвеном развоју, а на основу пуне обавештености младих.“ (Чл. 8). Развој активизма и залагање за учешће младих у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, представља циљ Националне стратегије за младе. Овај документ препознаје значај и недостатак мотивисаности и образованости младих за активно учешће у друштву. Такође, истиче потребу за унапређивањем квалитета и равномерне распрострањености програма који доприносе активнијем учешћу младих у друштву, као и промовисање важности сарадње омладинских организација, умрежавања и успостављања поверења.

Активизам младих је био препознат и заступљен Акционим плановима политике за младе у Аутономној Покрајини Војводини (2005-2008 и 2011-2014) и подржан кроз дефинисане циљеве у оквиру области „Активно укључивање младих у друштво, изградња цивилног друштва, волонтеризам“. У АП Војводини је такође, кроз различите форме подржано учешће младих, а то су: Савет за младе у АПВ, Форум младих, Канцеларије за младе, ученички и студентски парламенти, удружења за младе и удружења младих. Свака од набројаних форми пружа могућности, али указује и на велике изазове са којима се млади суочавају.

Савети за младе су предвиђени Законом о младима, њихова основна функција је подстицање и усклађивање активности у вези са развојем, остваривањем и спровођењем омладинске политике, као и предлагање мере за њихово унапређење. На нивоу Војводине основан је 2012. године. Чланови овог тела су они који директно могу да утичу на доношење одлука (потпредседник Покрајинске Владе, потпредседник Скупштине АПВ, заменици и помоћници ресорних секретаријата), представници младих (Кровна организација младих) и локалних Савета за младе по ротационом принципу, како би била заступљена Бачка, Банат и Срем. Овакво чланство је предвиђено да би Савет заиста имао ингеренцију да непосредно утиче на инкорпорирање омладинске политике у јавне политике. Тело чије је формирање иницирао Покрајински секретаријат за спорт и омладину, а у циљу обезбеђивања активног учешћа младих у планирању и спровођењу омладинске политике, је и Форум младих АПВ. Форум је широка платформа активног учешћа младих у планирању и спровођењу политике за младе. У његовом раду учествују представници

⁹⁵ Национална стратегија за младе Републике Србије за период 2009-2014 (2008)

⁹⁶ EU Youth Strategy 2010-2018 (2009)

⁹⁷ The future of the Council of Europe youth policy: Agenda 2020 – Declaration, 2008

⁹⁸ Закон о младима („Службени гласник РС”, број 50/11)

различитих структура и сектора релевантних за живот младих – удружења, синдиката, предузетника и предузећа, медија, образовних, научних, kulturnih, здравствених и институција социјалне заштите, подмладака политичких партија итд. – на покрајинском и локалном нивоу. Форум је обезбедио простор за размену искустава и међусекторску сарадњу у областима омладинске политике; указивање на потребе и потенцијале младих и упућивање препорука покрајинским органима (Покрајинском секретаријату за спорт и омладину и другим покрајинским Секретаријатима) и телима (Савету за младе Војводине, Комисији за реализацију Акционог плана политике за младе АПВ), као и Саветима за младе на локалном нивоу.

Канцеларија за младе је орган локалне самоуправе коју она и образује, а задужено је за креирање и спровођење омладинске политике на локалном нивоу. Канцеларија за младе иницира и успоставља сарадњу са релевантним партнерима, подстиче активизам младих, пружа подршку иницијативама младих и удружењима за младе.⁹⁹ Према последњим подацима ПССО из 2013. године на територији Војводине постоје 33 канцеларије за младе¹⁰⁰, с тим што овај податак данас треба узети са резервом. Наиме, број Канцеларија на локалном нивоу, квалитет рада и функционисање прилично је флукурно, јер њихово финансирање још увек није дефинисано у свим локалним самоуправама. Велик број Канцеларија за младе посвећено обавља своју улогу пружајући подршку младима у оквиру својих локалних средина. Са друге стране, врло су учестале промене координатора Канцеларија за младе, што утиче како на континуитет, тако и на квалитет рада Канцеларија за младе. На локалном нивоу, у Војводини је основано 18 Савета за младе. Оно што је наведено као проблем код функционисања и праћења рада Канцеларија за младе, може да се примени и код локалних Савета. Дакле, честе промене састава, односно чланова Савета које су углавном везане за изборе, њихова недовољна мотивисаност, али и (не)знање о томе шта је функција Савета и која је њихова улога. Стога је значајна улога Савета занемарена, а њихов рад није довољно видљив и транспарентан.

Ученички парламенти се налазе у оквиру образовних институција и омогућавају ученицима да се удружују, заступају интересе свих ученика у школи и учествују у доношењу одлука које се њих непосредни тичу.¹⁰¹ У Србији и Војводини су у највећем броју основани углавном током школске 2003/2004. године. Закон о основама система образовања и васпитања је обавезао образовне установе да обезбеде услове и оснивају ученичке парламенте. Према резултатима истраживања које је спровео Покрајински секретаријат за спорт и омладину 2011. године,¹⁰² активности ученичког парламента углавном се свде на хуманитарне активности и стандардне састанке. Већина ученика није упозната са радом парламента, а готово половина ученика није задовољна радом школског парламента. Млади би желели да се парламент у већој мери бави проблемима који су важни за њихову школу, као и оним које имају сами ученици, а мање програмским садржајима. По мишљењу испитаних ученика/ца незаинтересован професорски колектив доприноси пасивности младих. Успостављање Студентског парламента је једна од основних претпоставки за активно учешће студената у раду високошколских установа и њихово третирање као равноправног партнера заједно са државом и професорима. Закон о високом образовању¹⁰³ предвиђа да је Студентски парламент један од органа високошколске установе и високошколске јединице која има орган управљања и уписане студенте. Постојање и непосредно бирање чланова Студентског парламента доприноси активном учешћу младих на овом пољу. Ипак, активности парламента су усмерене ка организовању различитих ваннаставних активности и дружења. Проблеми Студентских парламената веома су слични онима са којим се суочавају парламенти ученика. Нису освешћени о свом значају, нити их друге значајне студентске организације укључују у свој рад. Чланови, професорски колектив и студенти не виде студентски парламент као представничко тело који се залаже за права и унапређење статуса студената.

Подмладак политичких странака постоји у оквиру свих парламентарних странака и они су видљиви током различитих промотивних акција матичних странака. Ипак, најчешће нису покретачи активности - самосталних акција које би биле усмерене од младих ка младима, не користе могућност да својим ангажовањем утичу на положај вршњака и унесу проблеме, са којима се млади суочавају, у програм својих странака. У већој мери представљају још један вид ширења страначких ставова, без прилагођавања циљној групи. Велики проблем представља само виђење политичког ангажмана међу младима, поготово средњошколцима, којима је овај начин активирања најчешће

⁹⁹ Закон о младима („Службени гласник РС”, број 50/11)

¹⁰⁰ www.omladina.info

¹⁰¹ Закон о основном образовању и васпитању, 2009

¹⁰² Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, 2012

¹⁰³ Закон о високом образовању, 2005

стран и осећају отклон.¹⁰⁴ Уколико желимо већи ангажман младих у политичким процесима потребно је приказати политику као средство остваривања промена усмерених ка добробити целокупног друштва. Приметно је, а и сасвим логично, да се са старашћу повећава интерес младих за учешће у политичким процесима.¹⁰⁵

ЗОМ је уредио оснивање и правни положај удружења, тачније поделио их је на удружења младих, удружења за младе и неформална удружења (Чл. 13). „Удружење младих је удружење које је уписано у регистар и делује у складу са законом којим се уређује оснивање и правни положај удружења, а чије чланство чини најмање две трећине младих и чији су циљеви или област остваривања циљева усмерени на младе, у складу са овим законом. Удружење за младе је свако друго удружење које је уписано у регистар и делује у складу са законом којим се уређује оснивање и правни положај удружења, а чији су циљеви или област остваривања циљева, поред осталог, усмерени и на младе, у складу са овим законом. Млади могу да се удружују и у неформална удружења чији су циљеви или област остваривања циљева усмерени на младе, у складу са овим законом, а која делују у складу са законом којим се уређује оснивање и правни положај удружења.“ Током реализације претходних Акционих планова у Војводини, подржани су пројекти ради подизања капацитета удружења, кроз оснаживање чланова удружења за писање пројеката и управљања пројектним циклусом. У наредном периоду је потребно и даље развијати капацитете омладинских удружења за рад на питањима значајним за младе и са младима. Заједнички именилац локалних акционих планова за младе, усвојених током протеклих година је недостатак простора за рад са младима¹⁰⁶. Закон за младе предвиђа да у остваривању омладинске политике поред удружења и неформалних група учествују и савези. Кровна организација младих Србије (КОМС) је савез удружења који је усмерен на унапређење положаја младих у друштву и подизање свести јавности на локалном и националном нивоу о позицији младих у земљи и успостављању институционалног тела за бригу о младима.¹⁰⁷

Према ЗОМ омладински рад представља „онај део омладинских активности које се организују са младима и за младе, заснивају на неформалном образовању, одвијају у оквиру слободног времена младих и предузимају ради унапређивања услова за лични и друштвени развој младих у складу с њиховим потребама и могућностима и уз њихово добровољно учешће“ (Чл. 3, тачка 4). Омладински рад је подржан кроз рад Националне асоцијације практичара/ки омладинског рада (НАПОР) који ради на едукацији, стандардизацији и подржавању омладинског рада у заједници, тј. усвојени су стандарди у области принципа, етике и квалитета омладинског рада.¹⁰⁸ У Војводини НАПОР броји 32 чланице, од којих је 10 акредитовано, а препознат је и од стране државних институција. Универзитет у Новом Саду је 2011. године покренуо индиректно подржани мастер програм за будуће омладинске раднике.¹⁰⁹ Развој и подршка омладинског рада се наводи као значајан циљ Европске стратегије за младе. Ови закључци су изнети и на Форуму младих Војводине, који су сачинили препоруку да се изврши спрега „између чланства у НАПОР-у и конкурисања за пројекте који се тичу омладинског рада. Тиме би се осигурао квалитет програма, као и стандардизација, како програма омладинског рада, тако и улоге омладинског радника/раднице“.¹¹⁰

Активизам младих је у АП Војводини подржан кроз различите форме партиципације. Ипак и поред могућности и обезбеђеног механизма да се млади активно укључе у рад, доношење одлука, учешће у реализацији различитих политика и стратегија, и даље постоји тзв. пасивност младих. Дакле, неопходно је пронаћи начине да допремо до младих, да их мотивишемо да се укључе у друштво, да им покажемо и докажемо да је то заиста суштински у интересу побољшања њиховог положаја, те да није само декларативног карактера и *pro forme*. Активизам и партиципацију младих је потребно промовисати у оквиру локалних заједница и на начин који је прилагођен младима, користећи капацитете образовних установа и институција у којима се пружа подршка младима (из опште популације и оних који раде са припадницима угрожених група), омладинских формалних и неформалних група, Канцеларија за младе.

¹⁰⁴ Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, 2012

¹⁰⁵ Локални акциони план политике за младе Града Новог Сада, 2010

¹⁰⁶ Информација о реализацији Акционог плана политике за младе у АПВ током 2011, 2012 и 2013 године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Инжењери заштите животне средине, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

¹⁰⁷ <http://www.koms.rs>

¹⁰⁸ napor.net

¹⁰⁹ www.uns.ac.rs

¹¹⁰ Извештај са Форума младих Војводине, 21.12.2012. год.

<http://www.sio.vojvodina.gov.rs/images/Dokumenta/Omladina/IPA/IzvestajForumMladih.doc>

Активизам младих у оквиру удружења младих и за младе, волонтерских и других акција, програма неформалног образовања, учешће у раду политичког подмлатка, ученичких и студентских парламената није довољно признат и прихваћен. Неопходно је препознати значај ових активности за развој активизма код појединаца, али и друштва у целини. Посвећивање пажње квалитету и квантитету догађаја у којима се укључују млади као равноправни актери и развој система награђивања ће подстицати младе да наставе са укључивањем. Приметна је потреба за унапређењем постојећих механизма партиципације младих. Неопходно је уједначити капацитете у оквиру Канцеларија и локалних Савета за младе и пружити им подршку за активно деловање. Омладинска удружења представљају стожер знања и програма, а често су заједно са неформалним групама активни учесници у креирању политика и решавању питања која се тичу младих. Стога је потребно оснажити их и дати им континуирану подршку за рад: кроз едуковање и обезбеђивање простора за реализацију активности. Препорука је и надаље подржавати рад неформалних група, које су недовољно развијене у покрајини.

У претходном периоду подржано је сензибилисање наставног особља и подржавање ученичких парламената. Ипак, овај процес је комплексан и потребна је дуготрајна континуирана посвећеност да би се направиле видљиве и суштинске промене у раду парламената. Професорски кадар у образовним установама у великом броју случајева не види значај ученичких и/или студентских парламената и не пружа им подршку. Такође, значајно је информисање самих ученика и студената о томе шта је ученички, односно студентски парламент и како им он може бити користан; стварање тзв. „микро лидера“ у сваком одељењу како би они утицали на понашање осталих у разреду, њихово информисање и мотивисање, што би утицало да заједничко учешће буде веће. Све ово захтева постојање одређених лидерских знања, односно подршку обукама за младе лидере.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област Активизам младих

Општи циљ:

Развијен активизам младих у свим сегментима друштва

Специфични циљеви:

1. Развијати капацитете актера омладинске политике и механизме учешћа младих на покрајинском и локалном нивоу.
2. Подстицати и подржавати програме у којима су млади активно и равноправно укључени у све сегменте планирања и реализације
3. Унапредити активизам младих у образовним институцијама кроз рад ученичких и студентских парламената
4. Подстицати активизам младих у функцији развијања међусекторске сарадње на свим нивоима и у свим областима

Слободно време младих

Слободно време подразумева време које млади креирају и користе га по сопственом нахођењу. Начин провођења слободног времена је једна од одређујућих карактеристика стила живота младих, односно кроз слободно време одвија се значајан део социјализације младих – део који их приближава њима самима, али и друштву у коме живе. Дакле, слободно време представља све битнији чинилац (само)васпитања појединца, али оно и поред позитивног утицаја на развој и васпитање личности може постати и полигон непродуктивности, уколико није квалитетно усмерено. Основне димензије слободног времена могу се поделити на: 1. друштвене односе (посећивање пријатеља у јавним, приватним просторима, изласци), 2. употребу медија (читање новина, гледање ТВ програма, коришћење Интернета), 3. културне активности (писање, читање, посећивање институција културе...), 4. пасивни одмор - одмарање, играње игрица на рачунару.¹¹¹ Такође, млади своје слободно време проводе и у физичким активностима, односно спорту и рекреацији.

¹¹¹ Томановић, Смиљка; Станојевић, Драган; Јарић, Исидора; Мојић, Душан; Драгишић Лабаш, Слађана; Љубичић, Милана; Живадиновић, (2012); Млади – наша садашњост. Истраживање социјалних биографија младих у Србији; Чигоја штампа; Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду

Европска комисија промовише дијалог између младих и доносиоца одлука у циљу повећања активног грађанства, социјалне интеграције и сигурног укључивања младих у развој политике Европске Уније. Ови приоритети чине кључни део ЕУ Стратегије за младе 2010-2018, где је слободно време младих препознато у корелацији са другим битним циљевима. Тако се на пример, међу циљевима који се односе на партиципацију младих, волонтерске активности, креативност и културу, могу наћи активности које утичу и на то како ће млади провести своје слободно време. Комисија остваривање ових циљева омогућава кроз програме попут програма Еразмус плус¹¹², *EU-China High Level People-to-People Dialogue*¹¹³, програм Креативна Европа¹¹⁴ и других билатералних догађаја између земаља чланица и оних које нису чланице Европске Уније и које промовишу интеркултурни дијалог и разумевање међу младим људима.

У Националној стратегији за младе за период 2009-2014 се у претходном периоду међу приоритетним областима налазила и она која се односи на квалитет провођења слободног времена младих, с обзиром на то да активности у слободном времену у великој мери доприносе емоционалном и социјалном развоју младих. Према подацима из Националне стратегије за младе за период 2009-2014 готово половина средњошколаца (47%) слободно време проводи у неструктурираном дружењу са вршњацима. Поред вршњака, средњошколци слободно време радо и често проводе уз телевизор (45,8%), уз мобилни телефон (32,8%) или уз компјутер (28,6%).¹¹⁵ Сваки пети средњошколац бави се спортом, мали број средњошколаца у слободно време чита књиге или прати догађаје из културе, а још мањи број бави се неким видом стваралачких активности. Према подацима из НСМ из перспективе младих, најзначајнија препрека за квалитетно провођење слободног времена јесте недостатак новца, а овај разлог је много важнији за студенте (наводи га 65% студената) него за средњошколце (35%).

Покрајински секретаријат за спорт и омладину јасно је назначио колико је важно предузети све мере да програми намењени слободном времену не постану средства индокринације младих или њиховог искључивања из других аспеката социјалног живота. Имплементацијом првог Акционог плана за младе у АП Војводини за период 2005-2008, међу приоритетним областима нашла се и област Култура и слободно време младих. Током четири године реализације велики број организација укључивао се у реализацију активности које су усмерене на истраживања о начинима провођења слободног времена младих, о садржајима који се младима нуде и културним активностима у које су укључени. Ова пракса се наставила и током имплементације наредног Акционог плана за период 2011-2014, стога су сви програми који су се односили на то како млади проводе своје слободно време у највећој мери били у вези са културном партиципацијом младих. Пројекти су имали за циљ да омогуће креативно изражавање младих и да их подстакну да развијају уметнички и аматерско стваралаштво у служби интеркултуралног и мултикултуралног дијалога у АП Војводини. Ово је подразумевало реализацију читавог низа активности, као што су различите музичке, позоришне, фотографске радионице, едукације на тему креативног писања, израде ЗД мапе и сл., посредством којих су млади на квалитетан начин проводили своје слободно време, стекли нове вештине, знања и искуства потребна за даљи развој идеја. Према истраживањима које је спровео ПССО „Коришћење слободног времена младих у АП Војводини“, у студентском узрасту најчешћа активност је слушање музике (78%), затим дружење (73%), па изласци (55%) и гледање ТВ програма (45%). Следи читање, помагање родитељима у кућним пословима и културне активности. Међу понуђеним, најмање је заступљено чланство у омладинским и студентским удружењима и активности у КУД-овима. Што се тиче културне партиципације (у ужем смислу) најчешћа активност у слободном времену младих је гледање ТВ програма и слушање музике (42,5%), затим читање књига (35,3), па бављење уметношћу (11,6%). Најмање распрострањена

¹¹² Еразмус + (2014-2020), (*Erasmus Plus*) нови је оквирни програм за образовање, обуку, омладину и спорт који комбинује све актуелне планове ЕУ за образовање, обуку омладине и спорта, укључујући и Програм доживотног учења (Ерасмус, Леонардо да Винчи, Коменски, Грундтвиг), Млади у акцији и пет међународних програма сарадње (Ерасмус Мундус, Темпус, Алфа, Едулинк и програм за сарадњу са индустријским земљама а, потписан је 11. децембра 2013.)

¹¹³ (ХППД) покренут је 2012. год. и резултирао је бројним заједничким партнерским пројектима који укључују омладинске организације и који се баве питањима од заједничког интереса, као што су запошљавање младих и предузетништво, укључивање младих у друштво и волонтерске активности. Специфичне манифестације одржане у Европи и Кини утицале су на развоју омладинског рада и омладинско предузетништво. На другом ХППД састанку у 2014. године подржан је наставак оваквих активности током наредних година.

¹¹⁴ Креативна Европа је програм Европске уније који промовише културу и креативне индустрије широм ЕУ за период 2014-2020. године. Програм је одобрен од стране Европског парламента 19. новембра 2013, а усвојен од стране Европског савета 3. децембра 2013. године. Ступио на снагу 1. јануара 2014. године

¹¹⁵ Национална Стратегија за младе за период 2009-2014

активност из домена културне партиципације је одлазак у неку од институција културе (облик јавне културне потрошње), (Мрђа, 2011).¹¹⁶

Уколико се осврнемо на податке спроведених истраживања и евалуационе показатеље реализације Акционог плана политике за младе у АПВ за претходне три године, активизам младих не може увек да буде подстакнут и инициран само од стране самих младих, те је због тога важно подстицати младе на акцију. Потребно је информисати их о значају њиховог ангажмана и тиме повећати њихову мотивацију за укључивање у различите друштвене активности, што се може постићи активним укључивањем и сарадњом свих структура различитих институција. На овај начин млади би постали свеснији својих могућности и утицало би се на квалитет и начин провођења слободног времена, чиме би се посредно избегли ризични облици понашања и утицало на безбедност младих.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Слободно време младих*

Општи циљ:

Побољшане могућности за квалитетно провођење слободног времена младих.

Специфични циљеви:

1. Подржавати и доприносити квалитету и разноврсности активности у оквиру слободног времена младих
2. Пружити подршку и обезбедити просторно-техничке услове за самоорганизовање младих

¹¹⁶ Мрђа, Слободан. (2011); Културни живот и потребе студената у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развитка

V АКТИВИЗАМ И СЛОБОДНО ВРЕМЕ МЛАДИХ					
Активизам младих					
Општи циљ: Развијен активизам младих у свим сегментима друштва					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Временски рок	Ресурси
5.1. Развијати капацитете актера омладинске политике и механизме учешћа младих на покрајинском и локалном нивоу	5.1.1. Унапредити знања и вештина актера омладинске политике за активно учешће у друштвеним процесима (лидерске вештине, стратешки, организациони, волонтерски, пројектни менаџмент, упознавање са правним регулативама, управљање развојним процесима и сл.)	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност Квалитет програма оцењен од стране корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ УП
	5.1.2. Програми умрежавања и размене искустава актера омладинске политике у АПВ (заједничке акције, трибине, конференције семинари, <i>online</i> повезивање и сл.)	Број пројеката Број умрежених актера омладинске политике Обухват младих Територијална покривеност	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2018	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Савети за младе
	5.1.3. Унапредити просторно-функционалне капацитете удружења младих и за младе	Број пројеката Обухват удружења младих и удружења за младе Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2018	ПССО ЈЛС
	5.1.4. Подржати пројекте ради јачања капацитета младих за активно учешће, управљање пројектним циклусима и управљање организацијама	Број подржаних пројеката Обухват младих Квалитет едукација оцењен од стране корисника и корисница Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
	5.1.5. Подржати програме за унапређење стандарда и осигурање квалитета омладинског рада	Број подржаних програма Број омладинских радника укључених у програм Обухват младих Квалитет програма оцењених од стране корисника и корисница Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2018	ПССО НАПОР Удружења ЈЛС/КЗМ
	5.1.6. Промовисати и подржати рад Форума младих АП Војводине	Број одржаних Форума АПВ Обухват младих Форумом АПВ Број промотивних активности Форума	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Савети за младе

					Форум младих АПВ
	5.1.7. Промовисати рад Савета младих АП Војводине	Број промотивних активности	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења	2015 - 2020	ПССО ЈЛС Савети за младе
	5.1.8. Подржати пројекте Канцеларија за младе и системски прикупљати податаке који се односе на Канцеларије за младе, њихово умрежавање	Број подржаних пројеката КЗМ Број младих обухваћених активностима Територијална покривеност Прикупљени подаци о КЗМ у АПВ	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ
	5.1.9. Подржати учешће на регионалним и међународним скуповима за размену искустава имплементатора омладинске политике, ради размене примера добре праксе	Број пројеката Број младих који су учествовали на регионалним скуповима	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
5.2. Подстицати и подржавати програме у којима су млади активно и равноправно укључени у све сегменте планирања и реализације	5.2.1. Унапредити капацитет и повећати видљивост младих који су активни у локалној заједници (програми неформалног образовања, награђивање)	Број пројеката Обухват младих едукацијама Квалитет програма оцењених од корисника и корисница Установљена награда Број награђених младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС
	5.2.2. Подржати програме у које су активно и непосредно укључени млади из маргинализованих група и млади у руралним срединама	Број подржаних пројеката које су реализовали млади из руралних средина и маргинализованих група Обухват младих Квалитет програма оцењених од корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ МЗ
	5.2.3. Подржати сарадњу удружења и установа са неформалним групама младих	Број сарадничких пројеката Обухват младих Број удружења обухваћених програмима Број установа обухваћених програмима	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС АПВ
	5.2.5. Подржати реализацију едукација ради стицања знања за писање пројеката код ЕУ Фондова који се односе на омладинску политику	Број пројеката Обухват младих едукацијама Квалитет едукација оцењених од корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
	5.2.6. Подржати реализацију едукација на тему инструмената функционисања ЕУ и ефеката уласка у ЕУ	Број пројеката Број младих обухваћених едукацијама Квалитет едукација оцењених од корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2018	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
	5.2.7. Подржати кампање и едукације	Број подржаних кампања	Удружења	2015 -	ПССО

	на тему промоције укључивања младих у политички живот и грађански активизам	Обухват младих кампањама Број спроведених едукација Обухват младих едукацијама Квалитет едукација оцењених од корисника	ЈЛС/КЗМ Установе	2020	Удружења ЈЛС/КЗМ
	5.2.8. Промовисати активизам на начин прилагођен младима (вршњачка едукација, неформално образовање, <i>online</i> активности...), као и међу младима из рањивих група	Број промотивних активности Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
5.3. Унапредити активизам младих у образовним установама кроз рад ученичких и студентских парламената	5.3.1. Промовисати значај ученичких/студентских парламената међу младима и активно учешће младих у доношењу одлука у образовању	Број промотивних програма Број образовних установа обухваћених програмима Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе УП СП ЈЛС/КЗМ Удружења
	5.3.2. Подржати пројекте који утичу на квалитет рада и повећан број активности ученичких и студентских парламената	Број подржаних пројеката Обухват представника ученичких/студентских парламената Број образовних установа Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе УП СП ЈЛС/КЗМ Удружења
	5.3.3. Сензибилисати наставни кадар за рад са ученичким/студентским парламентима	Број пројеката Број представника наставног кадра обухваћених програмом Број образовних установа Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе УП СП ЈЛС/КЗМ Удружења
	5.3.4. Подржати умрежавање ученичких парламената на локалном и покрајинском нивоу	Број подржаних пројеката умрежавања на локалном нивоу Број подржаних пројеката умрежавања на покрајинском нивоу Број ученичких парламената обухваћених пројектима Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе УП СП ЈЛС/КЗМ Удружења
5.4. Подстицати активизам младих у функцији развијања међусекторске сарадње на свим нивоима и у свим областима	5.4.1. Подржати успостављање мрежа/платформи/форума који окупљају различите друштвене секторе, а баве се младима на локалном и покрајинском нивоу	Број формираних мрежа/платформи/форума Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења Форум младих Војводине
	5.4.2. Подржати реализацију обука и информисање представника јавног, цивилног и приватног сектора о значају подршке младима (нпр. на који начин професионалци у	Број пројеката Број представника јавног, цивилног и приватног сектора обухваћених обукама Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења

	појединим институцијама могу да унапреде положај младих, друштвено-одговорно пословање, корпоративна филантропија)				
	5.4.3. Развијати праксе размене искустава међу организацијама - презентација примера добре праксе, успостављање партнерства међу организацијама, општинама, институцијама	Број пројеката Број остварених партнерства Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Савети за младе КОМС ЈЛС/КЗМ Удружења Форум младих АПВ
Слободно време младих					
Општи циљ: Побољшане могућности за квалитетно провођење слободног времена младих					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Време	Ресурси
5.5. Подржати и допринести квалитету и разноврсности активности у оквиру слободног времена младих	5.5.1. Спроводити истраживања о потребама, проблемима и ставовима младих у АП Војводини у циљу квалитетног провођења слободног времена	Број спроведених истраживања Број обухваћених испитаника	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе ЈЛС Фондови Привредни сектор
	5.5.2. Промовисати и подржати пројекте младих који доприносе квалитетном провођењу слободног времена	Број подржаних пројеката Територијална покривеност Обухват младих Квалитет програма на основу оцене младих корисника	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ПСКИ ЈЛС Удружења Установе Фондови Медији Привредни сектор
	5.5.3. Подржавати и даље активности васпитно-образовних установа током распуста у циљу квалитетног провођења слободног времена младих – Активност ПССО „Активан распуст“	Број пројеката Број укључених васпитно-образовних установа Обухват младих	ПССО Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО Установе
5.6. Пружити подршку и обезбедити просторно-	5.6.1. Подржати и промовисати пројекте који подразумевају	Број пројеката Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС

техничке услове за самоорганизовање младих	непосредну сарадњу са неформалним групама младих	Број укључених неформалних група	Установе		Фондови Привредни сектор Удружења
	5.6.2. Подстицати оснивање, функционисање и побољшање услова за рад омладинских клубова	Број реконструисаних и адаптираних омладинских клубова Број новостворених омладинских клубова Обухват младих који су учествовали у унапређењу постојећих и отварању нових омладинских клубова Број младих корисника омладинских клубова Број организација младих и за младе корисника унапређених или нових омладинских клубова	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС Фондови Привредни сектор
	5.6.3. Подржати програмске активности омладинских клубова	Број подржаних и реализованих програмских активности Обухват младих Број организација младих и за младе корисника програмских активности	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС Привредни сектор Фондови
	5.6.4. Иницирати или подржати рад школских омладинских клубова или „школског кутка“ за квалитетно провођење слободног времена младих	Број основаних или подржаних школских клубова Број реализованих програма „школског кутка“ Број младих корисника школских клубова и програма „школског кутка“ Број младих који су учествовали у креирању школских клубова и „школских куткова“ Број установа	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе Удружења ЈЛС Фондови Привредни сектор
	5.6.5. Унапређивати функционалне капацитете удружења младих и за младе и установа које се баве младима	Број подржаних удружења младих и за младе Број подржаних установа које се баве младима	Удружења Установе	2015-2020	ЈЛС

Волонтеризам

Волонтирање представља један од основа цивилног друштва, афирмишући оно најплеменитије у човеку – пацифизам, слободу, једнаке могућности, безбедност и правду за све људе. У ери глобализације и непрестаних промена, свет постаје све мањи, међусобно зависнији и комплекснији. Волонтирање је начин на који се јачају и чувају основне људске вредности: заједништво, брига и помагање; пружа могућност сваком појединцу да постане и буде одговоран члан заједнице, да помажући другима учи и стиче вредна искуства; волонтирање је начин да се успоставе везе које умањују разлике мађу људима и кроз заједнички рад стварају услове за заједнички живот¹¹⁷.

Европска стратегија за младе наводи у циљевима да је потребно подржати омладинско волонтирање развијајући волонтерске могућности за младе људе, олакшавајући волонтирање уклањањем препрека, подизањем свести о важности волонтирања, препознавањем волонтирања као важног облика неформалног образовања и јачањем прекограничне мобилности омладинских волонтера.¹¹⁸ Волонтирање доприноси Европској стратегији раста 2020, где је циљ подићи стопу запослености на 75% у ЕУ до 2020. године, помажући људима да стичу нове вештине и да се прилагоде променама на тржишту рада. Такође, волонтирање директно доприноси кључним циљевима политике ЕУ, као што су социјална инклузија, запошљавање, образовање, развијање вештина и грађанства.¹¹⁹

У оквиру Националне стратегије за младе волонтеризам младих обухваћен је у области активног учешћа младих у друштву. У НСМ се наводи да у Србији не постоје специфични извори информација о броју волонтера, волонтерских програма нити о учешћу младих у волонтерским активностима. Један од специфичних циљева наводи да је потребно успоставити механизме за подстицање, организовање и вредновање волонтерског рада. Једна од мера наведеног специфичног циља наводи и да је потребно подржати процесе израде прописа којима се уређују питања у вези са волонтеризмом и волонтерским радом, са циљем обезбеђивања минимума права које гарантује држава за волонтере и организаторе волонтирања. У складу са овом мером усвојен је Закон о волонтирању 2010. године. Општа оцена, која прати овај закон и око које су волонтерске организације сагласне јесте да уводи неоправдано високе административне обавезе и пратеће трошкове за организаторе волонтирања.¹²⁰ Такође, у оквиру нацрта Националне стратегије за младе 2015-2020 као специфични проблем се наводи правни оквир за волонтирање, који је неадекватан и не ствара стимулишућу средину за остваривање друштвене функције волонтирања међу младима.

Истраживања јавног мњења о положају и потребама младих у 2012. години показују да волонтеризам још увек није постао уобичајна и раширена појава, како међу општом популацијом, тако и међу младима. Резултати су показали да постоје неке значајне разлике у оквиру старосних група када је у питању волонтерски ангажман. Најмлађи испитаници, до 19 година, најмање су волонтирали до сада, док је највише волонтирала група од 25 до 29 година, имајући у виду да су често мотиви волонтирања могуће запослење.¹²¹

Покрајински секретаријат за спорт и омладину спровео је истраживање о степену активизма средњошколаца у АП Војводини. Млади који су учествовали у истраживању, волонтирање су дефинисали на неколико начина, али у суштини оно за њих представља добровољни рад без накнаде, односно неплаћени рад.¹²² Резултати тог истраживања показали су да већина младих (75%) жели да волонтира, што имплицира да млади и поред тога што мисле да приликом волонтирања не добијају никакву новчану надокнаду, желе да раде и на тај начин стекну праксу и допринесу друштву. Међутим, постављено је и питање да ли знају које су њихове могућности за волонтирање и свега њих 28% је одговорило позитивно, док је 70,4% одговорило да не зна за те

¹¹⁷ „Универзална декларација о волонтеризму“ усвојена на 16. Светској конференцији Међународне асоцијације за волонтерске активности (IAVE), одржаној у Амстердаму, Холандија, 2001

¹¹⁸ *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - An EU Strategy for Youth : Investing and Empowering - A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities* {SEC(2009) 545} {SEC(2009) 546} {SEC(2009) 548} {SEC(2009) 549}

¹¹⁹ http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1311_en.pdf

¹²⁰ Како волонтирати у Србији? Водич за примену Закона о волонтирању, Београд, 2011

¹²¹ Истраживање јавног мњења, Положај и потребе младих, мај 2012. године, Истраживање реализовао ЦеСИД

¹²² Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, 2012

могућности. Како је истакнуто у истраживању, овај податак је важан јер упућује на то да би требало подржати пројекте промоције волонтерског рада на локалном нивоу.

Волонтеризам и волонтерски рад представља један од најефективнијих облика учешћа грађана/ки у процесима развоја неке земље. Волонтирање као модел друштвеног ангажовања има огроман потенцијал у спровођењу активности усмерених на смањење сиромаштва, одрживи развој и социјалну инклузију. Доношење закона о волонтирању довело је до тога да волонтеризам буде признат и препознат као важан сегмент развоја друштва и грађанске свести у Републици Србији. Међутим, како се у нацрту Националне стратегије за младе наводи, правни оквир је неадекватан и не стимулише довољно волонтеризам међу младима. Осим тога, доступни подаци показују да значајна већина младих није информисана о могућностима волонтирања, те је потребно спроводити активности у вези са промоцијом волонтерског ангажмана. Потребно је подстицати волонтеризам како би се свест опште популације грађана, не само младих подигла на виши ниво.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Волонтеризам младих*

Општи циљ:

Развијена свест младих, чланова локалне заједнице и доносилаца одлука о значају и важности волонтеризма.

Специфични циљеви:

1. Подржати активно укључивање младих у волонтерски рад и информисање о могућностима волонтирања у земљи и иностранству
2. Подржати волонтерске програме установа и организација
3. Подржати оснивање и рад локалних волонтерских центара

Мобилност младих

Мобилност младих је могућност младих људи да се крећу између различитих места у својој земљи и ван ње, у циљу постизања личних развојних циљева, самосталности, ради волонтирања и омладинског рада, учешћа у образовним програмима, стручног усавршавања, запослења и каријерних циљева, стамбених прилика и активности, које су у вези са слободним временом.¹²³

Прилике за мобилност младима су доступне широм Европе. Еразмус+ је нови програм ЕУ за побољшање вештина и запошљивости кроз едукацију, тренинге у области спорта и омладине. У периоду 2014-2020 програм ће пружити могућности за преко четири милиона младих у Европи да уче, учествују на тренинзима, стичу радно искуство и волонтирају у иностранству. Млади из Србије моћи ће да користе могућности овог програма од марта 2015. године. Први циљ деловања Еразмус+ програма тиче се мобилности појединаца, а подржава мобилност ученика и особља, које подразумевају могућности за студенте, приправнике, младе и волонтере, као и професоре, наставнике, тренере, омладинске раднике, образовање запослених у институцијама и цивилном друштву, како би учили или стекли професионално искуство у другој земљи. *Erasmus Mundus* програм подразумева заједничке магистарске дипломе и захтева висок ниво интегрисаних међународних студијских програма, насталих конзорцијумом институција високог образовања, које додељују пуне школарине најбољим мастер студентима широм света. Поред тога, ту су Еразмус+ кредити за мастер студије који подразумевају да студенти високог образовања из програмских земаља, кредитно подржани програмом, стекну потпуну мастер диплому. У овом случају студенти би требало да се обратe националним банкама или агенцијама за студентске кредите.¹²⁴

Осим програма Европске уније, млади имају могућност да раде и путују и уз помоћ компаније *Work and Travel Group*, која студентима и младима од 18 до 35 година омогућава упознавање са значајем програма културне размене, стручне праксе, радних програма у Америци и широм света, као и значај усавршавања страних језика.

Национална стратегија за младе за период 2009-2014¹²⁵ наводи да је ширењу ксенофобије допринела и ограничена слобода кретања у региону. Међутим, 2009. године Савет Европске уније објавио је документ о визној либерализацији за земље западног Балкана, на основу којег је

¹²³ Вилијамсон, Х. 2002. Подршка младима у Европи: Принципи, политике и праксе. Стразбур, Савет Европе

¹²⁴ http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf

¹²⁵ Национална стратегија за младе за период 2009-2014, 2008

19.10.2009. године ступио на снагу безвизни режим са Европском унијом и укидање виза за путовања у државе чланице ЕУ које су део тзв. Шенгенског простора. Осим тога, разлози за незаинтересованост младих да буду мобилни, наведени у Стратегији и данас су актуелни. Лоша материјална и социјална ситуација младих, непостојање адекватне инфраструктуре и спора реформа, доводе до ксенофобије. Са друге стране, ова ситуација допринела је великој заинтересованости знатно већег броја младих не само ка покретљивости из мањих средина у веће и према другим државама у циљу образовања, културне размене, туризма, међународне сарадње, већ и ради сталне промене боравка.

Нацрт Националне стратегије за младе 2015-2025 кроз специфичне циљеве дефинише проблеме који се тичу мобилности младих. Специфични проблеми јесу непостојање услова за мобилност младих у погледу финансијских могућности, подршке породице и околине и процедура приликом мобилности.

Резултати истраживања рађених 2011. године о мобилности младих у Србији, па тако и у Војводини, показали су да више од половине испитаника (53,7%) у току 2010. године није путовало у иностранство, а у популацији оних који су путовали њих 60% је било свега једном у иностранству. Свега 3,27% је уопште имало искуство боравка у некој странијој школи или факултету, остали су путовали туристички. Подаци такође показују да је само 9% младих спремно да се школује у иностранству, а 2,8% је сигурно да ће у будућности то и реализовати. Најпривлачније су европске земље, а тек потом оне прекоокеанске. Истраживање је показало су да фактори који олакшавају мобилност интернет и визна либерализација, а слабије институције и програми. Са друге стране, фактори који отежавају мобилност су финансијске тешкоће и неспремност на раскидање примарних веза.¹²⁶ Истраживање је показало да 16,3% младих не би било спремно да промени место боравка, ако би им се пружили бољи животни услови у другом месту у Србији или иностранству. Као најзначајнији фактор који утиче на неспремност да се промени место боравка, показао се степен задовољства сопственим животом. Као најважнији разлог одласка из земље, испитаници су навели економске чиниоце (81%), за половину испитаника (49,9%) основни мотив је бољи животни стандард, а за трећину (31.1%) могућност лакшег проналазка посла. За одлазак у иностранство, највише испитаника (47.5%) би искористило родбинске и мреже пријатеља. На институционалну подршку школе/факултете, односно компаније или амбасаде ослонила би се четвртина испитаника (27,8%). Резултати те студије показују да преко 80% младих у Србији није информисано о постојању програма који би им омогућили мобилност (*Tempus*, *Bazileus*, Еразмус+). На узорку од 550 високо образованих испитаника, њих 15 је учествовало у једном од ових програма, што значи да је 2,73% младих имало прилику да искуси академску мобилност. Студија показује да је веома низак степен препознавања постојећих канала за мобилност последица, пре свега, високе неинформисаности младих у вези са програмима који постоје и за које могу да аплицирају. После финансијских проблема, као доминантни разлог сваки четврти испитаник наводи личну незаинтересованост за студије у иностранство, а тек потом компликоване процедуре, недостатак информација и недовољно познавање језика. Добијени подаци о мобилности младих у Србији нису на завидном нивоу. Резултати истраживања показују да је ниска стопа младих спремна да искористи могућност упознавања друге земље, њене културе и језика кроз волонтерско ангажовање. Такође, подаци о броју студената који су укључени у процес академске мобилности поражавајуће је низак. И поред увођења безвизног режима, општа материјална и социјална ситуација младих је на ниском нивоу, што утиче на то колико млади користе могућност да буду мобилни. Неопходно је улагати у информисање младих о могућностима мобилности, заинтересовати их примерима добре праксе, указати им на значај и сопствене бенефите који могу остварити коришћењем доступних програма мобилности. Потребно је оснажити младе, улагати у њих и створити повољне услове да развијају своје вештине, да раде и активно учествују у друштву, а од кључног је значаја да свака млада особа добије могућност да искаже своје потенцијале.

¹²⁶ <http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/387/Istrazivanje%20mobilnost%20mladih%20-%202011.pdf> – Истраживање о мобилности младих у Србији, Институт за социолошка истраживања у сарадњи са МОС, септембар/октобар, 2011

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Мобилност младих*

Општи циљ:

Повећано учешће младих у процесу мобилности

Специфични циљ:

1. Подржати мобилност младих и информисање у овој области

VI ВОЛОНТЕРИЗАМ И МОБИЛНОСТ МЛАДИХ

Волонтеризам младих

Општи циљ: Развијена свест младих, чланова локалне заједнице и доносилаца одлука о значају и важности волонтеризма

Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Време	Ресурси
6.1. Подржати активно укључивање младих у волонтерски рад и информисање о могућностима волонтирања у земљи и иностранству	6.1.1. Подржати активности које промовишу волонтеризам и мотивишу младе да се баве волонтерским радом, као и активности које доприносе информисању младих о волонтирању у земљи и иностранству	Број промотивних пројеката Обухват младих Број волонтерских центара и удружења која спроводе те активности Број новооснованих волонтерских организација Обухват младих кампањама Обухват младих пројектима	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења НФМ
	6.1.2. Подстицати програме активног укључивања младих у волонтерски рад, инклузивно волонтирање у циљу социјалне укључености маргинализованих група	Број пројеката, кампања, волонтерских акција, инклузивних пројеката Обухват младих Број укључених неформалних група	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења НФМ
	6.1.3. Подстицати међугенерациску сарадњу кроз програме волонтирања	Број пројеката Број кампања Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења НФМ ЈЛС/КЗМ
	6.1.4. Промовисати волонтирања у кризним ситуацијама, заштите од природних катастрофа и елементарних непогода	Број пројеката Број кампања Обухват младих Територијална покривеност	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ Црвени крст	2015 - 2020	ПССО Удружења Сектор за ванредне ситуације Црвени крст
6.2. Подржати волонтерске програме установа и организација	6.2.1. Подржати установе које реализују волонтерске програме за младе, образоване за тражени стручни рад	Број установа Број волонтера	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе ЈЛС
	6.2.2. Подржати волонтерске пројекте удружења младих и за младе	Број пројеката Број кампања Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења
	6.2.3. Подржати волонтерске кампове и волонтерске размене у земљи и иностранству	Број кампова Број размена Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС/КЗМ Удружења
	6.2.4. Подржати обуке за стручно усавршавање о волонтерском	Број пројеката Обухват младих	Удружења Установе	2015 - 2020	ПССО ЈЛС

	менаџменту у различитим областима		ЈЛС/КЗМ		Удружења
6.3. Подржати оснивање и рад локалних волонтерских центара	6.3.1. Подстицати оснивање и активности волонтерских центара на локалном нивоу	Број волонтерских центара Број пројеката Број кампања Обухват младих пројектима Обухват младих кампањама	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
	6.3.2. Формирати интерсекторску радну групу која ради на унапређењу волонтеризма на покрајинском нивоу	Формирана радна група	ПССО	2015 - 2020	ПССО
	6.3.3. Додела годишње Покрајинске награде за волонтирање	Установљена награда	ПССО Удружења	2015 - 2020	ПССО Удружења
	6.3.4. Подржати активности васпитно-образовних установа које мотивишу ученике да кроз волонтирање стекну вештине неформалног образовања	Број пројеката Број установа Обухват ученика Број кампања	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе
Мобилност младих					
Општи циљ: Повећано учешће младих у процесу мобилности					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Време	Ресурси
6.4. Подржати мобилност младих и информисање у овој области	6.4.1. Подржати активности усмерене на информисање младих о могућностима и програмима мобилности	Број пројеката Број кампања Обухват младих пројектима Обухват младих кампањама	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Медији Удружења ЈЛС/КЗМ
	6.4.2. Унапредити информисање младих о програмима мобилности младих у школском систему, укључујући и савет родитеља	Број пројеката Број школа Обухват ученика	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе
	6.4.3. Подржати обуке наставног особља, омладинских радника о сврси и програмима мобилности	Број пројеката Обухват наставног особља и омладинских радника	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Удружења Установе
	6.4.4. Подржати пројекте који доприносе мобилности младих, међурегионалну и међународну сарадњу	Број пројеката Обухват младих	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења ЈЛС/КЗМ
	6.4.5. Подржати учешће удружења младих и за младе у европским и светским мрежама младих	Број пројеката Обухват младих Број укључених удружења	Удружења Установе ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Удружења Европска комисија
	6.4.6. Подржати пројекте младих који подразумевају учешће у различитим	Број пројеката Обухват младих пројектима	Удружења Установе	2015 - 2020	

	програмима и пројектима међурегионалне и међународне сарадње, са посебним акцентом на међународне тренинге, размене и студијска путовања (кроз Еразмус+ и др. програме) у циљу оснаживања младих у свим областима		ЈЛС/КЗМ		
--	---	--	---------	--	--

„У објективном смислу безбедност се мери одсуством претњи за усвојене вредности, а у субјективном одсуством страха да ће те вредности бити угрожене.“

Арнолд Волферс

Људска безбедност¹²⁷ је безбедност која у свом најширем смислу обухвата знатно више од непостојања насилних сукоба. Она обухвата људска права, добру власт, могућност образовања и здравствену заштиту, обезбеђује да сваки појединац има могућност и избор да реализује своје потенцијале, слободу од немаштине, слободу од страха и слободу будућих генерација да наследе здраву животну околину – то су међузависни грађевински материјали од којих се изграђује људска, и према томе, национална безбедност. Побољшањем безбедности се утиче и на смањење сиромаштва, постизање економског просперитета и спречавање сукоба. Одсуство било ког облика ускраћености, одсуство страха и слобода будућих генерација да наследе здраво природно окружење – међусобно су повезани саставни делови људске безбедности и стога националне безбедности. Безбедност представља начин заштите виталних вредности како друштва, тако и појединца. Сигурност, по Маслову¹²⁸, представља једну од најважнијих људских потреба. Безбедност је такође препозната као кључна друштвена вредност кроз бројне међународне документе.

„Свако има право на слободу и безбедност личности“ наводи се у Европској конвенцији за заштиту људских права и основних слобода,¹²⁹ док Европска стратегија безбедности¹³⁰ безбедност види као предуслов развоја. Да би се одређена заједница сматрала безбедном, осим одсуства конфликта, мора неговати вредности као што су: поштовање људског интегритета и достојанства, слободе, једнакости, мањинских права, неповредивост имовине.

Према концепту људске безбедности¹³¹ у чијем фокусу је појединац, институције су дужне да грађанима обезбеде сталну заштиту уместо повремене, односно да делују превентивно, а не реактивно. То подразумева институционалну одговорност да се развијају програми и услуге који одговарају потребама локалне заједнице и у интересу су чланова заједнице. Основне компоненте људске безбедности према УН, које су 1994. године започеле развој овог концепта, јесу „слобода од страха“ и „слобода од оскудице“. Концепт људске безбедности посматра стање у више различитих области које утичу на стање безбедности у локалној заједници:

Економска безбедност обухвата проблеме незапослености, задржавања радног места, лоших услова на раду, неједнакости прихода, социјалног осигурања и бескућништво.

Безбедност хране односи се на проблеме физичког и економског приступа исправној храни.

Здравствена безбедност обухвата последице изазване инфективним и паразитским болестима, ХИВ и другим вирусима, загађеним ваздухом и водом, као и неодговарајућег приступа услугама здравствених служби.

Безбедност животне средине односи се на уништење локалних и глобалних еко-система, несташицу пијаће воде, поплаве и друге природне непогоде, нерационално крчење шума и загађење воде, ваздуха и земљишта

Лична безбедност обухвата опасност од физичког насиља које могу да врше различити актери – од државе до породице, затим безбедност на раду и саобраћају

Политичка безбедност обухвата опасност од репресивних мера при чему постоји могућност угрожавања и кршења људских права.

Национална стратегија за младе за период 2009-2014 истиче безбедност младих као један од најважнијих принципа. Према ЦАПИ истраживању из 2012. године, које је спровело

¹²⁷ Дулић Д., Људска безбедност, Зборник текстова, Фонд за отворено друштво, Београд, 2006

¹²⁸ Маслов А., Мотивација и личност, Харпер и Брос, 1954

¹²⁹ Европска конвенција за заштиту људских права и слобода, Рим 1950

¹³⁰ Европска стратегија безбедности, Брисел, 2003

¹³¹ Бјелаш М., Приручник за рад локалних савета за безбедност, Кикинда, 2011

Министарство омладине и спорта, 86,5% становништва АП Војводине сматра да држава не води довољно рачуна о безбедности младих.

Безбедност младих нашла се као засебна област у АППМ у АП Војводини за период 2011-2014, па програми подршке за унапређење безбедности младих постају равноправно заступљени као и друге области обухваћене овим документом. Кроз имплементацију овог документа, организовани су едукативни кампови, радионице, анкете, трибине на тему безбедности саобраћаја, обуке вршњачких едукатора, предавања на тему насиља у партнерским везама, трговине људима, насиљу на спортским догађајима, електронском насиљу, као и насиљу у школама, креирање база података, мапирање безбедних и небезбедних локација у сарадњи са Полицијском управом, истраживања, промотивне кампање... Подаци из извештаја о реализацији АППМ у АП Војводини јасно указују на велики пораст интересовања младих за безбедност. Кроз реализоване активности директно је било укључено 2.117 младих 2011. године, 3.239 младих 2012. године и 4.833 младих 2013. године. Остварене активности у овом периоду имале су за циљ промовисање културе ненасиља и унапређење безбедности у школама, ангажовање и учешће младих у конкретним акцијама на локалном нивоу, усмерене ка унапређивању безбедности младих, креирање безбедног окружења на интернету и превенцију електронског насиља, повећање безбедности младих на јавним местима, превенцију и сузбијање насиља у породици, као и подржавање истраживања о насиљу међу младима и над младима.

Као најприсутније запажани у анализи стања и положаја младих са аспекта безбедности, посебно ћемо се осврнути насиље на интернету, спорту, у саобраћају, вршњачко насиље и насиље у породици. Када посматрамо младе у Србији, у њиховом садашњем друштвеном контексту, уочава се да се њихов лични развој одвија у условима све веће несигурности и бројних претњи безбедности, а чему у прилог говоре следеће констатације, резултати истраживања релевантних стручњака и организација. Најзначајније изазове, претње и ризике по безбедност младих представљају криминал, превасходно вршење кривичних дела од стране малолетних учиниоца и трговина људима, насиље које се најчешће јавља у породици, међу вршњацима, на интернету и на спортским приредбама и саобраћајне незгоде. Присутност сталних безбедносних претњи један је од основних извора конфликта, нарочито у областима мултиетничке разноликости. Насиље младих људи представља један од највидљивијих облика насиља у друштву. Употреба насиља да би се разрешили конфликти цени се и претпоставља помирљивом понашању или „млаким“ реакцијама као немужевним. Тај процес социјализације насиља, којим се оно легитимизује и нормализује, има далекосежне импликације на начин на који се схвата и доживљава интеракција између мушкараца и жена. Према истраживању положаја и потреба младих Министарства омладине и спорта у 2013. години висок проценат испитаника (84%) сматра да држава не води довољно рачуна о безбедности младих, 12% сматра да је брига државе о безбедности младих довољна, док свега 4% испитаника нема став по овом питању. Приметно је да најмањи проценат испитаника старости између 40 и 60 година има позитиван став по овом питању. Како родитељи младих спадају већином у ту категорију испитаника, јасно је да досадашњим деловањем државе нису уверени у одговоран приступ питањима безбедности младих. Ипак, за прецизно фокусирање будућих активности било би важно утврдити шта испитаници перципирају као претњу за безбедност младих, као и које мере би по њиховом мишљењу биле ефикасне у решавању овог проблема. Већина испитаника види интернет (69%) и друштвене мреже попут Фејсбука (66%) као претњу безбедности младих. У просеку више жена мисли да су је интернет претња (72.3% према 65.3% мушкараца), док већи постотак мушкараца (60.8% жена према 71.3% мушкараца) сматра да су друштвене мреже претња за безбедност младих у Србији. И остали социодемографски индикатори показују статистичку значајност у овом случају. Приметно је да са годинама расте проценат испитаника који сматрају да интернет и друштвене мреже не представљају претњу безбедности младих (што може бити и последица мањег познавања интернета и информационах технологија у старијим генерацијама). Интересантан је податак да популација насељена у граду у значајно већем проценту сматра да су друштвене мреже претња за безбедност младих, него сеоска популација (73.1% спрам 58.9%). Такође, виши степен школске спреме и социоекономски статус повезани су са већом перцепцијом претње и угрожене безбедности младих на Интернету и путем друштвених мрежа. Укупно 62% испитаника изјаснило се да сматра да млади немају довољно знања и вештина да се заштите од опасности које интернет носи. Свега петина испитаника је на ово питање одговорила потврдно, што указује да у старијој популацији постоји свест о томе да интернет и друштвене мреже носе одређене опасности, као и да млади нису у довољној мери системски нити у оквиру породице оспособљени да са тим опасностима изађу на крај. И у овом случају су сви демографски индикатори осим пола показани

као релевантни, при чему је већи број негативних одговора поново дат од стране испитаника вишег социоекономског статуса који живе у градским областима.

Већи проценат испитаника у АП Војводини (25.5%) сматра да млади имају довољно знања и вештина да се заштите од опасности на интернету. Ово може бити и последица спровођења већег броја превентивних програма везаних за заштиту од злостављања на интернету, који се спроводе у АП Војводини у већем обиму. Коришћење интернета представља веома распрострањену појаву међу младима која поред свих својих погодности носи и одређене безбедносне ризике. Да је интернет претња по безбедност младих сматра 69,2% грађана Војводине док 65% њих мисли да млади не умеју адекватно да се заштите од опасности које интернет носи. Непријатност на интернету и/или електронско насиље доживело је 30.35% младих у Војводини. Највише непријатности млади доживљавају на друштвеној мрежи Фејсбук 68,04%.

Деликвенција представља угрожавање основних друштвених вредности кршењем моралних, прекршајних и кривичних норми. Насиље представља злоупотребу силе или претње у циљу повређивања или застрашивања особе или уништења имовине. Према подацима Републичког завода за статистику број малолетних учинилаца кривичних дела за 2013. годину, у АП Војводини укупно износи 1057 кривичних дела, од којих више од 50% (641) су дела учињена против имовине (тешка крађа 303, крађа 169, разбојништво 56, уништење и оштећење туђе ствари 40, ситна крађа, утаја и превара 32, неовлашћено коришћење туђег возила 16, прикривање 6, изнуда 6, утаја 6, разбојничка крађа 5, превара 1, одузимање туђе ствари 1), око 13% (138) су дела учињена против јавног реда и мира (насилничко понашање 115, изазивање панике и нереда 6, недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја 5, повреда гроба 5, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи 3, насилничко понашање на спортској приредби 3, договор за извршење кривичног дела 1), око 2% (20) су учињена против безбедности јавног саобраћаја, око 2% (19) против здравља људи, око 2% (19) против правног саобраћаја, око 2% (18) против правосуђа, око 1% (10) против брака и породице (насиље у породици), око 1% (10) остала кривична дела из посебних закона, испод 1% (7) против животне средине, испод 1% (6) против опште сигурности људи и имовине, испод 1% (4) против привреде, испод 1% (2) против човечности и других добара заштићених међународним правом (трговина људима), испод 1% (2) против државних органа, и по једно кривично дело учињено против интелектуалне својине, против безбедности рачунарских података, и против уставног уређења и безбедности Републике Србије. У односу на 2009. годину у 2013. години је дошло до повећања кривичних пријава за 10%, оптужења за 34%, а осуде за 39% малолетних учинилаца кривичних дела.

Када је реч о вршњачком насиљу, више од две трећине испитаника сматра да млади нису адекватно заштићени од вршњачког насиља. Са растом социоекономског статуса испитаника (примања) смањује се и проценат оних који сматрају да млади нису у довољној мери заштићени од ове врсте насиља. Око 85% испитаника сматра да је малолетничка деликвенција узела маха и да држава није у стању да се на адекватан начин избори са њом према истраживању о положају и потребама младих спроведеног од стране МОС 2013. године. Млађа група испитаника види проблем малолетничке деликвенције у нешто мањој мери као изражен (81% у односу на 86 и 88 % у другим групама испитаника), са друге стране нема статистички значајних разлика по годишту када су у питању ставови везани за деловање државе у домену малолетничке деликвенције – мишљење да се држава не бори на одговарајући начин против овог друштвеног проблема врло је хомогено у свим социоекономским категоријама испитаника. Вршњачко насиље најчешће почиње у детињству а врхунац достиже на адолесцентском узрасту. Према истраживању које је спроведено међу средњошколцима у три града у Војводини (Нови Сад, Панчево и Зрењанин) 24% испитаника је претрпело неки облик физичког насиља док је 51% претрпео неки облик вербалног насиља.

На основу истраживања „Индекс безбедности младих у АП Војводини“ које је спроведено 2013. године од стране Независне омладинске организације Руме у сарадњи са партнерским организацијама на узорку од 1780 младих од 15 до 30 година, може се закључити да је сваки четврти средњошколац био жртва вршњачког насиља – 26,67%. Већина од 81,01% тврди да никада није вршила насиље над другим особама, док скоро свака пета особа узраста од 5 до 18 година у АП Војводини признала је да је вршила неки облик насиља над другима. Скоро сваки пети средњошколац у АП Војводини – 22,50% се плаши да ће бити малтретиран или нападнут у школи, док већина средњошколаца сматра да се у њиховим школама догађа насиље над појединцем или групом због етничке припадности 62,77%. Према мишљењу испитаника који су дали потврдан одговор, највише насиља због етничке припадности трпе припадници ромске националности (43,50%) потом мађарске (27,80%) српске (8,52%), хрватске (7,62%), албанске (3,59%), словачке (2,69%) а потом припадници осталих националности који чине преосталих 6,28%. Интересантан је

податак да 42,44% ученика не зна коме треба да се обрати у случају насиља у школи.

Насиље на спортским приредбама се најчешће везује за хулиганизам навијачких група. Постконфликтни период у Србији представља плодно тле за развој и појаву екстремистичких навијачких група које под окриљем навијања за одређени спортски клуб пропагирају мржњу, шовинизам и насиље. Припадност навијачким групама у Новом Саду је највише изражена код средњошколаца, око 9%, док код особа старијих од 25 година свега 2%, наводи се у „Индексу безбедности младих у Војводини“ из 2013. године. Процењује се да је у Србији тренутно око 6000 особа активно у навијачким групама од којих се процењује да је око 77% насилно или потенцијално насилно. Најчешћи разлог припадности младих навијачким групама је последица нездраве социјализације од стране породице и окружења. Обесхрабрује чињеница да већина младих у Војводини сматра да се насиље приликом организовања спортских манифестација не може трајно спречити. Већина од 63,86% негативно је одговорила на ово питање. Млади су става да су потребније строже законске мере и тај став дели 46,38%, скоро једна трећина младих у Војводини сматра да је на спортским манифестацијама потребно присуство већег броја припадника органа реда и тај став дели 31,28%.

Закон о безбедности саобраћаја, донет 2010. године, захваљујући поштравању санкција, знатно је смањио број страдалих у саобраћајним незгодама, лоша путна инфраструктура, слаба техничка контрола возила као и недостатак безбедносне културе код возача и даље сврстава Србију међу саобраћајно најнебезбедније земље Европе. Према подацима Агенције за безбедност саобраћаја у 2012. години је од укупног броја страдалих возача у саобраћајним незгодама, 35% возача млађих од 30 година. Најчешћи узроци саобраћајних незгода код младих возача су вожња у алкохолисаном стању, непоштовање саобраћајних прописа и ограничења брзине. Распон годишта 14 до 35 година носи 90% криминала и насиља у Србији. Према истраживању положаја и потреба младих Министарства омладине и спорта у 2013. години у оквиру сегмента безбедности испитани су и ставови везани за понашање младих у саобраћају. Испитаници који сматрају да се млади не понашају довољно одговорно у саобраћају чине 82% као и да су изложени у већој мери опасностима у саобраћају него што је раније то био случај 81%. Евидентно је да постоји широка и уједначена перцепција младих као недовољно одговорних у саобраћају са једне стране, али и угрожених у саобраћају, са друге стране.

Одрастање у земљама које су у транзицији довело је до тога да млади данас представљају најрањивију групацију у друштву по питању безбедности. Застарео образовни систем и утицај масовних медија узрокују код младих непознавање различитих култура и вредности што се често манифестује нетолеранцијом и ксенофобијом. Лоша економска ситуација и висока стопа незапослености је чест узрок вршења кривичних дела младих. Овим Акционим планом, потребно је пружити подршку младима, јер није реч само о њиховом бољем животу, већ и о будућности земље. Системска, организована и стална подршка младима значи квалитетну будућност покрајине, њен даљи економски развој, повећање наталитета и стварање услова за бољи живот младих.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Безбедност младих*

Општи циљ:

Унапређени услови и оснажени млади за развијање безбедносне културе.

Специфични циљеви:

1. Институционално оснаживати сектор безбедности и повећати мултисекторску сарадњу у циљу унапређења, остваривања и заштите људских права и права младих
2. Развијати безбедносну културу младих, подстицати и стварати безбедније школско окружење, окружење на спортским манифестацијама и на јавним местима
3. Подстицати и креирати безбедније окружење на интернету и превенцију електронског насиља
4. Континуирано превенирати сузбијање вршњачког насиља и насиља у породици
5. Подстицати и стварати безбедније окружење младих у саобраћају
6. Подстицати истраживања о насиљу

VII БЕЗБЕДНОСТ МЛАДИХ					
Општи циљ: Унапређени услови и оснажени млади за развијање безбедносне културе					
Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Време	Ресурси
7.1. Институционално оснаживати сектор безбедности и повећати мултисекторску сарадњу у циљу унапређења, остваривања и заштите људских права и права младих	7.1.1. Подржати пројекте међусекторске сарадње који имају за циљ унапређење безбедности и безбедносне културе младих кроз заједничке активности	Број пројеката реализованих у међусекторској сарадњи Број потписаних споразума, меморандума и протокола о сарадњи Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ЈЛС МУП Установе
	7.1.2. Подржати програме изградње капацитета институција, удружења и медија за сензибилизацију и заштиту људских права и права младих	Број пројеката Број медијских извештаја Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ПСКИ ЈЛС Медији Установе
	7.1.3. Подржати пројекте креирања приступачнијих процедура и приближавања институција сектора безбедности младима	Број пројеката Број студијских посета Обухват младих Број реализованих кампања	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ЈЛС МУП Медији
7.2. Развијати безбедносну културу младих, подстицати и стварати безбедније школско окружење, окружење на спортским манифестацијама и на јавним местима	7.2.1. Подржати пројекте едукације младих ради подизања свести о одговорности младих и подстицања на солидарност, партиципацију, толеранцију, поштовање различитости и ненасилне комуникације	Број пројеката Број школа Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе
	7.2.2. Подржати пројекте едукације младих о фер и спортском навијању и понашању на спортским манифестацијама	Број пројеката Број укључених спортских клубова Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Спортска удружења
	7.2.3. Подржати пројекте едукације и оснаживања младих за стварање безбеднијег школског окружења и окружења на јавним местима	Број пројеката Број школа Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Установе
	7.2.4. Подржати програме едукације и повећања безбедности младих у кризним ситуацијама (пожари, елементарне непогоде и сл.)	Број пројеката Број школа Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ЈЛС МУП Ватрогасне службе
7.3. Подстицати и креирати безбедније окружење на	7.3.1. Подржати едукативне пројекте за младе ради подизања нивоа	Број пројеката Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО Установе

интернету и превенцију електронског насиља	свести о ризицима и безбедности на интернету	Територијална покривеност	Установе		
	7.3.2. Подржати едукативни пројекте за младе о значају заштите података о личности на интернету и друштвеним мрежама	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе
	7.3.3. Подржати програме оснаживања тимова вршњачких едукатора који ће се бавити превенцијом електронског насиља	Број пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО Установе
7.4. Континуирано превенирати сузбијање вршњачког насиља и насиља у породици	7.4.1. Подржати програме континуиране обуке просветних и омладинских радника у АП Војводини за препознавање и превенцију насиља	Број пројеката Број просветних радника Обухват школа Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ЈЛС Установе
	7.4.2. Подржати едукативне програме за младе, родитеље и старатеље о препознавању и превенцији родно заснованог насиља, насиља у партнерским односима и насилничког понашања код деце	Број пројеката Обухват младих Обухват родитеља, старатеља	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ЈЛС ЦСР Установе
7.5. Подстицати и стварати безбедније окружење младих у саобраћају	7.5.1. Подржати едукативне пројекте за младе о значају поштовања саобраћајних прописа кроз примере из праксе	Број пројеката Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО МУП Установе
	7.5.2. Подржати програме који имају за циљ подизање свести младих о опасностима возње под дејством алкохола и психоактивних супстанци кроз јавне кампање	Број кампања и промотивних активности Број прегледа креираних видео спотова на интернету	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН Медији
7.6. Подржати истраживања о насиљу	7.6.1. Подржати спровођење истраживања о свим облицима насиља и броју кривичних дела насилничког насиља, системско обрађивање података и анализа о насиљу међу младима	Спроведена истраживања Обухват младих истраживањима	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ЈЛС Установе МУП
	7.6.2. Подржати спровођење истраживања о поверењу младих у сектор безбедности и електронском насиљу	Спроведена истраживања Обухват младих истраживањима	Удружења ЈЛС/КЗМ	2015 - 2020	ПССО

Животна средина

Под животном средином подразумева се окружење сваког живог бића, односно изузетно сложен сплет односа целокупне живе и неживе природе. Она је извор природних ресурса (ваздуха, воде, земљишта, шума, стена и минерала, биљних и животињских врста) и њен квалитет директно или индиректно утиче на живот човека и његово здравље. Закон о заштити животне средине дефинише животну средину као скуп природних и створених вредности чији комплексни међусобни односи чине окружење, односно простор и услове за живот.¹³² Заштита животне средине подразумева скуп теоријских знања, практичних активности, превентивних и санитарних мера, које за циљ имају адекватно управљање, експлоатацију и очување постојећих природних ресурса, смањење загађења, успостављање принципа одрживог развоја и проналазак компромиса између екологије и економије, односно између животне средине и привредног развоја.

Здрава животна средина је право сваког човека загарантовано Уставом¹³³ и законима како на националном¹³⁴ тако и на међународном нивоу,¹³⁵ при чему су сваки појединац и друштво у целини одговорни за њену заштиту и очување. Ово право налази се у основи свих осталих права, јер је за њихово остваривање од пресудног значаја здрава животна средина.

Животна средина се појављује као један од приоритета омладинске политике на европском и светском нивоу. Млади су препознати као важна карика у решавању проблема животне средине са којима се суочава данашње становништво на планети, и као такви представљају ресурс, извор идеја и промена које човечанство треба да учини како би уопште могли говорити о његовој будућности. Многи документи попут споразума, конвенција, декларација, стратегија на европском и светском нивоу управо истичу улогу младих у решавању проблема одрживог развоја и климатских промена. Европска комисија, у оквиру Стратегије за младе Европске уније за период од 2010-2018¹³⁶ дефинише очување животне средине као један од приоритета у оквиру Акције 8 – Млади и свет. Улога ЕУ у погледу деловања у овој области јесте да пружи подршку младима за сарадњу са регионима изван Европе и омогући им укључивање у процесе израде глобалних политика на теме као што су климатске промене, УН Миленијумски циљеви развоја, људска права, „зелени” облици потрошње и производње и сл. Конкретно, то значи: подизање свести младих о глобалним питањима; пружање могућности младима за размену мишљења са креаторима политика на глобалном нивоу; подстицање младих за волонтирање на пројектима заштите животне средине („зелено волонтирање“) и усвајање зелених норми понашања (рециклирање, уштеда енергије, употреба хибридних возила др.). Остварење ових постављених циљева Комисија постиже, између осталог, путем партнерстава са Саветом Европе тј. годишњих симпозијума на којима су учесници млади, креатори омладинских политика, млади истраживачи и омладински радници; тематске активности кроз програм Ерасмус+ који пружа могућност младима широм Европе да сарађују на теме као што су заштита животне средине, учешће грађана, људска права; билатерални догађаји између земаља ЕУ и оних које нису у ЕУ, како би се промовисао инеркултурални дијалог и разумевање међу младима. Истраживање Европске комисије 'Евробарометар', које се односило на партиципацију европске омладине у демократском животу, спроведено у априлу 2013. године, показује да постоји тенденција пораста броја младих између 15 и 30 година који учествују у раду неке организације која се бави питањима животне средине, односно климатских промена у односу на 2011. годину.¹³⁷

Како је питање животне средине постало приоритет протеклих деценија, препознат је значај младих и у овој области¹³⁸. Велика важност у разноврсним програмима ЕУ придаје се климатским променама (као највећем глобалном друштвеном, економском и еколошком проблему), одрживом развоју, активном учешћу младих у политичком ангажовању и доношењу одлука у области животне средине, као и повезаности између здравља младих и животне средине. Стратегија „Европа 2020 -

¹³² Закон о заштити животне средине, 2009

¹³³ Устав Републике Србије, 2006

¹³⁴ нпр. Закон о заштити животне средине, 2009

¹³⁵ нпр. Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters, 1998

¹³⁶ EU Youth Strategy 2010-2018, 2009

¹³⁷ Report Flash eurobarometer 375 European Youth: Participation in Democratic Life, 2013 и Analytical report Flash eurobarometer 319a Youth on the move, 2011

¹³⁸ World Youth Report-Youth & climate change, 2010

стратегија за паметан, одржив и укључив развој¹³⁹ као један од стратешких приоритета наводи одржив раст и развој, тј. представља визију ЕУ која се плански бори против климатских промена у којој постоји тенденција раста употребе обновљивих извора енергије и повећање енергетске ефикасности. Како би се ови циљеви испунили, покренута је водећа иницијатива Ресурсно ефикасна Европа која разрађује специфичне акције. У оквиру ове водеће иницијативе наводи се да је важно европску економију одвојити од претеране потребе природних ресурса, посебно истичући декарбонизацију економије и повећање употребе обновљивих извора, модернизацију саобраћаја и промоцију енергетске ефикасности. Ова иницијатива, заједно са иницијативом Млади у покрету, чији је циљ побољшање квалитета образовања и пружање разноврсних могућности младима да уче, представљају будућност одрживог развоја Европе. У области одрживог развоја, омладинска политика Европске уније кроз Извештај за младе Европске комисије за 2012. годину¹⁴⁰ препознаје област одрживог развоја, заштите животне средине и промоције „зеленог“ начина живота. Чак 28, од 33 државе обухваћене овим извештајем, наводи да су њихове Владе предузеле одређене мере подстицања младих људи на учешће у процесу „зеленог волонтеризма“ и „зелених“ облика понашања: међународни програм еко-школа, омладинске асоцијације еколога без граница, зелени покрети, такмичења, еко-пријатељске идеје, промоција грађанског учешћа и друштвени активизам, а многе државе имају и своје акционе планове у области едукације о одрживом развоју.

Европски омладински форум прихватио је неколико тачака из УН Миленијумских циљева¹⁴¹ развоја и припремио омладинске делегате за међународне догађаје у вези са климатским променама и одрживим развојем. Међу новим програмима ЕУ за младе, за период од 2014-2020 године налазе се програм „Живот“¹⁴² са два подпрограма - Животна средина и Акција за климу, који имају за циљ: побољшање енергетске ефикасности, заштита и унапређење квалитета животне средине, опорављање и спречавање губитка биодиверзитета, унапређење развоја, примене и спровођења Политике ЕУ за заштиту животне средине и климатске промене као и промоција интеграције еколошких и климатских питања и циљева у другим политикама ЕУ, јавном и приватном сектору, подршка бољем управљању животном средином и климатским променама на свим нивоима. У оквиру кампање „Еколошко право и партиципација младих“ истиче се значај утицаја омладине на креирање нових законских регулатива, њихово укључивање у акције и кампање за ефикаснију заштиту животне средине као и промоцију еколошког права тј. постизање препознавања права на здраву и чисту животну средину као основног људског права што ће утицати на доносоце одлука и учинити људе одговорнијим према природи.¹⁴³ Кроз формиране базе података, као нпр. *ENHIS* база,¹⁴⁴ прате се јасни индикатори животне средине који представљају ризик по здравље младих.

Према Извештају Европске комисије о напретку Србије за 2014. годину у поглављу 27-животна средина и климатске промене, у областима животне средине и климатских промена, остварен је изузетно мали напредак, те да је потребан додатни напор како би се постигло даље усаглашавање са политиком ЕУ у области животне средине, климатске акције и цивилне заштите. Посебно се истиче потреба за стратешким плановима, мониторингом и акцијама на пољу климатских промена, као и појачавање учешћа јавности у процесу доношења одлука.¹⁴⁵ Заштита и очување животне средине представља основу функционисања Европске уније и све будуће државе чланице имају обавезу да унапреде стање у овој области. Оно што предстоји Србији у даљем процесу евроинтеграција јесте да прилагоди своје правне акте стандардима Европске уније у области заштите животне средине што ће захтевати велики број ресурса, а првенствено време, новац и знање. У цео овај процес кључно је омогућити едукацију, информисање и партиципацију младих.

Национална стратегија за младе Републике Србије за период од 2009-2014 препознала је младе као потенцијал који је у могућности да одговори на промене, изазове и проблеме у животној средини. Стратегија је сагледавала проблеме животне средине у контексту младих кроз низак ниво свести и знања младих, неинформисаност и неукључивање у процес доношења одлука и решавања проблема у области заштите животне средине, као и велике ризике које тренутно стање животне средине носи по здравље младих. Из тог разлога један од стратешких циљева био је оснаживати младе за иницијативе и активности које су у складу са основним циљевима одрживог

¹³⁹ Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, 2010

¹⁴⁰ EU Youth report, 2012

¹⁴¹ The Millennium Development Goals Report, 2014

¹⁴² New EU programmes 2014-2020 Overview, 2013

¹⁴³ Zubowicz-Thull, Murphy, Luchko, Kotulak, Ivliev, Baranovskis и Struga, 2012

¹⁴⁴ ENHIS-Environment and Health Information System, 2014

¹⁴⁵ Serbia 2014 progress report, 2014

развоја и здраве животне средине, а као главни предуслови за унапређење стања у овом правцу Стратегија је истицала образовање, информисање и јачање капацитета младих за активно учешће у доношењу одлука о животnoj средини кроз мултидисциплинарни приступ и сарадњу на свим нивоима.

Како би млади адекватно допринели решавању проблема у области заштите животне средине, информације им морају бити доступне и транспарентне, морају бити образовани и оснажени, са развијеном мултидисциплинарним знањима и еколошком свешћу, и након тога укључени у процес доношења одлука, истиче се у како у Акционом плану политике за младе у АП Војводини за период 2011-2014, тако и у другим документима¹⁴⁶. Међутим, управо недоступност информација, неадекватно образовање, недостатак свести и неукључивање младих у процесе доношења одлука наводе се као најважнији проблеми са којима се млади сусрећу када је у питању ова област. У том смислу, истиче се значај сектора образовања младих, формалног и неформалног, који има задатак да код младих развија еколошку свест, еколошку етику, припреми их и оспособи за одговорно понашање према животnoj средини у складу са принципом одрживог развоја.

Акциони план политике за младе у АП Војводини за период 2011-2014 предвиђао је реализацију разноврсних активности битних за постизање одрживог развоја, заштиту животне средине, коришћење обновљивих извора енергије и примену мера енергетске ефикасности кроз активно укључивање младих у процес доношења одлука, спровођење конкретних акција и промоцију позитивних примера, развој капацитета омладинских организација које имају еколошке програме, њихово међусобно умрежавање, као и повезивање и сарадњу са институцијама. У периоду од 2011-2013. године, износ одређених средстава за реализацију омладинских пројеката у области екологије и одрживог развоја је растао и више хиљада младих имало је индиректну корист од пројектних активности, што се приписује квалитету реализованих пројеката од којих је често корист имала читава локална заједница. Млади у Војводини који су били директни корисници активности у области заштите животне средине, мотивисани су и заинтересовани да допринесу решавању проблема животне средине, ове проблеме сагледали су из више углова, показали су висок ниво креативности, и у складу са тим понудили велики број разноврсних и специфичних активности као решења-радне акције, радионице, кампови, семинари и тренинзи, предавања, перформанси, фестивали, форуми, мониторинг и мапирање и др. Ове активности углавном су имали едукативни карактер и утицај на развој еколошке свести код младих кроз њихово активно учешће у програмима очувања и унапређења животне средине, очувања и одрживог коришћења природних ресурса. Посебан акценат био је на развоју капацитета омладинских организација у руралним и неразвијеним срединама и реализацији активности у овим срединама усмерених ка заштити и унапређењу животне средине и очувања природних ресурса. Међутим, процес јачања капацитета и мотивисања младих је континуиран процес и на њему треба и даље радити како у циљу повећања броја младих укључених у рад еколошких организација, тако и повећања броја и квалитета рада еколошких организација.¹⁴⁷

Број еколошких удружења у Војводини, према подацима Покрајинског секретаријата за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине, у 2014. години обухвата 228 активних еколошких удружења грађана, од тога је 121 из Бачке, 74 из Баната и 33 из Срема, што нас наводи на закључак да у Војводини постоји неуједначен распоред и капацитет за деловање у области заштите животне средине.¹⁴⁸ Такође, постоји и неуједначен капацитет у оквиру ових области када се посматра социоекономски положај, односно капацитет еколошких организација и заступљеност активности у селима и градовима.

Област заштите животне средине препозната је у омладинској политици на покрајинском нивоу као област интересовања и деловања: истраживањем тима стручњака у оквиру пројекта „Животна средина у омладинској политици у Србији“ дошло се до података да сви до сада усвојени ЛАП-ови за младе на територији АП Војводине обухватају аспект заштите животне средине,¹⁴⁹ а више стотина удружења и организација у Војводини као једну од области деловања има екологију и одрживи развој.¹⁵⁰ Међутим оно на чему је потребно даље радити јесте доношење локалних еколошких акционих планова (ЛЕАП) у чију израду, али и имплементацију треба укључити младе.

¹⁴⁶ Национална стратегија одрживог развоја, 2008; Национални програм за заштиту животне средине, 2010; Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године, 2012

¹⁴⁷ Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2011., 2012. и 2013. године, Покрајински секретаријат за спорт и омладину, Инжињери заштите животне средине, Новосадски хуманитарни центар, Нови Сад

¹⁴⁸ Регистар невладиних организација, 2014

¹⁴⁹ Пудар Драшко, Михаиловић и Драшко, 2013

¹⁵⁰ Мирковић, 2014

Такође, потребно је даље унапређивати информисање и едукацију о еколошким проблемима, одржавати трибине, јавна заговарања, округле столове као начини активног укључивања младих и пружања могућности за доношење одлука, подстицати омладински волонтеризам и активизам у овој области, пружити подршку омладинским пројектима и иницијативама, као и научним истраживањима и истраживањима у омладинском сектору, промовисати еколошке вредности и награђивати позитивне примере, те приоритет дати видљивим и одрживим активностима које имају директан утицај на унапређење стања у животној средини. Креирањем стратешких докумената на локалном нивоу, попут Локалних акционих планова за младе (ЛАП), Локалне стратегије за младе, Локалне стратегије одрживог развоја, Локални еколошки акциони планови (ЛЕАП) омогућила би се децентрализација циљева постављених у стратегијама на вишим нивоима (покрајинском, националном и међународном) и њихово прилагођавање локалним специфичним проблемима и потребама. У овим документима од кључног је значаја препознавање и афирмација учешћа младих као неозаобилазних актера у креирању и имплементацији дугорочног плана одрживог развоја локалних заједница.

Из свега изнетог, закључујемо да системска брига о младима и различити видови партиципације младих у друштву могу довести до значајних позитивних и кључних промена када је у питању заштита и очување животне средине. Неке од најважнијих смерница за будуће деловање у правцу стварања колективне свести и одговорности за животну средину у којој живимо тј. у правцу унапређења животне средине, коришћења обновљивих извора енергије, примене мера енергетске ефикасности, решавања проблема климатских промена и постизања одрживог развоја јесу обезбеђивање квалитетног и свима доступног еколошког образовања и информисања, уз истицање примера добре праксе и медијску промоцију и популаризацију значаја заштите животне средине, адекватна подршке за истраживања, мониторинг стања и заштиту животне средине, имплементација мултидисциплинарних програма и пројеката, како на локалном, тако и на вишим нивоима, усвајање и имплементација локалних еколошких планова, јачање капацитета (системских, институционалних и индивидуалних) за сарадњу, деловање и учешће у доношењу одлука у овим областима, на покрајинском и вишим нивоима. У складу са европским и светским циљевима и правцима деловања у области заштите животне средине, посебан напор треба уложити у решавање проблема климатских промена и адаптације на исте. Такође, потребно је посебну пажњу посветити младима који се налазе у руралним срединама, областима унутар заштићених подручја, као и развоју инфраструктуре за образовање младих о животној средини, одрживом развоју и климатским променама у руралним срединама. У свему до сада наведеном кључну улогу имају управо млади, потребно их је подстицати и оснажити да активно и равноправно са осталим члановима друштва учествују у креирању безбедне, здраве и одрживе животне средине, како за садашње, тако и за будуће генерације.

Циљеви АППМ за период 2015 – 2020 за област *Заштита животне средине и одрживи развој*

Општи циљ:

Унапређен однос младих према заштити животне средине и одрживом развоју

Специфични циљеви:

1. Унапредити програме неформалног образовања и информисања младих, промоције и популаризације ЗЖС и ОР, и обезбеђивати подршку за примену знања и запошљавање младих у овим областима
2. Унапредити процес заштите и очувања животне средине и развијати капацитете за активно учешће младих на пољу ЗЖС и ОР у руралним и неразвијеним срединама и на заштићеним подручјима
3. Јачати капацитете за активно учешће у доношењу одлука, и унапредити умрежавање и мобилност младих у области ЗЖС и ОР на свим нивоима

VIII ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ

Општи циљ: Унапређен однос младих према заштити животне средине и одрживом развоју

Специфични циљеви	Активности	Индикатори	Носиоци активности	Време	Ресурси
8.1. Унапредити програме неформалног образовања, информисања, промоције и популаризације ЗЖС и ОР, и обезбеђивати подршку за примену знања и запошљавање младих у овим областима	8.1.1. Подржати програме неформалне едукације, стручног усавршавања и запошљавања младих у области ЗЖС и ОР, као и организовање стручних скупова у циљу информисања, размене знања и искуства у овим областима	Број програма неформалне едукације Број програма стручног усавршавања Број програма запошљавања/ангажовања Број стручних скупова Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ПСПЗРП ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСПШВ Удружења ЈЛС/КЗМ Установе
	8.1.2. Подржати мултидисциплинарне програме који су намењени младима у области ЗЖС и ОР кроз сарадњу образовних установа и институција са удружењима и канцеларијама за младе	Број програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСОПУН ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСПШВ Установе Удружења ЈЛС/КЗМ
	8.1.3. Подржати програме подстицања и подршке 'зелених' идеје младих у области ЗЖС и ОР уз промоцију и награђивања најбољих идеја и примера добре праксе у овим областима	Број програма Број подржаних идеја Број награђених идеја Укупан број награђених младих (појединаца) Број награђених удружења младих и за младе Број награђених неформалних група Број награђених канцеларија за младе Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСНТР ПСПШВ Удружења ЈЛС/КЗМ Привредни сектор
	8.1.4. Подржати спровођење научно-истраживачких активности младих у циљу мониторинга, прикупљања и обраде података о стању животне средине и нивоу еколошке свести младих	Број написаних научних радова, студија, анализа и др. Број спроведених истраживања Број спроведених анкетних истраживања Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС Удружења ЈЛС/КЗМ Установе
	8.1.5. Подржати спровођење медијских кампања, сајмова и манифестација, обележавање важних еколошких датума, неговање здравих стилова живота и креативно стваралаштво младих у области	Број активности и пројеката Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСПШВ Удружења ЈЛС/КЗМ

	ЗЖС и ОР				Установе Медији Привредни сектор
	8.1.6. Подржати информативно-едукативне програме младих и за младе у циљу побољшања приступачности и транспарентности информација о стању у животној средини и еколошком праву у законској регулативи свих нивоа	Број програма Број и типови канала комуникације за информисање младих Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС Удружења ЈЛС/КЗМ Медији
8.2. Унапредити процес заштите и очувања животне средине и развијати капацитете за активно учешће младих на пољу ЗЖС и ОР у руралним и неразвијеним срединама и на заштићеним подручјима	8.2.1. Подржати оснивање еколошких удружења младих и за младе у руралним и неразвијеним срединама и укључивати младе у њихов рад и управљање	Број еколошких организација Број младих чланова организација Број младих у управљачким структурама организација Територијална покривеност организацијама	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ЈЛС/КЗМ Удружења НФМ
	8.2.2. Подржати програме неформалне едукације у руралним срединама и на заштићеним подручјима, као и активности које имају директан утицај на заштиту, очување и унапређење животне средине и постизање одрживог развоја	Број програма Обухват младих Територијална покривеност Број активности Обухват младих активностима	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСПШВ Удружења ЈЛС/КЗМ
	8.2.3. Подржати програме екотуризма у руралним срединама и на заштићеним подручјима, као и програме очувања традиционалних видова коришћења природних ресурса у циљу одрживог развоја	Број програма екотуризма Број програма очувања традиционалних видова коришћења природних ресурса Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСПШВ Удружења ЈЛС/КЗМ Јавна предузећа
	8.2.4. Подржати програме усмерене на развој инфраструктуре за образовање младих о животној средини и одрживом развоју у руралним и неразвијеним срединама	Број простора који се користе за образовање о ЖС и ОР Број активности спроведених у наведеним просторима Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ПСЕМС ПСОПУН Удружења ЈЛС/КЗМ Привредни сектор
8.3. Јачати капацитете за активно учешће у доношењу одлука у области ЗЖС и ОР, и унапредити умрежавање и мобилност младих у овим	8.3.1. Подржати програме који подстичу политичко деловање и доношење одлука у области ЗЖС и ОР кроз партиципацију младих у јавним расправама, трибинама,	Број програма Број јавних расправа, трибина, фокус група, округлих столова, самита, конференција, симпозијума, форума Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС Удружења ЈЛС/КЗМ

области на свим нивоима	фокус групама, округлим столовима, самитима, конференцијама, симпозијумима, форумима и раду органа/тела који доносе одлуке, предлажу и усвајају документе и директно или индиректно доприносе ЗЖС и ОР	Територијална покривеност			
	8.3.2. Подржати умрежавање и спровођење заједничких пројеката еколошких удружења младих и за младе у области лобирања и јавног заговарања за усвајање и имплементацију локалних политика у области животне средине (локалних еколошких акционих планова, локалних планова одрживог развоја, локалних планова акције за климу и др.) као и оснивања локалних механизма за финансирање у овој области	Број пројеката Број усвојених и/или измењених политика у области ЗЖС и ОР Територијална покривеност Број организација које су умрежене у заједничке активности Обухват младих	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС Удружења ЈЛС/КЗМ
	8.3.3. Подржати програме комуникације и сарадње између надлежних органа локалне самоуправе, институција и омладинских удружења у области ЗЖС и ОР, уз оснивање локалних еколошких савета и укључивање младих у њихов рад	Број програма Број организација и институција укључених у програме Обухват младих Територијална покривеност Број еколошких савета Број младих чланова еколошких савета	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС ЈЛС/КЗМ Удружења
	8.3.4. Подржати спровођење програма за умрежавање и мобилност младих на свим нивоима, у области ЗЖС и ОР, с посебним акцентом на међународне тренинге, размене и студијска путовања младих у циљу оснаживања младих у овим областима	Број програма Обухват младих Територијална покривеност	Удружења ЈЛС/КЗМ Установе	2015 - 2020	ПССО ПСУГЗЖС Удружења ЈЛС/КЗМ

ЛИТЕРАТУРА

Акциони план политике за младе у АП Војводини 2005-2008. године. (2005). Аутономна покрајина Војводина: Покрајински секретаријат за спорт и омладину.

Акциони план политике за младе у АП Војводини 2011-2014. године. (2010). Аутономна покрајина Војводина: Покрајински секретаријат за спорт и омладину.

Закон о младима. (2011). Београд: Службени гласник РС, број 50/2011.

Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини 2005 - 2008. године (2009). Покрајински секретаријат за спорт и омладину АП Војводине

Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2011. године (2012). Покрајински секретаријат за спорт и омладину и Инжењери заштите животне средине.

Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2012. године (2013). Новосадски хуманитарни центар.

Извештај о реализацији Акционог плана политике за младе у АП Војводини током 2013. године. (2014). Новосадски хуманитарни центар.

Национална стратегија за младе Републике Србије за период од 2009-2014. (2008). Београд: Службени гласник РС, број 55/2008.

Први нацрт Националне стратегија за младе за период од 2015-2025. (2014). Београд: Министарство омладине и спорта. <http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/index.php/2013-10-03-13-36-17/627-predstavljanje-radnog-nacrta-nacionalne-strategije-za-mlade-2015-2025>

"Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији - Изазови и перспективе", Београдска отворена школа, Београд, 2013.

1 Образовање младих

Закон о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС", бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013)

Закон о средњем образовању и васпитању ("Службени гласник РС", бр. 55/2013)

Закон о основном образовању и васпитању ("Службени гласник РС", бр. 55/2013)

Информације о средњем образовању и васпитању, с посебним освртом на школовање припадника националних мањина – националних заједница у Аутономној Покрајини Војводини у школској 2013/14

Информација о упису студената на факултете универзитета у Новом Саду у школској 2013/2014. години, са посебним освртом на образовање припадника националних заједница (2014)

Информација о упису студената у високе школе струковних студија чији је оснивач Аутономна покрајина Војводина и на факултете универзитета у Новом Саду у школској 2012/2013. години, са посебним освртом на образовање припадника националних заједница (2013)

Информација о упису студената у високе школе струковних студија чији је оснивач аутономна покрајина војводина у школској 2013/2014. години, са посебним освртом на образовање припадника националних заједница

Кука, Ј. (2013). Студија о индикаторима омладинске политике у републици Србији. У С. Клашња (Ур.), Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији – изазови и перспективе. (Стр. 5–42). Београд: Београдска отворена школа

Мојић, Д. и Мрђан, С. (2013). Анализа положаја младих у стратегијама Владе Републике Србије и новијим социолошким истраживањима. У С. Клашња (Ур.), Стратешки оквир омладинске политике у Републици Србији – изазови и перспективе. (Стр. 19–26). Београд: Београдска отворена школа.

"Неформално образовање – где је Србија у односу на Европу?" <http://www.kursevi.com/blog/Neformalno-obrazovanje-gde-je-Srbija-u-odnosu-na-Evropu/43540>

Павловић–Бабић, Д. и Бауцал, А. (2013). *Инспириши ме, подржи ме, ПИСА 2012 у Србији: први резултати*. Београд: Институт за психологију Филозофског факултета у Београду, Центар за примењену психологију

Попис становништва Србије 2011. Школска спрема, писменост и компјутерска писменост, Републички завод за статистику (2011)

Стратегија Развоја образовања у Србији до 2020. године, Влада Републике Србије, Министарство просвете и науке.

Стратегија политике за младе Европске Уније за 2010 – 2018 година. „*Mladi – ulaganje i osnaživanje*”

Summaries of EU legislation. (01.10.2014.). Council Conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (ET 2020) [Official Journal C 119 of 28.5.2009]. Last update 23.10.2009. Sa web sajta: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm

II Запошљавање младих

15. билтен о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, март 2013.

Интернет презентација НСЗ/ПЗЗ, септембар 2014

Истраживање Кикиндске иницијативе младих 2013. године.

III Здравље и социјална политика према младима

Здравље младих

ЕВРОПСКА стратегија за младе –Улагање и оснаживање (2009.), приступљено 01.10.2014. са интернет странице:
http://www.mobilnost.hr/prilozi/05_1364290092_ulaganje_i_osnaz_za_web.pdf

Извештај Европске Комисије о спровођењу активности практичне политике ове институције „Заједно за здравље – стратешки приступ за ЕУ 2008 - 2013“; Европска унија, „EU LEX“, октобар 2007.; приступљено 01.10. 2014. са интернет странице,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2007/com2007_0630en01.pdf

Истраживање здравља становника Републике Србије, 2013.: “IPSSOS Strategic marketing“, приступљено 01.10. 2014. Са интернет странице <http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/2014/jul2014/Jul2014IzvestajPreliminarni.pdf>

„Истраживање знања, ставова и понашања у вези са сексуалним здрављем“, Ауторке: Др сц. мед. Снежана Укропина, Проф. др Александра Капамаџија, Проф. др Марија Зотовић Костић, реализација фебруар 2013. – др сц Јована Реба и Александра Димитријевић, Институт за јавно здравље Војводине, Покрајински секретаријат за спорт и омладину

Истраживање „Ментално здравље младих у Србији“, 2014. година, Центар за истраживање, едукацију и развој, приступљено 01.10. 2014. са интернет странице

http://www.mos.gov.rs/wp-content/uploads/download-manager-files/1399424347wpm_mentalno%20zdravlje%20mladih.pdf

„Истраживање сексуално понашање код младих“, Цуџић и др. 2000. година

Стратегија развоја здравља младих у Републици Србији 2006-2010. године (2006); Влада Републике Србије; Министарство здравља; приступљено 1. 10. 2014. са интернет странице

<http://www.zdravlje.gov.rs/tmpmz-admin/downloads/zakoni1/Strategija%20Za%20Razvoj%20I%20Zdravlje%20Mladih.pdf>

Стратегија развоја заштите менталног здравља 2004-2008. године (2005), Влада Републике Србије, Министарство здравља, приступљено 01.10. 2014. са интернет странице

<http://www.zdravlje.gov.rs/tmpmz-admin/downloads/zakoni1/Strategija%20Razvoja%20Zastite%20Mentalnog%20Zdravlja.pdf>

Стратегија развоја спорта у Републици Србији за период од 2009. до 2013.; 2008. године, "Службени гласник РС", бр. 110/2008 од 2.12.2008. године.

Устав Светске здравствене организације, (2006). приступљено 01.10.2014. са интернет странице:

http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf

Финални извештај, „Здравље младих у Републици Србији“, Београд, Јун 2009.; Република Србија, Институт за Јавно здравље Србије „др Милан Јовановић Батут“, приступљено 01.10. 2014. са интернет странице

http://www.batut.org.rs/download/publikacije/zdravlje_mladih.pdf

Социјална политика према младима

Европска платформа за борбу против сиромаштва и социјалне искључености: европски оквир за социјалну и територијалну кохезију. Обавештење Европске комисије Европском парламенту, Савету, Европском економском и социјалном комитету и Комитету региона. (2010) Европска комисија, Брисел

Европска стратегија за младе –Улагање и оснаживање (2009.) Еуродек Хрватска, Агенција за мобилност и програме ЕУ, програм Млади на делу

Закон о социјалној заштити, "Сл. гласник РС", бр. 24/2011

Информација о потреби додатних облика подршке деци и омладини са поремећајем понашања која се налазе у систему социјалне заштите на територији Аутономне Покрајине Војводине (2010), Покрајински секретаријат за здравство, социјалну политику и демографију

Извештај о имплементацији Препоруке ЦМ/Рец(2010)5 Комитета министара земљама чланицама о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације или родног идентитета у Србији; Скућимо заједницу, Анализа стања и примери добре праксе психосоцијалне и здравствене подршке ЛГБТИQ популацији у Србији

Национална стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности; Стратегија у области равноправности полова у Аутономној Покрајини Војводини

Национална стратегија за спречавање и сузбијање насиља над женама у породици и у партнерским односима; Насиље у партнерским односима и здравље (2005) Аутономни Женски Центар

Одлука о програму за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима у Аутономној Покрајини Војводини за период од 2014. до 2020. године; (2014) Покрајински секретаријат за привреду, запошљавање и равноправност полова АП Војводине;

Србија – Истраживање вишеструких показатеља положаја жена и деце 2014, Главни налази (2014). Републички завод за статистику и УНИЦЕФ

Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији

Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији; Остваривање и праћење стандарда квалитета здравствене заштите Рома у Србији - Анализа и препоруке (2013). Центар за права мањина, Београд; Сиromаштво, незапосленост и социјална искљученост Програм Уједињених нација за развој

Трговина људима у Републици Србији (Астра), <http://www.astra.org.rs/cinjenice-o-trgovini/trgovina-ljudima-u-srbiji/>

IV Култура и информисање младих

Култура

Истраживање *Млади у покрету*, Еуробарометар (2011); http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_319a_en.pdf (приступљено 01. октобра 2013.)

Службени гласник РС 72/09

Истраживања урађена у оквиру пројекта прекограничне сарадње под називом *Културна политика као алатка за заједништво и регионални развој* (http://www.pancevo.rs/REZULTATI_SOCIOLOSKOG_ISTRZIVANJA_U_KULTURI_PANCEVA-20-1-3114 приступљено 19.10.2014.)

Кребер и Клакхолм, Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions из 1952. године изнели 164 дефиниције културе.

Lewis J. & Miller, T. (2003) Critical Cultural Policy Studies, Blackwell Publishers Ltd. UK.
Европска повеља о учешћу младих.

Мрђа, Слободан, (2011); Културни живот и потребе ученика средњих школа у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развитака;

Мрђа, Слободан. (2011); Културни живот и потребе студената у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развитака.

Информисање младих

EU Youth Strategy 2010-2018. (2009). [Стратегије за младе Европске уније за период од 2010-2018.] Brussels: European Commission. Приступљено 21.09.2014. са Web сајта <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=EN> и http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm

Европска повеља о информисању младих. (2004). Братислава.

<http://eryica.org/sites/default/files/European%20Youth%20Information%20Charter%20I%20Montenegrin%20Version.pdf>

Истраживање "Млади и нови медији у Србији". (2012). Ipsos Strategic Marketing. Приступљено: 29.09.2014. са Web сајта <http://uns.org.rs/desk/journalism-corner/14595/predstavljani-rezultati-istrzivanja-mladi-i-novi-mediji-u-srbiji.html>

Recommendation of the Committee of Ministers to member states on youth information. (2010). Приступљено: 22.09.2014. са Web сајта <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1637765&Site=CM>
Youth Information (2012).

http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/PR_material/2012_Compodium_Youth_Information_text_en.pdf

<http://eryica.org/>

<http://mladins.info>

<http://www.omladina.info/>

<http://www.sio.vojvodina.gov.rs/>

V Активизам и слободно време младих

Активизам младих

EU Youth Strategy 2010-2018. (2009). [Стратегије за младе Европске уније за период од 2010-2018.] Brussels: European Commission. Приступљено 21.09.2014. са Web сајта <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=EN> и http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm

Информација о степену активизма средњошколаца у АП Војводини. (2012). Аутономна покрајина Војводина, Покрајински секретаријат за спорт и омладину. Приступљено: 02.10.2014 са Web сајта www.sio.vojvodina.rs

Локални акциони план политике за младе града Новог Сада за период 2010 - 2014. године. (2010). Нови Сад.

The future of the Council of Europe youth policy: Agenda 2020 – Declaration. (2008). Kyiv: 8th Council of Europe Conference of Ministers responsible for Youth. Приступљено: 02.10.2014. са Веб сајта http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/IG_Coop/Min_Conferences/2008_Kyiv_CEMRY_Declaration_en.pdf

Закон о основном образовању и васпитању. (2009). Београд: Службени гласник РС, број 72/2009. Приступљено 03.10.2014. http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovama_sistema_obrazovanja_i_vaspitanja.html

Закон о високом образовању. (2005). Београд: Службени гласник РС, број 76/05. Приступљено 03.10.2014. <http://www.uns.ac.rs/sr/zakon/zakon.html>

<http://www.koms.rs>

<http://napor.net/>

<http://www.omladina.info/>

<http://www.sio.vojvodina.gov.rs/>

http://www.uns.ac.rs/sr/novosti_dogadjaji/omladinskiRad110915.html

Слободно време младих

Мрђа, Слободан. (2011); Културни живот и потребе студената у Србији, Београд: Завод за проучавање културног развитака.

Томановић, Смиљка; Станојевић, Драган; Јарић, Исидора; Мојић, Душан; Драгишић Лабаш, Слађана; Љубичић, Милана; Живадиновић, (2012); Млади – наша садашњост. Истраживање социјалних биографија младих у Србији; Чигоја штампа; Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду.

VI Волонтеризам и мобилност младих

Аврамовић, Б. Утицај мобилности на ставове младих људи у Србији. Европски покрет у Србији.

Посећено 25.09.2014. са Веб сајта

<http://www.putujemouevropu.org/files/File/Uticaj%20mobilnosti%20na%20stavove%20mladih%20judi%20u%20Srbiji.pdf>

An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering A renewed open method of coordination to address youth challenges and opportunities (2009). [Стратегија за младе Европске уније - Улагање и оснаживање обновљеном отвореном методом координације за решавање изазова и могућности младих]. Commission of the European Communities. Посећено 23.09.2014. са Веб сајта <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52009DC0200>

Волонтирање у Србији. Локални волонтерски сервис. Приступљено: 24.09.2014. са Веб сајта

<http://volontiram.rs/Volunteers/Who/>

Erasmus+ Frequently Asked Questions (2013). [Еразмус+ Најчешће постављена питања]. Европска комисија. Приступљено 24.09.2014. са Веб сајта

http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1008_en.htm

Erasmus+ Programme Guide (2014). [Еразмус+ Програмак водич]. Европска комисија. Посећено 23.09.2014. са Веб сајта

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/documents/erasmus-plus-programme-guide_en.pdf

Закон о волонтирању (2010). Београд: Службени гласник РС, број 36/2010. Приступљено: 25.09.2014. са Веб сајта

http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_volontiranju.html

Како волонтирати у Србији? Водич за примену Закона о волонтирању. (2011). Београд. Грађанске иницијативе.

Приступљено дана: 24.09.2014. са Веб сајта http://volontiraj.rs/wp-content/uploads/2012/06/Vodic_kroz_Zakon_o_volontiranju.pdf

Истраживање о мобилности младих у Србији (2011). Институт за социолошка истраживања у сарадњи са Министарством омладине и спорта. Приступљено 24.09.2014. са Веб сајта

<http://www.mos.gov.rs/mladisuzakon/attachments/article/387/Istrazivanje%20mobilnost%20mladih%20-%202011.pdf>

Положај и потребе младих. Истраживање јавног мњења (2012). Истраживање реализовао ЦеСИД на захтев Министарства омладине и спорта. Приступљено 25.09.2014. са Веб сајта

<http://www.mos.gov.rs/dokumenta/omladina/istrzivanja/>

Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social Committee and the Committee of the Regions (2007). [Саопштење Комисији Европског парламента, Савету, Европском економском и социјалном Комитету и Комитету региона]. Commission of the European Communities. Посећено 25.09.2004. са Веб сајта <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52007DC0498>

Communication on EU Policies and Volunteering: Recognising and Promoting Cross-border Voluntary Activities in the EU (2011).

[Комуникација о политикама ЕУ и волонтирању: Препознавање и промовисање прекограничних волонтерских активности у ЕУ]. Commission of the European Communities. Посећено 23.09.2014. са Веб сајта

http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1311_en.pdf

Youth mobility (2011). [Мобилност младих]. National youth council of Slovenia. Посећено 25.09.2014. са Веб сајта

http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/PP_youthmobility_web.pdf

<http://www.kzm-temerin.org/teme-kzm/sljaka-foglalkozas/240-volonterizam.html> - Приступљено 25.09.2014.

<http://www.posloviamerika.com/zasto-work-and-travel> - Приступљено 25.09.2014.

http://ec.europa.eu/youth/programme/mobility/youth_people_en.htm - Приступљено 25.09.2014.

http://ec.europa.eu/youth/programme/mobility/index_en.htm - Приступљено 25.09.2014.

http://ec.europa.eu/youth/programme/index_en.htm - Приступљено 25.09.2014.

http://ec.europa.eu/youth/programme/mobility/youth_workers_en.htm - Приступљено 25.09.2014.

VII Безбедност младих

Бјелош М., *Приручник за рад локалних савета за безбедност (2011)*, Кикинда

Дулић Д., *Људска безбедност*, Зборник текстова (2006), Фонд за отворено друштво, Београд,

Европска конвенција за заштиту људских права и слобода (1950), Рим

Европска стратегија безбедности (2004), Брисел

Истраживање о потребама и положају младих, САП истраживање, (10.07.2013.) Република Србија, Министарство омладине и спорта. Са Web сајта <http://www.mos.gov.rs/dokumenta/omladina/istrazivanja/>

Маслов А., *Мотивација и личност (1954)*, Харпер и Брос

Резултати истраживања „Индекс безбедности младих у Војводини 2013.“ НООР, Са Web сајта <http://noor.org.rs/index-bezbednosti/Vojvodina.htm>

Устав Републике Србије. (2006). Београд: Службени гласник РС, број 98/2006. Са Web сајта http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf

VIII Заштита животне средине и одрживи развој

Analytical report Flash eurobarometar 319a Youth on the move (2011). [аналитички извештај Флеш Еуробарометар 319а Млади у покрету]. European Commission, Directorate General for Education and Culture and co-ordinated by the Directorate-General for Communication. Приступљено 22.09.2014. са Web сајта http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_319a_en.pdf

Convention on access to information, public participation in decision-making and access to justice in environmental matters. (1998). [Конвенција о доступности информација, учешћу јавности у доношењу одлука и праву на правну заштиту у питањима животне средине-Архуска конвенција]. Aarhus: United Nations Economic Commission for Europe. Приступљено: 01.10.2014. са Web сајта <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>

Environment and Health Information System (ENHIS). (2014). [Информациони систем о животној средини и здрављу]. Copenhagen: World Health Organization, regional office for Europe. Приступљено: 20.09.2014. са Web сајта <http://data.euro.who.int/eceh-enhis/Default2.aspx>

EU Youth report 2012. (2012). [Извештај о младима Европске Уније]. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Приступљено: 22.09.2014. са Web сајта http://ec.europa.eu/youth/library/reports/eu-youth-report-2012_en.pdf

EU Youth Strategy 2010-2018. (2009). [Стратегије за младе Европске уније за период од 2010-2018.] Brussels: European Commission. Приступљено 21.09.2014. са Web сајта <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=EN> и http://ec.europa.eu/youth/policy/youth_strategy/index_en.htm

Europe 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. (2010). [Стратегија Европа 2020-стратегија за паметан, одржив и укључив развој]. Brussels: European Commission. Приступљено: 23.09.2014. са Web сајта <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>

Мирковић, Д. (2014). База података еколошких удружења, покрета, друштава, савеза, фондација, научних, стручних и других организација у Републици Србији. Оцаи: Еколошки покрет Оцака. Приступљено: 01.10.2014 са Web сајта <http://epodzaci.org/images/stories/docs/baze/BAZA%20PODATAKA%20VI%20PO%20OP%C5%A0TINAMA%20KONA%C4%8CN%A%20VERZIJA.pdf>

Национална стратегија одрживог развоја. (2008). Београд: Службени гласник РС, број 57/2008. Приступљено: 01.10.2014. са Web сајта <http://www.pzzp.rs/uploadimage/03%20sodrzivog%20razvoja.pdf>

Национални програм заштите животне средине. (2010). Београд: Службени гласник РС, број 12/10. Приступљено: 30.09.2014. са Web сајта http://www.zzps.rs/novo/kontent/stranicy/propisi_strategije/Nacionalni_program_zastite_%20zs.pdf

New EU programmes 2014-2020 Overview. (2013). [Нови програми ЕУ за младе, за период од 2014-2020] European Commission. Приступљено 20.09.2014. са Web сајта http://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CB0QFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ubc.net%2Fplik%2C5198.html&ei=NC5EVOuYIcGjygPohoLQBA&usq=AFQjCNF2F49UTFoQbsabh3iHMZcflHfXGg&sig2=AwaPgD_SaE5IKLiWRIr2Q&bvm=bv.77648437,d.bGQ&cad=rja

Пудар Драшко, Г., Михаиловић, Ј. и Драшко, З. (2013). *Животна средина у омладинској политици у Србији – где смо сада?* Београд: Европски омладински центар-Институт за младе, Центар за економију, политику, екологију и одрживи развој.

Регистар невладиних организација за 2014. годину. (2014). Покрајински секретаријат за урбанизам, градитељство и заштиту животне средине. Приступљено: 10.10.2014 са Web сајта
<http://www.ekourb.vojvodina.gov.rs/sites/default/files/manual/Registar%202014.08.pdf>

Report Flash eurobarometar 375 European Youth: Participation in Democratic Life. (2013) [извештај Флеш Еуробарометар 375 Европска омладина: Учешће у демократском животу]. European Commission, Directorate General for Education and Culture and co-ordinated by the Directorate-General for Communication. Приступљено 22.09.2014. са Web сајта
http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_375_en.pdf

Serbia 2014 progress report. (2014). [Извештај о напретку Србије за 2014. годину]. Brussels: European Commission. Приступљено: 09.10.2014 са Web сајта
http://www.seio.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/godisnji_izvestaji_ek_o_napretku/serbia-progress-report14.pdf.

Стратегија развоја образовања у Србији до 2020. године. (2012). Београд: Службени гласник РС, број 107/2012. Приступљено: 29.09.2014. са Web сајта <http://www.vtsnis.edu.rs/StrategijaObrazovanja.pdf>

The Millennium Development Goals Report. (2014). [Извештај Миленијумских циљева развоја]. New York: United Nations. Приступљено: 01.10.2014. са Web сајта
<http://www.un.org/millenniumgoals/2014%20MDG%20report/MDG%202014%20English%20web.pdf>

Устав Републике Србије. (2006). Београд: Службени гласник РС, број 98/2006. Приступљено: 01.10.2014. са Web сајта
http://www.parlament.gov.rs/upload/documents/Ustav_Srbije_pdf.pdf

World Youth Report-Youth & climate change. (2010). [Светски извештај о младима-млади и климатске промене]. New York: United Nations. Приступљено: 01.10.2014. са Web сајта
<http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/WYR2010Final%20online%20version.pdf>

Закон о заштити животне средине. (2009). Београд: Службени гласник РС, број 36/2009. Приступљено: 01.10.2014. са Web сајта http://www.zzps.rs/novo/kontent/stranicy/propisi_zakoni/zzzs%202009.pdf

Zubowicz-Thull, M., Murphy, C., Luchko, N., Kotulak, M., Ivliev, K., Baranovskis, G. & Struga, M. (Ed.). (2012). *Toolkit on Environmental Law and Youth Participation*. Youth and Environment Europe, Youth Department of the Council of Europe and European Youth Centre of the Council of Europe. Приступљено: 21.09.2014. са Web сајта
http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Training/Study_sessions/2012_YEE_Toolkit_Env_Law_Youth_Participation.pdf

С А Д Р Ж А Ј

Увод	4
ПрограмЕразмус ⁺	5
Закон о младима РС	5
Национална стратегија за младе	6
Акциони план политике за младе у АПВ за период 2011-2014	6
Акциони план политике за младе у АПВ за период 2015-2020	
Реализација Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020	9
Мониторинг и евалуација Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020	9
Општи и специфични циљеви Акционог плана политике за младе у АПВ за период 2015-2020	9
Образовање младих.....	9
Запошљавање младих.....	9
Здравље младих и социјална политика према младима.....	10
Култура и информисање младих.....	10
Активизам и слободно време младих.....	11
Волонтеризам и мобилност младих.....	11
Безбедност младих.....	12
Заштита животне средине и одрживи развој.....	12
АКЦИОНИ ПЛАН	
I Образовање младих - циљеви, активности, индикатори, носиоци активности- образовање младих	21
II Запошљавање младих - циљеви, активности, индикатори,	21
носиоци активности	
III Здравље младих и социјална политика према младима-циљеви, активности, индикатори, носиоци активности.....	27
Здравље младих	27
Социјална политика према младима	33
IV Култура и информисање младих - циљеви, активности, индикатори, носиоци активности.....	47
Култура.....	47
Информисање младих	49
V Активизам и слободно време младих - циљеви, активности, индикатори, носиоци активности.....	58
Активизам младих	58
Слободно време младих	61
VI Волонтеризам и мобилност младих - циљеви, активности, индикатори, носиоци активности.....	69
Волонтеризам	69
Мобилност младих	70
VII Безбедност младих - циљеви, активности, индикатори, носиоци активности.....	76
VIII Заштита животне средине и одрживи развој - циљеви, активности, индикатори, носиоци активности.....	86
Литература	